

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף מורשת

תרבות יהודית- ישראלית
תכנית לימודים בחינוך הממלכתי
כיתות א-ט

תשע"ז

תוכן העניינים

5.....	מבוא
5.....	רציונל
6.....	רקע
9.....	מטרות מרכזיות
10.....	שיקולים ועקרונות פדגוגיים מרכזיים בבניית תכנית הלימודים
13.....	דרכי הוראה והערכה
14.....	טבלה מתקלף ל נושאי תכנית הלימודים בכיתות א-ט

צוות כתיבה

ריכוז ועריכה

צילה מירון-אילן, מנהלת אגף מורשת ומפמ"ר מחשבת ישראל (ממלכתי), משרד החינוך
אריאל אביב, מדריך מרכז ארצי ומורה למחשבת ישראל ותרבות יהודית-ישראלית
ד"ר אשר שכטר, ממונה תכניות לימודים, אגף מורשת, משרד החינוך
יוספה משולם, מפמ"ר תורה שבעל פה ומשפט עברי (ממלכתי), משרד החינוך

ייעוץ אקדמי

ד"ר חנוך בן-פזי, המחלקה לפילוסופיה, אוניברסיטת בר אילן; מכללת סמינר הקיבוצים
פרופ' יונתן כהן, מנהל מרכז מלטון לחינוך יהודי, האוניברסיטה העברית, ירושלים
ד"ר ענבר גלילי-שכטר, מנהלת מכון "כרם" לחינוך יהודי-הומניסטי, ירושלים

חברי ועדות התכנית

ד"ר אשר שכטר (מרכז ועדת משנה ט), ממונה תכניות לימודים באגף מורשת
אביה פינקלשטיין, מורה ומדריכה, מחשבת ישראל ותרבות יהודית ישראלית
איציק רבי, מדריך ארצי ומורה לתורה שבעל פה ומשפט עברי
איריס סבן, צוות תרבות יהודית-ישראלית, מט"ח
אריאל אביב, מורה ומדריך מחשבת ישראל ותרבות יהודית-ישראלית
גילית רן, מורה לתורה שבעל פה ומשפט עברי, ביה"ס אליאנס, חיפה
דפנה קרא, מדריכה ומורה לתרבות יהודית-ישראלית, ביי"ס דורות, מודיעין
ורד פז-צוק, מורה ומדריכה לתורה שבעל פה ותרבות יהודית-ישראלית
טליה אפיק, מורה ומנחה לתרבות יהודית-ישראלית, ביי"ס המסורתי ומכללת אורות ישראל.
יעל גרוס-רוזן, (מרכזת ועדת משנה ה-ח), מנחה לתרבות יהודית-ישראלית, מכון שלום הרטמן
יהודית לקיצביץ, מורה לחינוך לשוני (בגמלאות)
מיכל רוט-ברגר (מרכזת ועדת משנה א-ד), רפרנטית תרבות יהודית-ישראלית מחוז דרום, משרד
החינוך
מלי ניסים, מורה ומדריכה ארצית לתורה שבעל פה ומשפט עברי, תיכון ע"ש ברנר, פתח תקווה
סילביה טרכטנברג-עובדיה, מורה במכללת דוד ילין

חברי וועדת המקצוע

פרופ' רון מרגולין, יו"ר, ראש תכנית "אופקים", החוג ללימודי תרבות עברית, אוניברסיטת תל אביב, תל אביב

צילה מירון-אילן (מרכזת), מנהלת אגף מורשת ומפמ"ר מחשבת ישראל ממלכתי, משרד החינוך

ד"ר אביטל דוידוביץ-אשד, עמיתת מחקר בתרבות ישראל, אוניברסיטת תל אביב

איציק רבי, מדריך ארצי ומורה לתורה שבעל פה ומשפט עברי

אסתי שחר, מנהלת ביי"ס יסודי "זיכרון יוסף", חיפה

אריאל אביב, מדריך מרכז ארצי ומורה למחשבת ישראל ותרבות יהודית-ישראלית

אשל קליינהאוז, מנהל ביי"ס על יסודי בית חינוך משותף, חוף השרון

ד"ר אשר שכטר, ממונה תכניות לימודים, אגף מורשת, משרד החינוך

דוד ביטון, מפתח תכניות בכי"ח, מנהל פדגוגי צעירים בירוחם

דליה הלוי, מפמ"ר עברית בבתי הספר היסודיים, משרד החינוך

ד"ר חנוך בן-פזי, המחלקה לפילוסופיה, אוניברסיטת בר אילן, סמינר הקיבוצים

פרופ' יונתן כהן, מנהל מרכז מלטון לחינוך יהודי, האוניברסיטה העברית, ירושלים

יוספה משולם, מפמ"ר תורה שבעל פה ומשפט עברי (ממלכתי), משרד החינוך

ד"ר ענבר גלילי-שכטר, מנהלת מכון "כרם" לחינוך יהודי-הומניסטי, ירושלים

ציפי שאבי, מורה ומרכזת חינוך יהודי, מודיעין

שירה אקרמן שמחוביץ, מרכזת הגיל הרך, רשת בתי ספר תל"יי

”דור מחדש ויוצר איננו זורק אל גל האשפה את ירושת הדורות ...

יש שהוא נאחז במסורת קיימת ומוסיף עליה.

ויש שהוא יורד לגלי גרוטאות, חושף נשכחות, ממרק אותן מחלודתן,

מחזיר לתחייה מסורת קדומה שיש בה כדי להזין את נפש הדור המחדש.”

ברל כצנלסון, מתוך ”מהפכה ומסורת”¹

מבוא

רציונל

תכנית הלימודים בתרבות יהודית-ישראלית נועדה לחזק ולהעמיק את הזהות היהודית-ציונית-ישראלית של תלמידי מערכת החינוך הממלכתית, את תחושת השייכות שלהם, אחריותם ומחויבותם לעמם, למורשתם ולתרבותם. היא מבקשת להפגיש את התלמידים² הלומדים במערכת החינוך הממלכתית עם היצירה היהודית לדורותיה, עם הערכים היסודיים המגולמים בה ועם ביטויים חווייתיים ומעשיים של ערכים אלה באורחות חיים יהודיים.

התכנית מבקשת לחשוף את הלומדים ליהדות משמעותית, רבת-פנים, רלוונטית לחייהם כאן ועכשיו, בתוך הקשר ישראלי רחב, ולתת בידיהם ידע נרחב ומעמיק, חוויות עשירות וכלים מגוונים וחדשניים לפיתוח אישיותם וזהותם של התלמידים כיהודים, כישראלים וכבני-אדם. בתכנית הלימודים ניתן מקום מרכזי ללימוד מעמיק של מקורות מגוונים מ”ארון הספרים היהודי” כנדבך וכמשאב חיוני, מכונן ומעורר מחשבה והשראה בתהליך פיתוח האישיות והזהות של הלומדים. בתוך כך, להעמיק את יכולתם לקיים דיאלוג קשוב ומכבד בין זהויות שונות בחברה הישראלית. נקודת המוצא הערכית מאפשרת את הדגשת המשותף והמאחד שבין חלקי החברה דרך ערכים מכוננים משותפים המצויים בבסיס התכנית. בנוסף, הכוונה היא לעודד את התלמידים לקחת חלק פעיל בפיתוח תרבות יהודית-ישראלית במרחב, באקלים הבית-ספרי ובקהילה גם בהמשך חייהם – כבוגרי מערכת החינוך.

השם תרבות יהודית-ישראלית מורה על כך שמדובר בלימודי התרבות היהודית מנקודת מבטם של יהודים ישראליים השונה מנקודת מבטם של יהודי התפוצות כיום כמו גם מנקודת המבט של היהדות המסורתית שלפני הציונות וקום המדינה. ההבדל מתבטא בשני מוקדים מרכזיים, שהם בעלי חשיבות מכרעת בתפיסת המקצוע, מטרותיו ותכניו:

ראשית – תרבות יהודית-ישראלית כוללת את היצירה היהודית החדשה – הציונית והישראלית – כחלק בלתי נפרד מ”ארון הספרים היהודי”;

¹ בתוך: במבחן, ת”א, 1935

² המסמך כתוב בלשון רבים כמתייחס ללשון זכר ולשון נקבה כאחד.

שנית – תרבות יהודית-ישראלית עומדת בסימן אתגרי הקיום הריבוני במדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית, בהם האתגרים חברתיים, הכלכליים, הביטחוניים והממלכתיים ואתגרי החיים הדמוקרטיים במדינה, תוך כיבוד והכרה של כלל האוכלוסיות, האזרחים, הדתות והתרבויות שבה.

המושג "תרבות" יהודית כולל בתוכו, בין היתר, מרכיבים דתיים, מוסריים, רגשיים, עממיים, אומנותיים, חברתיים, לאומיים ומשפטיים, וככזה הוא מכוון למגוון צרכים, וליצירת קשר וזיקה ביניהם. יתירה מזו, השם תרבות יהודית-ישראלית מצביע גם על כך שמדובר בתפיסת יהדות המניחה המשכיות, התפתחות ורצף פרשני בין המקורות היהודיים ההיסטוריים לבין היצירה היהודית והישראלית המודרנית. תפיסה זו נשענת על מודעות עמוקה לאופייה ההיסטורי של היהדות, המניחה רצף תוך כדי שינוי מתמיד באופייה ובמרכיביה השונים של התרבות היהודית. כך למשל, המרכיב הדתי בתרבות היהודית, הכולל את מושג האלוהים, וכן היבטים שונים של קדושה ופולחן, התגלות והשגחה ועוד, התפתח במהלך ההיסטוריה היהודית גם כביטוי ליצירה רוחנית, להשראה דתית, לתודעה מוסרית ולעשייה חברתית של יחידים וקהילות. מכלול מרכיבי התרבות שהלכו והתפתחו לאורך ההיסטוריה היהודית, כללו במאה הקודמת גם את המפעל הציוני, וזה הכין את התשתית להקמת מדינת ישראל כמדינת הלאום היהודי, המאפשרת ליהודים לשוב ולהתקיים כישות פוליטית מדינית בהיסטוריה המודרנית. אופייה הפרשני של התרבות היהודית הוא שאפשר לה לחדש שוב ושוב את מובנם של המקורות הקדומים, לבחור וליצור בתוכם ומתוכם, להיפתח לתרבויות הסביבה ולאתגרי הזמן, ולקלוט לתוכה נתונים חדשים ומהפכניים תוך כדי שמירה על תחושת המשכיות והנאמנות. מקורות אלו היוו כל הדורות מקור לא-אכזב לערכים ואורחות חיים ולתעצומות נפש, והם עודם מהווים משאב תרבותי ורוחני גם ואולי אפילו ביתר-שאת בעידן המודרני.

הנחות יסוד אלה מהוות בסיס לתכנית הלימודים שלפנינו בתרבות יהודית ישראלית. התכנית מנסה אפוא לתת מענה לשלל מרכיבי התרבות (על הזיקות ביניהם) כחלק בבניין הזהות, וכן להציג עמדה מורכבת שלפיה היהדות והישראליות, עבר הווה ועתיד, יכולים וצריכים לחבור יחדיו בעיצוב זהותו של אדם מישראל.

רקע

השאיפה היא לעצב מחדש באמצעות מקצוע זה את תפיסת החינוך היהודי ואת העיסוק בשאלות של זהות יהודית במערכת החינוך הממלכתית, לאור השינויים המהותיים שהתרחשו בעשורים האחרונים הן בתפיסות היהדות בחברה הישראלית ובמרחב הציבורי בישראל, והן בתכניות הלימודים במערכת החינוך הממלכתית. בעבר כללו תכניות הלימודים בספרות עברית ובהיסטוריה של עם ישראל יחידות שונות שהוקדשו לתולדות עם ישראל וליצירה היהודית העיונית והספרותית בימי בית שני, בימי הביניים ובעת החדשה, אך כבר שנים רבות פרקים אלו אינם כלולים כחובה בתכניות הלימודים. במקביל, לימודי תורה שבעל פה שהיו מקובלים בעבר בביה"ס הממלכתי היסודי, נעלמו כליל. היעלמותם של מרכיבים אלה הפכה את המקרא לטקסט היהודי היחיד הנלמד כחובה (וכמקצוע ליבה לזכאות לבגרות) בכל בתי הספר הממלכתיים (למעט

תלמידים שבחרו ללמוד תורה שבעל-פה ומחשבת ישראל ברמה מוגברת בחטיבה העליונה). מצב זה מונע מרוב מוחלט של התלמידים המסיימים את מערכת החינוך הממלכתית היכרות משמעותית עם התרבות היהודית העשירה שהתפתחה לאחר תקופת המקרא משלהי ימי הבית השני ואילך, ועד ערב התקופה הציונית (הקפיצה הידועה "מן התנ"ך לפלמ"ח"). תרבות יהודית זו היא שעיצבה את חיי היהודים במהלך אלפיים השנים האחרונות, בין אם שימרו אותה כלשונה, ובין אם מרדו וחידשו בה או שימרו רק חלקים מתוכה החל מראשית ימי האמנציפציה באירופה ועד ימינו, ויצרו לאורה וכנגדה מגוון זהויות יהודיות חדשות.

הירידה החמורה במעמד של לימודי היהדות בחינוך הממלכתי תרמה להתגברות תחושות ניכור הולכות וגוברות של תלמידים כלפי מורשתם ושימשה רקע להקמת ועדת שנהר. בהמלצותיה שפורסמו בשנת 1994 הוצגה הקריאה "לחתור ללימוד מקצועות היהדות באופן שידגיש את אופיים כמקצועות הומניסטיים, מנחילי תרבות וערכים, המעניקים כלים לבניית השקפת עולם"³, תוך התאמתם לאתגרי הזמן ולצרכיה ומאפייניה של אוכלוסיית התלמידים במערכת החינוך הממלכתית. בין מסקנות הדו"ח צוין כי "הוועדה סבורה כי יש להשתמש בפלורליזם של החינוך הכללי כמנוף להעמקה תרבותית, להעשרה ולהתנסות חינוכית משמעותית, תוך היענות לאתגרי התקופה. יש להפוך את בית הספר הכללי למוקד לפיתוח אופציות לקיום תרבותי יהודי ישראלי המשוחרר מתלות בסמכות ההלכה, המקיים זיקה לתולדות ישראל וליצירה ממגוון היבטים, תוך ביקורת וחידוש". עוד נקבע שם כי "על תכנית הלימודים לגבש שיטות ודרכי עבודה מגוונות התואמות את צורכיהן של אוכלוסיות התלמידים השונות" בחינוך הממלכתי. כל זאת מתוך רצון להפוך את לימודי היהדות ללימודים בעלי משמעות חיובית ולא מנוכרת, אשר יתרמו לבניין זהותו ועולם הערכים של התלמיד בוגר החינוך הממלכתי בישראל.

את הצורך החיוני הגובר במתן מענה משמעותי ושיטתי לסוגיית החינוך הערכי וטיפוח זהותם היהודית-ישראלית של תלמידי מערכת החינוך הממלכתית יש לראות גם על רקע משבר ערכים האופייני לחברות מערביות פוסט-מודרניות רבות. לפי מחקרים רבים בשנים האחרונות⁴, החברה הישראלית, בדומה למדינות אחרות בעולם המערבי, מאופיינת במשבר ערכי חמור: צעירים חווים אבדן משמעות, ומנהלים את חייהם ללא מצפן ערכי ברור. יתרה מזו, מתבגרים רבים מתקשים כיום לחשוב באופן קוהרנטי ומושכל על סוגיות מוסריות עקב מחסור במיומנויות חשיבה בסיסיות. אחת הסיבות למצב זה נעוצה גם בתפיסה רווחת שלפיה, למערכת החינוך אין הסמכות לקבוע מהם הערכים או המטרות הערכיות שעל פיהם אמורים צעירים לעצב את חייהם. משבר ערכים זה אף הביא משרדי חינוך במדינות ה-OECD לקדם באופן מואץ תכניות לאומיות לחינוך ערכי לאחר תקופה של מחסור יחסי בתוכניות מסוג זה במחצית השנייה של המאה ה-20.

³ דו"ח ועדת שנהר: עם ועולם – תרבות יהודית בעולם משתנה, לבדיקת מצבם של לימודי היהדות בחינוך הממלכתי, משרד החינוך, ירושלים, 1994

⁴ ר' למשל אריאל שריד, חינוך לאתיקה ומוסר על פי תכניות הלימודים בישראל, פברואר 2012, סקירה ספרות כחומר רקע לעבודת ועדת המומחים לנושא "מחקר מתווה דרך: הצעה לארגון לימודים מחודש", היזמה למחקר יישומי בחינוך, האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים; עוד בנושא: חינוך לערכים בעולם משתנה - אסופת ניירות דעה, הוועדה לנושא מחקר מתווה דרך: הצעה לארגון לימודים מחודש, היזמה למחקר יישומי בחינוך, עורכות: עפרה ברנדס ורעות יששכר, ירושלים, יולי 2013; <http://education.academy.ac.il>; במדור חומרי רקע

תיקון המעוות החל לפני שנים אחדות עם כינונו של המקצוע "תרבות ישראל ומורשתו" הנלמד כיום בכתות ה' עד ח'.⁵ במקביל, מתקיימים מזה שנים, ובמגמת התחזקות מתמדת, לימודי "מחשבת ישראל" ו"תורה שבעל-פה" כמקצועות בחירה בחטיבה העליונה.

הקמת ועדת המקצוע "תרבות יהודית ישראלית" וכתובת תכנית הלימודים החדשה נועדו להמשיך, להרחיב ולהעמיק את המהלך. חידושה ובשורתה של התכנית הנוכחית הם בשני אפיקים עיקריים: ראשית, הוא פורסת, לראשונה במערכת החינוך בישראל, רצף פדגוגי של לימודי היהדות והעמקת הזהות היהודית-ישראלית לכלל תלמידי מערכת החינוך הממלכתית מכיתה א' ועד כיתה ט'. שנית, משלבת בין המגמה לעסוק בזהות יהודית באופן רב-תחומי, יצירתי וחוויתי – כמתבקש מן המושג 'תרבות' – לבין ההכרח לפתח בסיס ידע ומיומנויות של אוריינות ולמידה המתחייבים מהאופי הדיסציפלינארי של לימודי היהדות ושל השפה היהודית, כשבראשם תורה-שבעל-פה ומחשבת ישראל, ולצדם תחומים תומכי זהות נוספים כמו ספרות ולשון עברית, היסטוריה של עם ישראל, מורשות אחרות ותרבות העולם, וכן תחומי האומנויות וכו'.

זאת ועוד, התכנית מנסה לענות על צורך ייחודי לתלמידי בתי הספר בחינוך הממלכתי: תלמידים אלה באים מבתים בעלי מגוון זהויות חילוניות ומסורתיות ולעתים אף דתיות, וכן מתוך מגוון של מורשות קהילות ישראל בארץ ובתפוצות. לגבי רבים מבוגרי המערכת הממלכתית הבאים מבתים חילוניים, הקשר בין ישראליותם ליהדותם הפך אתני בלבד, וכפועל יוצא מכך, חשים רבים מהם בנתק בין זהותם הישראלית לזהותם היהודית. מנגד, תלמידים רבים במערכת הממלכתית הבאים מבתים המגדירים את יהדותם כ"מסורתית" אינם מוצאים בתוכנית הלימודים הקיימת (מעבר ללימודי התנ"ך) מספיק תכנים יהודיים משמעותיים, וגם לא ביטוי מספק למורשת המשפחתית שלהם (מתוך עולם המנהגים והמסורות של עדות וקהילות ישראל). התכנית הנוכחית רואה לנגד עיניה את מגוון הזהויות של תלמידי מערכת החינוך הממלכתית, ומבקשת לתת להן ביטוי ומענה הולם, תוך עידוד להיכרות ולדיאלוג מכבד וסובלני בין זהויות תרבותיות שונות.

השיקולים המנחים את כותבי התכנית החדשה הם אורייניים וחוויתיים. התכנים מבוססים על לימוד שיטתי של טקסטים ועל הצעות לפעילות חוויתית נלווית אשר נבחרו בקפידה על פי קריטריונים שונים – אורייניים, תרבותיים וזהותיים – בהתאם לשלבי ההתפתחות של התלמידים בשכבות הגיל השונות. הנושאים, ההתנסויות והטקסטים נבחרו מתוך מגמה לחשוף את הקאנון היהודי-ישראלי בפני התלמידים, וליצור סביבו עניין, דיאלוג, חשיבה ויצירה. בתכנית מתקיים מתח בין הרצון שהתלמידים, מצד אחד, יתודעו בצורה רצינית ומעמיקה לטקסטים ולהתנסויות חשובים בעיצובה של תרבותם לאורך דורות, ומן הצד השני, יוכלו לפתח בכוחות עצמם את זהותם האישית מתוך שיח פתוח וביקורתי עמהם. דמות הבוגר העולה מתכנית זו היא של אדם מישראל המכיר ומעריך את תרבותו על שלל אורותיה וצלליה, החותר להבנה משמעותית וחוויתית של מקורות ומרכיבי תרבותו, ומסוגל להעניק לה פרשנות אותנטית, לקרב ולהרחיק, לקבל ולדחות, וליצור בתוכה ומתוכה את הנדבך האישי והחברתי שלו בבניין זהותו ועיצוב התרבות היהודית. לפי תפיסה מורכבת זו, שאילת השאלות על מקורות התרבות ומרכיביה אמורה לשקף בה בעת עמדה עצמאית וביקורתית כמו גם זיקה, אמפתיה ושייכות אליהם.

⁵ על השתלשלות הנושא במהלך שני העשורים האחרונים ראו למשל מחקר של מרכז המחקר והמידע של הכנסת: "היבטים אחדים של מצב לימודי היהדות בחינוך הממלכתי", מוגש לוועדת החינוך של הכנסת, מרס 2010.

מיותר לציין את מקומה המכריע של הכשרת המורים ופיתוחם המקצועי להטמעתה הראויה של תכנית זו ולהצלחתה. (מסמך נפרד מוקדש לנושא הכשרת המורים).

מטרות מרכזיות

- טיפוח שייכות, הזדהות ואחריות של התלמידים לתרבותם, לעמם ולמורשתם היהודית-ישראלית.
- היכרות עם ארון הספרים היהודי לדורותיו על מגוון היצירות והקולות שבו ודרכים בלימודו כמרכיב יסוד בעיצוב זהותם של התלמידים.
- בירור ערכים מרכזיים המגולמים במקורות היהודיים ובזיקה לתרבויות העולם, תוך בחינת מימושם באורחות חיים ובמציאות החברתית בעבר ובהווה.
- רכישת ידע וכלים שתאפשר לתלמידים לפתח באופן אוטונומי זהות והשקפת עולם פלורליסטית וסובלנית כיהודים, כישראלים וכבני אדם.
- טיפוח המחויבות לערכים דמוקרטיים, יהודיים והומניסטיים כלל-אנושיים כחלק מזהות יהודית-ישראלית.
- העמקת מחויבות ערכית מעשית של התלמידים לקהילה, לחברה, למדינה ולעם היהודי על בסיס זהותם היהודית-ישראלית.
- יצירת שפה משותפת ובסיס ערכי לדיאלוג של בוגרי מערכת החינוך הממלכתית היהודית עם כלל החברה הישראלית.
- עידוד היווצרותה של תחושת בית בתרבות היהודית שתאפשר ותעודד תלמידים להעמיק את היכרותם עם היהדות, לשאוב ממנה מקורות להשראה ומשמעות לחייהם, וליטול חלק פעיל ביצירתה והתחדשותה.

שיקולים ועקרונות פדגוגיים מרכזיים בבניית תכנית הלימודים

תכנית הלימודים מבוססת על שני יסודות מארגנים החוזרים בכל שנות הלימוד :

- א. הלימוד כולו מבוסס על שיח ערכי ומכוון אליו, על פי ערכי יסוד של המסורת היהודית וההומניסטית. הכוונה היא כי ערכים אלו יהוו תשתית תרבותית-ערכית-רוחנית לתלמידים ולבוגרים של מערכת החינוך הממלכתית, ויוכלו לשמש בסיס לשפה משותפת בחברה הישראלית בכללה. בכל שנה נידונים ערכי יסוד אחדים ובראשם "ערכים" (מובילים) (ראו להלן), העוברים כחוט השני במרבית תכני הלימוד והחוויה באותה שנה. יודגש כי הערכים המופיעים בתכנית, רובם ככולם, הם ערכים 'רכים' הטעונים בירור ולימוד בתהליך חינוכי של שיח פתוח ומכבד, ואינם בבחינת תכתיב מחייב של ערכים 'קשיחים' וסגורים. לעתים מדובר גם בערכים שונים המצויים לא פעם במתח זה עם זה (כגון שוויון ושונות, מסורת וחידוש, חירות ומחויבות), והכוונה היא לקיים סביבם דיאלוג בוחן וביקורתי המעלה גם דילמות, קונפליקטים ועמדות מורכבות, ומזמין גם חילוקי דעות ומרחב של הכלה וכבוד הדדי. הכול כמובן בהתאם לגיל ולשלב ההתפתחותי שבו נמצאים הלומדים.
- ב. תכני הלימוד מחולקים מדי שנה לשלושה מוקדי תוכן : שניים מרכזיים (טקסטואלי-אורייני ותימטי-נושאי) בזיקה ישירה לערכים המובילים, והשלישי (לוח השנה העברי) משתלב בהם לאורך השנה, בסמוך למועדים נבחרים מדי שנה, בבחינת למידה "שהזמן גרמה"
שנת הלימודים תתחלק בעיקרה לשניים : מחצית אחת תעסוק בלמידת יצירה או יוצר או ז'אנר מכוון מארון הספרים היהודי (כגון : פתגמים, משנה, מדרש, אגדה, ביוגרפיות וכד'), ובמחצית האחרת יילמד נושא תמטי מרכזי מן התרבות היהודית-ישראלית המלווה את התפתחות התלמיד על רצף מעגלי החיים והחברה (כגון : תחילת הלימודים בכיתה א', ובהמשך מעגלי המשפחה, החברות, גיל מצוות, שייכות לעם ולמדינה). לימוד נושאי זה יתבסס על מקורות מגוונים על ציר היצירה היהודית לדורותיה, מן המקרא ועד ימינו, תוך עמידה על הממד ההיסטורי והפרשני של המקורות והזיקות ביניהם, ובתוספת משמעותית של העשרה חווייתית והשקות בין-תחומיות רלוונטיות. שני מוקדים שנתיים אלו מהווים את הציר המארגן של כלל הלמידה.
כיוון שלוח השנה העברי הוא עוגן מרכזי בזהות היהודית-ישראלית, הוא אינו נושא התחום בשכבות גיל מסוימות, אלא הוא עובר כציר רוחבי בכל אחת משכבות הגיל עם זאת, כדי להימנע מחזרה בלתי פוסקת על תכני לוח השנה, שנה אחרי שנה, דבר שבא בהכרח גם על חשבון תכנית הלימודים הכללית, נקבע כי נושאי לוח השנה יילמדו בראייה רב-שנתית, ספיראלית ובזיקה ישירה לתכנית הלימודים הכללית : במחזור ספירלי בן ארבע שנים – יילמדו בכל שנה ארבעה מועדים נבחרים (בהתאם להיקפם), במסגרת תכנית הלימודים באותה שנה, קרי : בזיקה ישירה לערכים המובילים באותה שנה ולשני מוקדי הלימוד : ארון הספרים היהודי ומעגלי החיים והחברה (למשל : ראש השנה באגדה, בשירה, במדרש ; וכן – במשפחה, בטבע, בחברה וכו'). המבנה הספירלי המחזורי מאפשר חזרה אל המועדים השונים אחת לארבע

שנים, תוך הרחבה והעמקה חדשים, כשבכל פעם המועדים נלמדים בדגש אורייני וערכי אחר. בנוסף, באחת מכיתות היסוד (כיתה ד'), יילמד הלוח העברי כנושא במסגרת המוקד "מעגלי החיים והחברה".

יודגש כי הציפייה היא שיתר המועדים שאינם כלולים בתכנית הלימודים בשנה נתונה יילמדו ויצוינו באופן פתוח וחוייתי גם מחוץ לשיעורי תרבות יהודית-ישראלית, בעיקר במסגרת שעות חינוך וחברה, מקצועות תומכי זהות אחרים, בתי מדרש, טקסים, וכד'. (המלצות ללימוד ופעילות סביב מעגל השנה מתפרסמות באתר אגף מורשת).

מלבד עקרונות מארגנים אלה התכנית שלהלן מבוססת על עקרונות ושיקולים פדגוגיים נוספים:

- ג. חוויה ולימוד: תכנית הלימודים מדגישה את חשיבותה של החוויה כמרכיב מרכזי בלמידה משמעותית ומעוררת השראה, בדמות: פעילויות חברתיות שונות, משחק, סיור, טקסים, אומנויות, בתי מדרש, פעילות קהילתית. החוויה משמשת גם כמרכיב חשוב בלימוד הפורמלי והן כתוספת בתחום הבלתי-פורמלי (מחוץ לביה"ס או מעבר ליום הלימודים).
- ד. משמעות ורלוונטיות: תכני הלימוד ודרכיו יהיו רלוונטיים ומשמעותיים לעולמם ולחיייהם של הלומדים בהתאם לגילם ובהתאם לזהותם כתלמידים במערכת החינוך הממלכתית.
- ה. שפה ואוריינות: טיפוח ידע, הבנה, רגישות אוריינית ויכולת שימוש במכמני השפה העברית על משלביה השונים ובהקשריה במקורות מהמקרא ועד ימינו. כל זאת, תוך הדגשת מקומן של השפה והאוריינות הלשונית והתרבותית כנדבך מרכזי בבניין זהות יהודית-ישראלית.
- ו. אוטונומיה ואחריות של הלומד: טיפוח לומד עצמאי בעל הנעה פנימית וחוש ביקורת, לנקיטת עמדה אישית, לבחירה מושכלת ולחירות ואחריות בבניין זהותו ובמקומו בחברה.
- ז. התפתחות וספיראליות: התכנית בכללה מבוססת על ספיראליות של תכנים, יצירות ומיומנויות, בהתאם לשלב ההתפתחות ולרלוונטיות לתלמידים בכל שכבת גיל. בשכבות הגיל הצעיר מצוי שלב ה"קסס", או השלב ה"מיתולוגי" בהתפתחות הפסיכולוגית קוגניטיבית. לפיכך הטקסטים שנבחרו לגילאי הקדם-יסודי ולכיתות היסוד הם טקסטים יותר נרטיביים ומכוננים (סיפורים, שירים, פתגמים), בבחינת "גירסא דינקותא". בהמשך יילמדו גם טקסטים מופשטים ומורכבים יותר, תוך עידוד שיח ביקורתי, המותאמים גם לאתגרי גיל ההתבגרות.
- ח. בחירה: בצד נושאי חובה המהווים את תשתית הליבה של התכנית, היצע התכנית כולל מגוון מקורות ונושאים לבחירה, על פי קריטריונים שונים, בבחינת "אין אדם למד אלא במקום שלבו חפץ".
- ט. דיאלוגיות ושיתוף: טיפוח יחס של כבוד וסובלנות לדעות שונות; פיתוח דרכי לימוד בית-מדרשיות הכוללות: כלים פרשניים, דיאלוגיים, חקרניים ושיתופיים, תוך כדי עידוד הקשבה, חשיבה, כישורי שיח, תרבות המחלוקת ופתיחות אל האחר.

- י. בין הפרטיקולרי לאוניברסאלי: טיפוח יחס של זיקה ואהבת הארץ, שייכות, אחריות ומעורבות כלפי החברה והמדינה על כלל מרכיביה; יחד עם נאמנות לערכים הומניסטיים ודמוקרטיים כלל-אנושיים.
- יא. "תלמוד המביא לידי מעשה": תכני הלימוד יתחברו לאורחות חייהם של התלמידים, כחלק מבניין זהותם, במעגלים של יחס בין אדם לחברו ולסביבתו, אחריות ותרומה לחברה ולקהילה, שייכות לעם היהודי ולמורשתו, מעורבות ומנהיגות חברתית.
- יב. מורשת קהילות ישראל: מתן מקום של כבוד לביתו ולמשפחתו של הלומד, לקהילה ולהקשר התרבותי שמהם הוא בא, תוך ייצוג הולם של מגוון קולות, שיטות, מורשות וזהויות במסורות היהודיות ממזרח וממערב, בעבר ובהווה.
- יג. ישראל והתפוצות: מתן ביטוי להיבטים של העמיות היהודית על גווניה השונים, ולתחושת סולידריות ושותפות עם העם היהודי בתפוצות.

דרכי הוראה והערכה

הדרכים תיבחרנה על ידי המורים בהלימה לרוח התכנית, יעדיה ותכניה. מבין שלל האופציות תודגשנה האפשרויות הבאות:

א. הקניית מיומנויות בדרך של תרגול ושיחה - בהקניית המיומנויות הטקסטואליות ובשאלות המטא-טקסטואליות. למשל: מה אנו חושבים על הטקסט? מה התכנים או הערכים העיקריים העולים ממנו? האם תכנים אלה משמעותיים עבורנו היום וכיצד אנו יכולים ליצור מגע ערכי עם אותם טקסטים?

ב. למידת עמיתים- לימוד מאד חשוב הוא באמצעות הצגת נושא או טקסט על ידי התלמיד ניתוחו ודרכי הבנתו מחד תוך עמידה על שאלות רלוונטיות. לצד תגובותיהם של עמיתיו אם בסגנון ה"דיבייט" או כ"פרזנטציה". היתרונות הפדגוגיים בסגנון הוראה זה מאד בולטים: עמידה בפני קהל הצורך לרכז מידע ולהעבירו תוך עמידה בפרק זמן קצוב, כל תהליך ההכנה לקראת למידת העמיתים הוא לימוד בפני עצמו בבחינת "ומתלמידי יותר מכולם".

ג. לימוד חברותאי - לימוד עם אדם נוסף הוא לימוד קלאסי כפי שהתרחש ומתרחש בישיבות לדורותיהם. היתרונות של הלימוד החברותאי הוא בהליכה יחדיו, כעין פסיעה איטית אבל בטוחה לשם לימוד טקסט, ניתוחו והבנתו. ללא תיווך התלמידים יכולים להציע הבנות, תובנות ניתוח ופרשנות עצמאית. לאחר מכן במסגרת הדיונים במליאת הכיתה יכולים התלמידים לחוש בטוחים ולהציג את תובנותיהם על הטקסט, מושא דיוניהם.

ד. למידה בדרך חקר ודרכי הערכה חלופית במסגרת הרפורמה ללמידה משמעותית דרכי ההוראה יהיו מגוונות, ומהן ייגזרו גם דרכי הערכה חלופיות שאינן רק בחינות בכתב, כגון: PBL; פרויקטים; עבודות חקר, ניתוח סרטים בתחומים הרלוונטיים וכדומה. גם התכנית בתרבות יהודית ישראלית מציעה למורים לבחון דרכי הערכה חלופית בהתאם לרצונותיהם ולהתאמתם הפדגוגית לכיתות הספציפיות. כמובן, גם שאלות ההערכה במבחנים יכוונו ויותאמו על פי רוח התכנית ומטרותיה (שאלות ידע והבנה לצד שאלות של הבעת דעה, יישום אקטואלי וכד'). כמו כן, במסגרת הרפורמה גובשה נוסחה לחלוקת החומר שהיא 70/30 דהיינו 70% מן החומר יילמד כבסיס וכחובה על פי תכנית הלימודים, ואילו 30% יהיו פתוחים יותר ויאפשרו הרחבה והעמקה לבחירת המורים והתלמידים.

טבלה מתכללת לנושאי תכנית הלימודים בכיתות א-ט

מוקד התוכן	כיתה א	כיתה ב	כיתה ג	כיתה ד	כיתה ה	כיתה ו	כיתה ז	כיתה ח	כיתה ט
ערכים מובילים	"ואהבת לרעך כמוך"	ערך הלימוד, כיבוד הורים, ערך המשפחה	חברות ומנהיגות	ערבות הדדית	זיקה לעם ולארץ	מסורת וחינוך	אחריות ומעורבות	תיקון עולם	ערך החיים, חירות האדם וכבוד האדם
יצירות ויוצרים בארון הספרים היהודי	פתגמים ומימרות חכמה	"מתחילים ללמוד"	אגדות חז"ל	פרקי אבות	"תפילת האדם": סידור, פיוט ושירי תפילה מודרניים	פרשה ומדרשה	הסיפור היהודי: אגדות, יומנים, ביוגרפיות – דמויות מופת	משנה ויסודות המשפט העברי	אגדות וספרות חז"ל סביב היחס לזולת
מעגלי חיים וחברה	שירה ופיוט עבריים בזיקה לארץ ישראל	שייכות למשפחה וקהילה	"בין אדם לחברו"	זמן יהודי-ישראלי	עם וארצו, ישראל והתפוצות	עצמאות אישית (בת/בר מצווה) ולאומית (מגילת העצמאות)	התבגרות והתגברות (בת/בר מצווה)	חברת מופת	"להיות אדם": ערכי חיים על פרשת דרכים במחשבה היהודית
לוח השנה היהודי-ישראלי	ראש השנה	שמחת תורה	יום הכיפורים	סוכות ושמיני עצרת	ראש השנה	שמחת תורה	יום הכיפורים	סוכות	ראש השנה
	חנוכה	פורים	יום הזיכרון למשפחה	ט"ו בשבט	עשרה בטבת וצומות החורבן	חנוכה	יום הזיכרון לרצח ראש הממשלה	ט"ו בשבט	עשרה בטבת וצומות החורבן
	פסח	שַׁלֵּשׁ רְגָלִים כחגים חקלאיים	שבת	יום הזיכרון לשואה ולגבורה	שַׁלֵּשׁ רְגָלִים כחגים חקלאיים	פורים	שבת	שבועות	פסח
	יום העצמאות	ל"ג בעומר	יום ירושלים	שבועות	מחזור מועדי אייר	פסח	ספירת העומר	ט"ו באב	מחזור מועדי אייר

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף מורשת
תרבות יהודית-ישראלית

תכנית הלימודים לכיתה א'

תכנית הלימודים של כיתה א' מכוונת להניח תשתית אוריינית יהודית בסיסית המתאימה ליכולותיהם של תלמידים רכים בכתה א', העושים צעדים ראשונים בבית הספר בכלל ובתהליכי רכישת הקריאה בפרט, בבחינת "גרסה דינקותא" (גרסת הינקות, שהנלמד בה, בעיקר בעל-פה, נטבע בנפש הילד).

התכנית מזמנת עיסוק בשני סוגי טקסטים בעלי ערך גם טרום-קריאה: פתגמים ושירים. הפתגמים (וצירופים לשוניים נוספים) הם טקסטים קצרים טעוני משמעות מוסרית, אישית וחברתית, שיילמדו בתוך הקשר סיפורי ואקטואלי, ויכללו התמודדות עם מסרים מילוליים ושאינם מילוליים ועם מיומנויות הבנת הנשמע והקראה מתווכת. בנוסף, במעגלי החיים והחברה תודגש "שירת הרבים" כחויית חברות מכוונת – דרך שירים ופיוטים קאנוניים, בבחינת "פסקול יהודי-ישראלי". החיבור בין מלים למנגינות מאפשר קשר אורגני בין הבנת הנקרא ובין הבנת הנשמע והמושג – בין מלים, רעיונות וערכים ובין חוויה אישית (מוזיקלית) ואורחות חיים – ותורם להטמעתם בזהות הלומדים.

ערך מוביל: "ואהבת לרעך כמוך"

שלושה מוקדי לימוד מרכזיים:

א. **ארון הספרים היהודי: פתגמים ומימרות חכמה**
הז'אנר העיקרי שיילמד הוא פתגמים (קלאסיים, במקרא ובספרות חז"ל) ומימרות חכמה (מתקופות מאוחרות יותר בקהילות ישראל השונות), אשר יילמדו מתוך סיפורים הממחישים אותם ובזיקה לחיי התלמידים. בהיותם נפוצים ביותר בעולם היהודי לאורך הדורות, יש בפתגמים כדי להציג מחכמת החיים והמוסר היהודיים של כל הזמנים, ולהביע בשפה קולעת תוכן ערכי רב משמעות. בה בעת הפתגמים הם יצירה קצרה, קולעת (וממצה) המתאימה לתהליך רכישת הקריאה ויכולות הלומדים בכתה א'. מוצע פרויקט משותף: ספר כיתתי שיציג סיפורים שיביאו התלמידים על לימודיהם של הסבים/סבתות, בליווי תערוכה או הצגה של דרכי למידה בקהילות ישראל.

ב. **מעגלי חיים וחברה: שירה ופיוט עבריים בזיקה לארץ ישראל**
במוקד הלימוד – "שירה עברית", שירים שהם חלק מהקאנון היהודי והישראלי. השירים יילמדו בלמידה בית מדרשית ובדרך חווייתית הכוללת גם את ביצועם ביחד. הלומדים יוזמנו להביא ממשפחתם גם את השירים ה'קאנוניים' שלהם. המפגש בין שירים שונים (או בין עיבודים ולחנים שונים של אותו שיר) יפתח דיאלוג המושתת על כבוד, הקשבה, הערכה וקבלה, וישקף את היותנו 'קייבוץ גלויות' שיש בו כדי לצבוע ולהעשיר את השלם. בני המשפחה יבררו יחד מהם השירים המיוחדים במשפחתם, יתעדפו, יבחרו, ינמקו וילוו את תהליך הלמידה. הנושא יזמן התייחסות למוסיקה למיניה ולמסורת המסירה. מוצע פרויקט שנתי שבו יכינו התלמידים "זמירון אישי-משפחתי" (יצירה אישית) ו"זמירון כיתתי-קהילתי" (משפחת הכתה), שילווה בתהליך חקרני ובית-מדרשי: מהם השירים החוזרים הנחשבים חלק מהקאנון היהודי והישראלי, ומדוע לדעתם.

ג. **לוח השנה העברי: ראש השנה, חנוכה, פסח ויום העצמאות**
ארבעה מועדים אלו יילמדו בהרחבה סמוך לזמנם, בזיקה מובהקת (ערכית ואוריינית) לשני הצירים הקודמים, וכחלק בלתי נפרד ממהלכם. בנוסף, תהיה התייחסות חווייתית לשבת, לראשי חודשים עבריים ולמועדים נוספים בלוח השנה.

מוקד התוכן	ערכים, רעיונות וכישורי- חיים	מספר שיעורים מומלץ	מקורות ונושאי לימוד	מושגי יסוד, אוצר מלים, מטבעות לשון	מיומנויות חשיבה ואוריינות	הצעות לפעילות חווייתית ולעשייה
<p>פתגמים וחכמת חיים בספרות חז"ל ובמורשת קהילות ישראל</p>	<p>"ואהבת לרעך כמוך" דרך ארץ כבוד הבריות ערבות הדדית קבלת השונה</p>	<p>20</p>	<p>15 פתגמים קלאסיים בהקשרים סיפוריים (מקור או הדגמה והמחשה), ביניהם: "וְאֶהְבֶּתָּ לְרֵעֶךָ כְּמוֹךָ" – זה כלל גדול בתורה" (ויקרא יט, יח, ומדרש ספרא) "מה ששנוא עליך לא תעשה לחברך" (תלמוד בבלי, מסכת שבת, דף לא, ע"א) "לפני עיוור לא תתן מכשול" (ויקרא י"ט, י"ד) "יְהִי כְבוֹד חֲבֵרְךָ חָבִיב עֲלֶיךָ כְּשֵׁלְךָ" (מסכת אבות ב, יג) " אֵיזְהוּ חָכֵם? הַלּוֹמֵד מִכָּל אָדָם. אֵיזְהוּ מְכַבֵּד? הַמְכַבֵּד אֶת הַבְּרִיּוֹת." (אבות ד, א) "צאו וראו איזוהי דרך ישרה שידבק בה האדם... חבר טוב וכו'..." (אבות ב, ט) "שמע בני מוסר אביך ואל תטש תורת אמך." (משלי א, ח) "לך אל נמלה עצל ראה דרכיה וחכם." (משלי ה, ו) "דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום." (משלי ג, יז) חכם חיים כסאר: "במדרש אמרו: כשיצאו ישראל ממצרים, כל המסעות היו במריבות, וכשבאו לסיני, הושוו כולם אגודה אחת, כמו שכתוב: 'ויחן שם' - ולא כתוב ויחנו. אמר הקדוש ברוך הוא: התורה כולה שלום, ולמי אני נותנה, לאומה שהיא אוהבת השלום..." (קץ המזבח, עמ' ל"ח, ירושלים, 1984) בנוסף: 5 פתגמים ומימרות חכמה ממורשת קהילות ישראל – ממזרח וממערב, כגון: יידיש: על ראש הגנב בוער הכובע. לדינו: אילו החמור היה שלי, לא הייתי צוחק. טובה ציפור אחת ביד משתי ציפורים עפות. מרוקו: מלים מתוקות פותחים גם דלתות מברזל. ביתא ישראל: הסבלנות מרה, אבל פירותיה מתוקים.</p>	<p>פסוק תורה פתגם משל אגדה תורה שבכתב תורה שבעל-פה מצוות שבין אדם לחברו "צלם אלהים"</p>	<p>שימוש בפתגמים יישום זיהוי רעיון/מסר מרכזי בסיפור מדרש תמונה לימוד בעל פה (של פתגמים ומטבעות לשון)</p>	<p>תכנון והכנת הצגות על סיפור/פתגם הבעת משמעות הפתגם בציור הכנת תערוכת תוצרים הכנת "ספר הפתגמים שלנו"</p>

מוקד התוכן	ערכים, רעיונות וכישורי- חיים	מספר שיעורים מומלץ	מקורות ונושאי לימוד	מושגי יסוד, אוצר מלים, מטבעות לשון	מיומנויות חשיבה ואוריינות	הצעות לפעילות חווייתית ולעשייה
<p>"שירת הרבים": שירה עברית ופיוט בזיקה לארץ ישראל (בהקשר החלוצי- ציוני ובקהילות ישראל)</p>	<p>"ואהבת לרעך כמוך" אחווה יחד שירת הרבים ('שירה בציבור') פסקול משותף (כחלק משפה) ערך השונות רב-תרבותיות</p>	11	<p>12 שירים עבריים בהקשרם. שירי ארץ-ישראל, שהם חלק מהקאנון הישראלי, בהם: התקווה / נפתלי הרץ אמבר שָׂאוּ צִיּוֹנָה נֶס וְדָגַל / נוח רוזנבלום מִי בָּנָה בָּנָה בַּיַּת / לוי קיפניס) שתלתם ניגונים / פניה ברגשטיין שם הרי גולן /רחל שלום תברכנו / אביהו מדינה אני ואתה נשנה את העולם / אריק איינשטיין</p> <p>בנוסף:</p> <p>6 שירים ופיוטים מן המסורת היהודית וממורשת קהילות ישראל – ממזרח וממערב, כגון: מי האיש החפץ חיים, שיר למעלות, הללויה בצלצלי שמע, הפיוט אדון עולם (או יגדל), פיוטים וזמירות לשבת כגון: לכה דודי, שלום עליכם מלאכי השלום, דרור יקרא, צור משלו אכלנו... וכן משירת הבקשות, ר' שלום שבזי, הדיוואן בתימן וכו'</p> <p>בנוסף – שירים בזיקה ללוח השנה (נוסף למועדים המפורטים להלן), כגון: שלומית בונה סוכה, משנכנס אדר, כך הולכים השותלים, מלאו אסמינו בר, ...</p>	<p>זמר, זמירון שירה עברית, "שירי ארץ-ישראל", שירה בציבור ההמנון ("התקווה"), פיוט, קהילות ישראל מסורת, מסירה צירופי הלשון שבשירים השונים</p>	<p>האזנה לשירים שירה שיח ערכי-זהותי סביב שירים מדרש-שיר זיהוי זיקה למקורות קלאסיים ולערכים יהודיים בשירה עכשווית התאמה בין מלים ולחן זיהוי סוגות שונות בשירה שאלות שאילות ראיון איסוף, ארגון, הצגה, השוואה בין שירים ממשפחות וקהילות שונות</p>	<p>שירה (בליווי נגינה) בכיתה, לקישור בין "שירה עברית" לנושא ה"משפחה וקהילה" (להלן) מוצעים שני פרויקטים שנתיים: יצירת זמירון משפחתי (אישי) במעורבות הורים וסבים, וזמירון קהילתי (כיתתי) - בנייה, עיצוב, איר וכו', בליווי תקליטורים, מצגות וכד')</p> <p>הפקת ערב משותף לילדים והורים ובו יבוצעו מבוחר מן השירים שבזמירון הכיתתי בתוספת סיפורים משפחתיים</p>

הצעות לפעילות חזונית ולעשייה	מיומנויות חשיבה ואוריינות	מושגי יסוד, אוצר מלים, מטבעות לשון	מקורות ונושאי לימוד	מספר שיעורים מומלץ	ערכים, רעיונות וכישורי- חיים	מוקד התוכן	לוח השנה היהודי- ישראלי
<p>הדמיית ארוחת ליל ראש השנה (על הסימנים, הברכות וכו')</p> <p>הכנת עץ משאלות לשנה החדשה טקס "תשליך" כיתתי או "מגרת התיקונים",</p> <p>עיצוב אגרות ברכה לשנה החדשה ושליחתן (בחירת נמענים : חיילי צה"ל, ילדים חולים בבית חולים, ילדי עולים במרכזי קליטה וכו')</p>	<p>סמלים וביטויים, רעיון מרכזי בטקסט, קשר בין ערכים מרכזיים לטקסטים ומנהגים, פרשנות שונה לטקסט</p>	<p>חודש תשרי ראש השנה עשרת-ימי-תשובה מצוות ועבירות שבין אדם לחברו/ למקום מאזני צדק כף חובה וכף זכות ברכה : "יהי רצון ש-", (וסימני ליל ראש השנה) תשליך תקיעה, תרועה, שברים</p>	<p>מזל החודש (מאזניים), משמעות החג, סמליו ומנהגיו המופע הפרקטי של החג : ארוחת ערב ראש השנה מקורות קלאסיים וחדשים העוסקים בראש השנה – בדגש על מטבעות לשון אופייניים לחג, בהם : "שתחדש עלינו שנה טובה ומתוקה" "שנהיה לראש ולא לזנב" "שירבו זכויותינו כרימון" (מברכות סימני ליל ראש השנה) תקיעה, תרועה, שברים (קולות השופר)</p> <p>מקורות חדשים (הכוללים גם מטבעות לשון הקשורים לחג) כגון : "שיר לחודש תשרי" / דתיה בן דור "גם השנה" / לאה גולדברג "בראש השנה" / נעמי שמר "ותן ברכה" / מילים התפילה, לחן : נורית הירש</p>	5	התחדשות וצמיחה ערך הברכה	ראש השנה	

מוקד התוכן	ערכים, רעיונות וכישורי- חיים	מספר שיעורים מומלץ	מקורות ונושאי לימוד	מושגי יסוד, אוצר מלים, מטבעות לשון	מיומנויות חשיבה ואוריינות	הצעות לפעילות חווייתית ולעשייה
לוח השנה היהודי - ישראל	חנוכה	5	<p>משמעות החג, מקורו בתקופת החשמונאים, סמליו ומנהגיו סיפור פח השמן (נוסח ספר האגדה דף קכח מג, על פי תלמוד בבלי, שבת, דף כא, ע"ב: "כשנכנסו יונים להיכל...")</p> <p>מקורות קלאסיים וחדשים העוסקים בחנוכה – בדגש על מטבעות לשון אופייניים לחג בהם: ברכות הדלקת הנרות - "להדליק... שעשה נסים... שהחיינו..."</p> <p>"הנרות הללו שאנו מדליקין..."</p> <p>"בית הלל אומרים: יום ראשון מדליק אחת, ומכאן ואילך מוסיף והולך..." (מתוך בבלי, שבת כא ע"ב)</p> <p>"נס גדול היה פה" (סביבון)</p> <p>"כל אחד הוא אור קטן וכולנו אור איתן" ושירי אור נוספים</p> <p>האור כמוטיב אוניברסאלי (כגון: חגי אור בתרבויות אחרות) משמעויות רעיוניות של אור</p>	<p>"בימים ההם בזמן הזה"</p> <p>גזרות מכ(ק)בים</p> <p>התייוונות מנורה, חנוכיה בית המקדש טמא/טהור נס פך השמן מעטים מול רבים "נס גדול היה פה" "מוסיף והולך"</p>	<p>זיהוי הקשר בין מנהגי החג ובין הערכים המשתקפים בו</p> <p>הבנת החג בהקשרו ההיסטורי בתקופה החשמונאית</p> <p>משמעות סמלית של מוטיבים בחג (אור, מנורה וכו'),</p>	<p>עבודת יצירה ואומנות סביב מוטיבים הקשורים בחג (אור, מנורה, זית, שמן, וכו')</p> <p>השתתפות במסיק זיתים</p> <p>מסיבת חנוכה חגיגת הכוללת שירה, משחק, חידון חנוכה, וכד' (אפשרות לקיום המסיבה במעון קשישים וכד')</p> <p>"כל אחד הוא אור קטן": כוחם של מעטים להוסיף אור - יוזמה התנדבותית</p>

הצעות לפעילות חזונית ולעשייה	מיומנויות חשיבה ואוריינות	מושגי יסוד, אוצר מלים, מטבעות לשון	מקורות ונושאי לימוד	מספר שיעורים מומלץ	ערכים, רעיונות וכישורי- חיים	מוקד התוכן	
<p>הדמיה/עריכה של סדר כיתתי יצירת הגדה כיתתית עם איורי הילדים סביב המספר ארבע: "מחפשים את המטמון", חידון</p> <p>סביב "מה נשתנה":</p> <p>כתיבת/המחזות "מה נשתנה" אישי; בחירת מקום בבית הספר ושיפוצו (יצירת שינוי)</p>	<p>קריאה ופרשנות של ההגדה שאילת שאלות כדרך ללמידה</p> <p>השוואה בין הגדות לימוד מהגדות מאורות</p> <p>השלמת פערים וכתבה אישית: היכן הבנות? הגדה ישראלית, וכי'</p>	<p>יצירת מצרים מעבדות לחירות "והגדת לבנך" ליל הסדר סימני הסדר הגדה של פסח "בכל דור ודור חייב אדם..." "מה נשתנה" "ארבעה בניס" "לשנה הבאה בירושלים הבנויה"</p>	<p>משמעות החג, מקורותיו, סמליו ומנהגיו בעיקר כ"זמן חירותנו" עיבוד מצויר של סיפור על יציאת מצרים קטעים נבחרים מתוך הגדה של פסח (בדגש על מטבעות לשון אופייניים לחג), כגון: "בצאת ישראל ממצרים" פסח, מצה ומרור עשרת המכות ארבע קושיות ("מה נשתנה") "כנגד ארבעה בניס דיברה תורה" (ללא התשובות)</p> <p>בנוסף, מקורות חדשים, כגון: השיר "מה נשתנה" / חגית בנימין "שמחה רבה..." / יפה בלהה</p>	5	<p>זיכרון לאומי מסורת וחינוך חינוך, לימוד "והגדת לבנך" ערך השאלה משפחה שייכות לעם היהודי (עמיות)</p>	פסח - חג החירות	לוח השנה היהודי-ישראלי
<p>לימוד מתוך האזנה לשירים בניית הדרך למדינה (חלום, זיקה, חלוצים, הכרזה) במגוון דרכים עבודה עם חומרים שונים</p> <p>כתיבת ברכות ואיחולים למדינה</p>	<p>זיהוי רעיונות וערכים בטקסטים</p> <p>השוואה בין טקסטים וייחודו של כל טקסט</p> <p>הבנת רצף היסטורי</p> <p>הבנת עקרון התכנון: מחלום למציאות</p>	<p>יום הולדת למדינה מגילת העצמאות מולדת ציונות חלוצים קיבוץ גלויות סמל המדינה, דגל, המנון "ולתפארת מדינת ישראל" הרצל בן גוריון</p>	<p>משמעות החג, מקורותיו, סמליו ומנהגיו הקשר ההיסטורי בין העם לארץ משמעות העצמאות והריבונות וסמליה "אם תרצו אין זו אגדה" (הרצל) "עוד לא אבדה תקוותנו" (התקווה) סמל / דגל המדינה ומשמעותו</p> <p>שירים ישראלים המבטאים את שמחת העצמאות והקשר לארץ, כגון: כאן ביתי / עוזי חיטמן ארץ ישראל שלי / דתיה בן דור</p>	5	<p>ערך העצמאות שייכות ואחריות למדינה ולדמותה שמחה משותפת מהי ישראליות? מעצב לשמחה: צמידות יום הזיכרון ליום העצמאות</p>	יום העצמאות	לוח השנה היהודי-ישראלי

תכנית הלימודים לכיתה ב'

תכנית הלימודים של כיתה ב' ממשיכה בהנחת תשתית אוריינית יהודית בסיסית שהחלה בכיתה א', ומותאמת ליכולותיהם של התלמידים הנכנסים אל שנתם השנייה בביה"ס, ומצויים בעיצומם של תהליכי רכישת הקריאה והחברות אל בית הספר, המסורת והתרבות. ניתן לראות בתכנית הלימודים בשנה זו בסיס ותשתית רעיונית לביסוס ערכי הלימוד והאוריינות היהודית שנדבכו השיטתיים הבאים יונחו מדי שנה.

התכנית מבוססת בעיקר על היכרות ראשונית עם עולם הלימוד היהודי, עם ערכו של הספר ועם אהבת הספר במסורת היהודית, בבחינת "תלמוד תורה כנגד כולם" (ובזיקה לתחילת לימודי המקרא בשנה זו ולחגיגת קבלת ספר תורה הנוהגת בשנה זו). כמו כן, היא מתייחסת אל משמעות הכניסה אל בית הספר כמסגרת לימודית ואל ערך החברותא (הלימוד המשותף) במסורת היהודית. בנוסף, יודגשו חיבור למשפחה, לערכי משפחה וקהילה ולמסורת מוזיקלית ומנהגים מן הבית, שהם חלק בלתי נפרד מחוויות הלימוד הראשונות של הילד, בבחינת "שתלתם ניגונים בי אמי ואבי..." (פניה ברגשטין) (ובהמשך למוקד השירה בכיתה א'). (נושא המשפחה הוא גם נושא מרכזי בשיעורי התורה הנפתחים כאמור בכיתה ב' בספר בראשית – ספר משפחתי).

ערכים מובילים: ערך הלימוד, כיבוד הורים וערך המשפחה

שלושה מוקדי תוכן מרכזיים:

א. ארון הספרים היהודי: "מתחילים ללמוד"
הנושא מתמקד בשייכות לבית הספר ולכיתה, כחלק מקהילת הלומדים במסורת היהודית בעולם כולו ובכל הזמנים. הוא ממשיך ומעמיק את נושא ה"מעברים" שעוסקים בו בתחילת כיתה א', בהיותו חלק מרכזי מן החוויה של כניסה לבית הספר וללמידה מובנית. כמו כן, הנושא מעלה את השאלה הבית-מדרשית, "כיצד לומדים?" ומציג מסורת של דרכי למידה, שבראשן החברותא (למידה משתפת), שאליה מצטרפים הלומדים הצעירים. הנושא יכלול היכרות עם דרכים שונות של תחילת למידה במנהגים שונים, סיפורים שונים ומגוונים על "תינוקות של בית רבן" בבית המדרש של חז"ל, כמו גם מן "החדר" ו"תלמוד התורה" בקהילות ישראל השונות.

ב. מעגלי חיים וחברה: שייכות למשפחה וקהילה
הלימוד יפתח נושאים כמו: "והגדת לבנך", כיבוד הורים, יחסים בין אחים, יחס בין-דורי, המשפחה כחלק מקהילה וכד'. האוריינות בשירה ובפיוט (המשך לכיתה א') תיושם גם במעגל המשפחתי והקהילתי, ותזמין את משפחות הלומדים למעורבות ושיתופיות בתהליך הלמידה והצירה בסיפורים, תמונות, חפצים, מסורות ושירים. התלמידים יוזמנו להביא גם מן המסורת המוזיקלית המשפחתית והקהילתית אל השיעורים, ובכך יתאפשרו לימוד, היכרות ושיתוף הדדי בין התלמידים.

ג. לוח השנה העברי: שמחת תורה, פורים, שלש רגלים כחגים חקלאיים, ל"ג בעומר
ארבעה מועדים אלו יילמדו בהרחבה סמוך לזמנם, בזיקה מובהקת (ערכית ואוריינית) לשני הצירים הקודמים, וכחלק בלתי נפרד ממהלכם. בנוסף, תהיה התייחסות חווייתית לשבת, לראשי חודשים עבריים ולמועדים נוספים בלוח השנה.

הצעות לפעילות חווייתית ולעשייה	מיומנויות חשיבה ואוריינות	מושגי יסוד, אוצר מלים, מטבעות לשון	מקורות ונושאי לימוד	מספר שיעורים מומלץ	ערכים, רעיונות וכישורי- חיים	מוקד התוכן
<p>מפגש עם הבית: מה/ איך והיכן למדו הורא/ סבי/ הורא סבי - סיפורי "חדר" ו"תלמודי תורה" בקהילות השונות</p> <p>יצירת אותיות (צורת האות והגייתה) ומילים בשילוב אומנות ומוזיקה אונומטופיה (מְצֻלֹל)</p> <p>לימוד "מילת השבוע" והכנת מילון כיתתי מאויר משותף</p> <p>יצירת פרויקט כיתתי: תערוכה/ סרט/ הצגה בנושא דרכי למידה</p> <p>סרטונים מתרבויות בעולם מדובבים על ידי הלומדים</p> <p>תערוכת מבנים שונים של כתות מחומרים שונים</p>	<p>הקשבה, שיחה ושיתוף</p> <p>שאלות שאלות</p> <p>בירור המושג לימוד/למידה</p> <p>הבעת דעה ונקיטת עמדה</p>	<p>אותיות ומילים</p> <p>אגדה</p> <p>תלמוד תורה, "תלמוד תורה כנגד כולם"</p> <p>לימוד בסתר</p> <p>תלמידי חכמים, תינוקות של בית רבן</p> <p>"חדר", "תלמוד תורה" (מקום), "בית מדרש"</p> <p>מסורת</p>	<p>5-6 סיפורים ופתגמים קלאסיים על לימוד ולומדים, ביניהם:</p> <p>"בן חמש למקרא..." (אבות)</p> <p>"תלמוד תורה כנגד כולם"</p> <p>אגדת הלל הזקן על גג בית המדרש (מסכת יומא דף לה, ע"ב);</p> <p>"מָה הֵיְתָה תְּחִלָּתוֹ שֶׁל ר' עֲקִיבָא?" (אבות דר' נתן נוסח א ו'; נוסח ב יב)</p> <p>"משה קיבל תורה... והעמידו תלמידים הרבה..." (אבות א,א)</p> <p>"תלמוד גדול שמביא לידי מעשה" (אבות);</p> <p>"אין אדם למד, אלא ממקום שלבו חפץ" (בבלי, עבודה זרה דף יט, ע"א)</p> <p>דוגמאות מתוך 48 הדרכים בהן נקנית תורה (מסכת אבות, פרק "קניין תורה"),</p> <p>תרבות המחלוקת בבית המדרש ("אלו ואלו", מסכת עירובין, דף י"ג ע"ב) ורעיון ה"חברותא"</p> <p>סיפורים על התמסרותם של חכמים ללימוד בקהילות ישראל בעולם; כגון: סיפור על הרב עובדיה יוסף ("ספר בהשאלה ליומיים", ברשת)</p> <p>4-5 מקורות המתעדים או משקפים את מורשת קהילות ישראל – ממזרח וממערב על הכניסה ללימוד, ערך הלימוד ומסורות לימוד, כגון:</p> <p>"חדר קטן, צר וחמים" (עיבוד עברי לשיר ביידיש "אויפן פריפעטשיק" על היחידר)</p> <p>"אצלנו בכפר טודרא" / יהושע סובול ושלמה בר</p> <p>4-5 מקורות ספרותיים (שירים, סיפורים) מן התקופה המודרנית על בית הספר, תלמידים ומורים וערך הלימוד, כגון:</p> <p>כל עוד / יוני רכטר</p> <p>אלף בית / נעמי שמר</p>	20	<p>אהבת הלימוד כוח הלימוד</p> <p>"תלמוד תורה כנגד כולם"</p> <p>שיתוף פעולה</p> <p>פתיחות לאחר בתהליך הלמידה</p>	<p>מתחילים ללמוד</p>

מוקד התוכן	ערכים, רעיונות וכישורי- חיים	מספר שיעורים מומלץ	מקורות ונושאי לימוד	מושגי יסוד, אוצר מלים, מטבעות לשון	מיומנויות חשיבה ואוריינות	הצעות לפעילות חווייתית ולעשייה
<p>משפחה וקהילה</p>	<p>משפחה משפחתיות כיבוד הורים סובלנות וקבלה</p>	<p>20</p>	<p>מהי משפחה? גרעין המשפחה: הורות (הורה וילד, הורים וילדים) כתשתית לקיומן של משפחות שונות (וכדי להכיל גם ילדים ממשפחות חד הוריות, שכולות, נדרשת גם תשומת לב ורגישות לנושא יתמות, ילדים מאומצים וכד'); "והגדת לבנך" – קשר בין הילדים להורים כקשר של למידה והמשכיות, קשר למסורת וכו'. הדיבר "פַּבֵּד אֶת-אֲבִיךָ, וְאֶת-אִמְךָ... (שמות כ' י"ב), ומצוות "אִישׁ אָמוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ... (ויקרא י"ט ג') (ניתוח והשוואה); "שנו רבותינו: איזהו מורא ואיזהו כבוד... (ספר האגדה תצט סימן רע, לפי קידושין לא ע"ב). סיפורי אחים בספר בראשית, כגון יעקב ועשוי, יוסף ואחיו ויעקב ובניו (אהבה, קנאה וכו'), סיפור יוסף ואחיו במצרים כביטוי לקשר למשפחה (בראשית מב-מה) ממשפחה לעם: סיפורם של "בני ישראל" אגדות חז"ל ומדרשים על כיבוד הורים, כגון: סיפור דמא בן נתינא (ספר האגדה תצט סימן רעב, לפי קידושין דף לא, ע"א) אמו של ר' טרפון (ירושלמי, קידושין, א, ז), סיפורי שמות (שם משפחה ושם פרטי), למשל במאגר בית התפוצות "אנו באנו ארצה", סיפור עליה של משפחה מקורות ספרותיים מודרניים על ערך המשפחה, שגרת חיי משפחה ומנהגים במזרח ובמערב, דילמות במשפחה וכו' – למקורות ר' למשל: א' בשן, הורים וילדים בהגותם של חכמי צפון אפריקה, תל אביב 2005 א' שטאל (מהדיר), משפחה וגידול ילדים ביהדות המזרח, ירושלים תשנ"ג המשך...</p>	<p>"כבד את אביך ואת אמך..." משפחה קהילה משפחה רב- דורית "שרשרת דורות" דיאלוג מסירה עליה קיבוץ גלויות</p>	<p>שאלת שאלות זיהוי סוגות שונות השוואה בין טקסטים מזמנים ומקומות שונים הכנת ראיון תיעוד סיפור משפחתי מדרש תצלום (משפחות) יצירת מסלולי העליות (של משפחות התלמידים) מארצות המוצא על גבי מפת העולם חקר שם המשפחה תערוכת תמונות משפחתיות עם סיפור/מידע על כל משפחה</p>	<p>הערה: ציון חווייתי של יום המשפחה ישתלב עם לימוד הנושא. ערב הורים וילדים סביב משפחה וקהילה עם ניגונים, מאכלים... פעילות משותפת הורים וילדים: מה ההורה רוצה לתת לך? ציור משותף, שירים וסיפורים משפחתיים יצירת מסלולי העליות (של משפחות התלמידים) מארצות המוצא על גבי מפת העולם חקר שם המשפחה תערוכת תמונות משפחתיות עם סיפור/מידע על כל משפחה</p>

הצעות לפעילות חוייתית ולעשייה	מיומנויות חשיבה ואוריינות	מושגי יסוד, אוצר מלים, מטבעות לשון	מקורות ונושאי לימוד	מספר שיעורים מומלץ	ערכים, רעיונות וכישורי- חיים	מוקד התוכן	
			<p>המשך:</p> <p>שירה ישראלית (המשך לכיתה א'), כגון: "פתחו את השער" / קדיה מולודובסקיה, עממי "המשפחה שלי" / יורם טהרלב ילד של אבא / מוקי ילדותי השניה / אהוד מנור</p> <p>(לימוד הנושא יכלול התייחסות ליום האם וליום המשפחה.)</p>			משפחה וקהילה - המשך	
היכרות מקרוב עם ספר תורה (כתוב על קלף וכו') שירה ופיוט לחג הכנת דגל אישי לשמחת תורה		קריאה בתורה, הקפות "תלמוד תורה כנגד כולם" "עם הספר"	מקורו של חג שמחת תורה ומקומו ביחס לסוכות מנהגי ההקפות, תחילת מחזור הקריאה בתורה (ניתן להתייחס גם להבדל בין ארץ ישראל ובבל במחזורי הקריאה בתורה.) סיפור מתן תורה ואגדות סביבו פיוטי שמחת תורה בקהילות שונות, כגון: "מפי אל", "אשורר שירה" משמעות השמחה סביב התורה, אהבת הלימוד, אהבת הספר בעם היהודי החג יילמד בזיקה ישירה לנושא לעיל "מתחילים ללמוד" וכן בזיקה לתחילת לימודי תנ"ך בכיתה ב'.	4	ערך הלימוד שמחה ישראל והתפוצות	שמחת תורה	לוח השנה היהודי-ישראלי

הצעות לפעילות חזונית ולעשייה	מיומנויות חשיבה ואוריינות	מושגי יסוד, אוצר מלים, מטבעות לשון	מקורות ונושאי לימוד	מספר שיעורים מומלץ	ערכים, רעיונות וכישורי- חיים	מוקד התוכן	לוח השנה היהודי-ישראלי
<p>קריאת קטעים מן המגילה עם שירה, המחזה ...</p> <p>פעילות יצירתית: פנטזיה של מה הייתי רוצה להיות והכנת מסכות בהתאם</p> <p>הכנת משלוחי מנות ומסירתם במסגרת של מסיבת פורים (למשל לילדים חולים, עולים במרכזי קליטה, וכו')</p>	<p>קריאה אישית במגילה</p> <p>הבנת רצף סיפורי והקשר היסטורי</p> <p>זיהוי וחשיפת מוטיבים בסיפור המגילה</p> <p>שאלות שאלותדיון בדילמה מתוך המגילה</p> <p>מתלמוד למעשה</p>	<p>פורים</p> <p>פור</p> <p>מנהגי פורים</p> <p>מגילת אסתר</p> <p>"ונהפוך הוא"</p> <p>"ליהודים הייתה אורה ושמחה וששון ויקר"</p> <p>"משנכנס אדר מרבים בשמחה"</p>	<p>חג הפורים, מקורו, סמליו ומנהגיו</p> <p>עיבוד של סיפור מגילת אסתר (וקריאה מתוך פרקים ח-ט), מנהג קריאת המגילה, הפיוט "שושנת יעקב"</p> <p>שמחת החג וסממניה ("משנכנס אדר", "ליהודים הייתה אורה..."), משתה וחגיגה, מסכות ותחפושות (עדלאידע), שירים כגון: שיר המסכות("זקן ארוך ליי") / לוי קיפניס "אני מלכת אסתר" / לוי קיפניס וכו'</p> <p>משלוח מנות ומתנות לאביונים – חשיבות ההדדיות והצדקה בזמן חגיגה, למשל בדברי רמב"ם, משנה תורה, הלכות מגילה, ב' י"ט: "מוטב לאדם להרבות במתנות אביונים, מלהרבות בסעודתו ובשלוח לריעיו, שאין שם שמחה גדולה ומפוארה, אלא לשמח לב עניים ויתומים ואלמנות וגרים..."</p>	5	<p>שמחה</p> <p>נתינה</p> <p>רעות</p> <p>ערבות הדדית</p> <p>זהות (ומשמעות של מסכה ותחפושת)</p>	<p>פורים</p>	

מוקד התוכן	ערכים, רעיונות וכישורי- חיים	מספר שיעורים מומלץ	מקורות ונושאי לימוד	מושגי יסוד, אוצר מלים, מטבעות לשון	מיומנויות חשיבה ואוריינות	הצעות לפעילות חווייתית ולעשייה
<p>שְׁלֹשׁ רְגָלִים כַּחגִּים חַקְלָאִיִּים (ללימוד בעיקר בין פסח ושבעות)</p> <p>שתילה בפתיחת החורף, כדי לחכות עם הילדים לגשם, וטיפול הנטיעות לאורך השנה</p> <p>פעילות יצירתית בחומרי טבע עונתיים (כגון עלי שלכת וכו') ושיחה סביב העונות למשל לפי "ילדי חורף" "ילדי אביב" (ימי הולדת) או "איזו עונה אני אוהב"</p>	<p>בין האדם והטבע זיקה לארץ שמחה נתינה אחווה</p>	<p>6</p>	<p>מחזור שלושת הרגלים בזיקה לעונות הטבע, לארץ ישראל ולחגים חקלאיים. (נושא כללי זה נוסף לעיסוק המפורט בכל רגל בנפרד בשנות לימוד אחרות כדי לאפשר מבט כולל על הקשרים ביניהם וכן להדגיש את הזיקה לעונות הטבע, לארץ ישראל ולחקלאות (בה).</p> <p>שמות כ"ג: "שְׁלֹשׁ רְגָלִים תִּחַג לִי בַשָּׁנָה ... " (ניתן לקשר גם למועדים חקלאיים נוספים כגון ט"ו בשבט), העלייה לרגל לירושלים, תיאורים מתקופת בית שני, כגון: אבות ה, ה: "לא אמר אדם לחברו צר לי המקום שאלין בירושלים." חג הסיגד של ביתא-ישראל;</p> <p>"יְרוּשָׁלַיִם הַבְּנוּיָה כְּעִיר שְׁחֻבָּרָה לָהּ יִתְדּוּ – עִיר שֶׁהִיא עוֹשֶׂה כָּל יִשְׂרָאֵל לְחַבְרִים". (ירושלמי, חגיגה כא, א)</p> <p>תפילת הגשם (שמייני עצרת), תפילת הטל (פסח),</p> <p>אגדות חז"ל בנושאי גשם וחקלאות, כגון: חוני המעגל והורדת הגשם (בבלי, תענית, דף יט, ע"א)</p> <p>חוני ועץ החרוב (בבלי, תענית, דף כג, ע"א) - (הקשר הרב-דורי לאדמה)</p> <p>שבעת המינים שנשתבחה בהם הארץ</p> <p>שירים וסיפורים סביב עונות השנה והזיקה לחגי הטבע, הצומח בארץ וכד', כגון: ***</p>	<p>"שלושת הרגלים", עונות השנה, פעולות חקלאיות: קציר, מסיק, בציר וכו', שבעת המינים שנשתבחה בהם הארץ, מתנות עניים, עליה לרגל, "עומדות היו רגלינו בשערייך ירושלים", "יְרוּשָׁלַיִם הַבְּנוּיָה כְּעִיר שְׁחֻבָּרָה לָהּ יִתְדּוּ", "כל ישראל חברים", חג הסיגד,</p>	<p>הבנת הקשר בין חג ומועד למחזורי הטבע, הכללה של מועדים שונים, פרשנות טקסטים, השוואה, פרשנות אישית, התבוננות רפלקטיבית</p>	<p>פעילויות חוץ בזיקה לעונות השנה, למשל: יציאה לשטח פתוח בסביבת ביה"ס ותיעוד השינויים בצבע ובצורה שהוא עובר לאורך השנה (צילום, ציור, שירה וכו')</p>

הצעות לפעילות חוייתית ולעשייה	מיומנויות חשיבה ואוריינות	מושגי יסוד, אוצר מלים, מטבעות לשון	מקורות ונושאי לימוד	מספר שיעורים מומלץ	ערכים, רעיונות וכישורי- חיים	מוקד התוכן
מדורה משותפת שיש בה גם הכנסת אורחים, עם שירה, חידון, משחק	רצף סיפורי התפתחות היסטורית בתפיסת המועד נקיטת עמדה והבעת דעה	ספירת העומר "אהבת חיים" בר כוכבא רשב"י	הרקע ללי"ג בעומר : על תלמידי ר' עקיבא "שלא נהגו כבוד זה בזה" (בבלי, יבמות דף ס"ב,ע"ב) דמותו של רשב"י, סיפור המערה (בבלי, שבת דף לג,ע"ב), ההילולה, פיוטי רשב"י ומירון סיפור בר כוכבא/בר כוזיבא מנהג הדלקת המדורות (וגלגולו בציונות)	4	גבורה כבוד אהבת חיים	לי"ג בעומר לוח השנה היהודי- ישראלי

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף מורשת
תרבות יהודית-ישראלית

תכנית הלימודים לכיתה ג'

לאחר שעסקנו במעגל המשפחתי בכיתה ב', בתכנית הלימודים של כיתה ג' נרחיב עוד את מעגלי ההתייחסות החברתית, ונעסוק בחברות וחברים, מנהיגות בחברה ותקשורת בין-אישית בכלל. הנושא מתאים גם לשלב ההתפתחותי בתהליך המתמשך של פיתוח כישורים חברתיים בביה"ס, בשכונה, בתנועה ובמסגרות חברתיות שונות.

בתוך כך, נמשיך בהנחת תשתית אוריינית יהודית – בהיכרות עם עולם האגדה של חז"ל, שבדמויותיו, בעלילותיו ובסגנונו המיוחד – מזמין את התלמידים להיכנס בשעריו של עולם מופלא ומסקרן, רחוק וקרוב כאחד. באמצעות האגדות נקיים שיח סביב שאלות מוסריות, תיקון מידות ונושאים ש"בין אדם לחברו". כך תשוחח היצירה שנבחרה (אגדות חז"ל) עם הערכים המובילים בשנה זו (חברות ומנהיגות).

ערכים מובילים: חברות ומנהיגות

שלושה מוקדי תוכן מרכזיים:

- א. ארון הספרים היהודי: אגדות חז"ל**

עולם האגדה מושך את לב שומעיו, ומתאים במיוחד לשלב זה של התפתחות הקריאה והשפה, כושר הדמיון ויכולת הניתוח והשיחה. סיפורים ומעשים אלו, שצמחו מתוך חייהם של דמויות מופת מעולמם של חז"ל, חכמי המשנה והתלמוד, מעמידים במרכזם עלילה אנושית המתארת את מעשיו, לבטיו, מאבקיו וכוחות הנפש של היחיד, שהוא גם מנהיג, בדרך כלל, ומזמנים דיון בערכים ובאמיתות אוניברסאליות. בתוך כך נבקש גם להרחיב ואף להמליץ את כישורי הלימוד הבית-מדרשי בחברותא שהחלו להתנסות בו בשנתיים שקדמו, המפתח מיומנויות חברתיות חשובות של הקשבה ודיאלוג, תגובה עניינית ומכבדת, שיתופיות והתחשבות, כחלק בלתי נפרד מעיסוק בנושא החברות.

האגדות יילמדו בעיקר מתוך "ספר האגדה" של רבינצקי וביאליק, אשר ביקשו לפתוח בו את אוצרות הרוח של ספרות חז"ל לקהל הקוראים בן זמננו, כחלק בלתי נפרד מן המפעל הציוני. ברבות השנים הפך ספר האגדה לספר קלאסי, שראוי שכל לומד יכירו, לצד לימודי המקרא. (הספר יצא באחרונה במהדורה מחודשת, ויש גם אפשרות להסתייע בעיבוד של "ספר האגדה לילדים" ובכלים מלווים שונים ברשת).

לסיום השנה מוצע פרויקט של הכנת 'ספר אגדה' כיתתי משותף, פרי הלמידה בנושא, במגוון דרכים ומשלבי שפה: ציורים, קומיקס, סרטים וכו'
- ב. מעגלי חיים וחברה: "בין אדם לחברו"**

הלימוד יפתח נושאים כמו: מיהו חבר, מהי חברות אמיתית, וכיצד רוכשים חברים? אהבת הרע, וחובת הזהירות מרכילות ולשון הרע על הזולת; דרכים לניהול ויכוח, ביקורת ותוכחה כלפי הזולת; מריבה והתפייסות; קבלת אחריות במצבי דילמה חברתיים; ערך הרעות באתוס הציוני והישראלי, וכן האתגרים העומדים בפני תקשורת בין-אישית ויחסי חברות בעידן של תקשורת המונים, חברות בפייסבוק וכד'. התלמידים יוזמנו להביא לכיתה שאלות ודילמות בנושא מחייהם כחלק בלתי נפרד מהלימוד.
- ג. לוח השנה העברי: יום הכיפורים, שבת, יום הזיכרון לרצח רה"מ, יום ירושלים**

ארבעה מועדים אלו יילמדו בהרחבה סמוך לזמנם, בזיקה מובהקת (ערכית ואוריינית) לשני הציורים הקודמים, וכחלק בלתי נפרד ממהלכם.

בנוסף, תהיה התייחסות חווייתית לשבת, לראשי חודשים עבריים ולמועדים נוספים בלוח השנה.

מוקד התוכן	ערכים, רעיונות וכישורי- חיים	מספר שיעורים מומלץ	מקורות ונושאי לימוד	מושגי יסוד, אוצר מלים, מטבעות לשון	מיומנויות חשיבה ואוריינות	הצעות לפעילות חווייתית ולעשייה
<p>אגדות חז"ל (ספר האגדה)</p> <p>חברות מנהיגות, "בין אדם לחברו" "דרך ארץ" באגדות היחס ל"אחר" דמויות מופת אחריות לאחרים ולדורות הבאים כוחו של רצון ערך הלימוד</p>	<p>25</p>	<p>10-15 אגדות סביב דמויות מפתח במקרא ובעולם החכמים בדגש על עניינים שבין אדם לחברו ולאחרים.</p> <p>רקע רעיוני ללימוד הנושא: "והיה כעץ שתול" (תהלים א).</p> <p>אגדות מקראיות (יילמדו במקביל ללימוד על הנושאים בתנ"ך) כגון:</p> <p>משה והגדי (שמות רבה ב,ב, ספר האגדה עמ' מ"ז, כ"ז), נוסח מעובד על ידי אפרים סידון באתר סנונית)</p> <p>משה יוצא אל אחיו (ספר האגדה עמ' מ"ו, כ)</p> <p>אהרון אוהב שלום ורודף שלום (בבלי, שבת דף ל,ב-לא, א)</p> <p>אגדות חז"ל, כגון:</p> <p>רבי פנחס בן יאיר חוצה נהר (ספר האגדה ר, פג) (עד "יעבור ולא ינזק")</p> <p>אדריינוס המלך והנוטע הזקן (מדרש תנחומא, פרשת קדושים, סימן ח)</p> <p>ר' עקיבא משקיע את כספי ר' טרפון בצדקה: "אמרו עליו על ר' טרפון, שהיה עשיר גדול ולא היה נותן מתנות רבות לעניים..." (מסכת כלה, לפי ספר האגדה עמ' קעז סימן קלב)</p> <p>ר' אלעזר בן שמוע והנכרי שנעשה קיסר (מדרש קהלת רבה, ספר האגדה עמ' קצט סימן כעד)</p> <p>ר' זירא; והבריונים (סנהדרין דף ל"ז, ע"א, ספר האגדה רכז סימן תקז)</p> <p>ר' שמעון והמכוער (בבלי, תענית, דף כ, ע"א-ע"ב) (מתקשר גם למוקד הבא)</p>	<p>חז"ל</p> <p>מדרש ואגדה</p> <p>ספר האגדה (ביאליק ורבניצקי)</p> <p>דמויות מפתח בעולמם של חכמים (הלל ושמאי, חוני המעגל וכו')</p> <p>חברותא</p> <p>דרך ארץ</p> <p>מחלוקת</p>	<p>מיומנויות הבנת הנקרא/הנשמע: ניבוי על פי כותרת, ניבוי בעקבות איורים/תמונות</p> <p>זיהוי הרצף הסיפורי</p> <p>זיהוי רעיון מרכזי</p> <p>חילוץ מוסר השכל</p> <p>הכללה</p> <p>זיהוי הסוגה</p> <p>השוואה: המשותף לאגדות</p> <p>קריאה הקשרית</p> <p>פרשנות אישית</p> <p>היכרות עם דמויות מופת מחז"ל</p>	<p>לימוד בחברותא, בזוג או קבוצה קטנה</p> <p>לימוד משותף עם הורים</p> <p>הכנת תערוכה כיתתית/שכבתית</p> <p>בעקבות קריאת האגדות: הכנת סרט</p> <p>הכנת הצגה בנושא דרך ארץ</p> <p>המחזות אגדות חז"ל</p> <p>הפקת "ערב מספרי אגדות חז"ל"</p> <p>הכנת קומיקס או תאטרון בובות (תבניות/מסגרות מוכנות לקומיקס באתרים), ומט"ח מלמד ב"מדברים קומיקס" את תהליך היצירה).</p>	

מוקד התוכן	ערכים, רעיונות וכישורי- חיים	מספר שיעורים מומלץ	מקורות ונושאי לימוד	מושגי יסוד, אוצר מלים, מטבעות לשון	מיומנויות חשיבה ואוריינות	הצעות לפעילות חווייתית ולעשייה
<p>בין אדם לחברו</p>	<p>חברות, "דרך ארץ" היחס ל"אחר" תקשורת בין אישית אמון לעומת בגידה אמת פיוס אחריות</p>	<p>15</p>	<p>10 מקורות בנושא ממגוון סוגות ותקופות, כגון: רקע לנושא: תהלים קלג "הנה מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד" (ושירה). קהלת ד, 9: "טובים השנים מן-האחד ..." ופרשנות ויקרא יט, 16-18: "לא-תלך רכיל בעמך ... לא-תשנא את-אחיד, בלבבך; הוכח תוכיח את-עמיתך ... וְאֶהְבֶּתְ לְרֵעֶךָ כְּמוֹד: אֲנִי ה'" תהילים לד: "מי האיש החפץ חיים...", והקפדה על לשון נקייה וטובה "חיים ומוות ביד הלשון" "עשה לך רב וקנה לך חבר ..." (משנה, אבות פרק א, משנה ו) - "כיצד? ..." (אבות דר' נתן) (והצירוף "רב-חבר"); אגדת הלל: "מה ששנוא עליך... " (בבלי, שבת דף לא, ע"א); חכם אברהם ערוסי: "וידוע שאפילו אצל הקדוש ברוך הוא נאהבת ההתאחדות וההתחברות זה עם זה, בין בדברי תורה בין בדרך ארץ בין בכל ענייני העולם, שהיא מצווה כוללת כל התרי"ג - מצוות בסוד: 'ואהבת לרעך כמוך', ועוד אפילו עובדי עבודה זרה והם באחדות, הקדוש ברוך הוא מוותר להם על עוונם ..." (אור לישרים, בתוך נר יאיר, תשנ"ו, עמ' נ"ה) שירים, סיפורים ומשלים בני זמננו על חברות ומנהיגות, כגון: אגדת גשר / שלמה אבס (סיפור) ריבים קטנים / יהונתן גפן (שיר) התפייסות / שלומית כהן אסיף (שיר) שני חברים / יהודה אטלס (שיר) שותפים / אריק איינשטיין (שיר) חברים / שייקה לוי (שיר) המשך...</p>	<p>"בין אדם לחברו" לעומת "בין אדם למקום", "אהבת חנם" "חיים ומוות ביד הלשון", לשון הרע, לשון נקייה</p>	<p>אסטרטגיות להבהרת המלל זיהוי רעיון מרכזי הכללה שאלת שאלות השוואה בין טקסטים קבלת החלטות פרשנות אישית הפקת לקחים הערכה שיפוט אסטרטגיות אינטר-טקסטואליות התבוננות רפלקטיבית הבנת האחריות של כל יחיד לשינוי ושיפור דיאלוג</p>	<p>יום משחקי חברה, המדגימים ערכי חברות, שיתוף פעולה וכו' כגון; פעילות "מוביל-מובל" בכיתה, ואחר כך הליכה ביחד (ר' הציטוט מקאמי); שזירת חבלים דקים ובדיקת הסיבולת שלהם, ואחר כך לשלש ולבדוק ("והחוט המשולש לא במהרה יינתק"); הכנת פרויקט משותף פרי/תוצר של הלמידה בנושא, במגוון דרכים: ציורים, סרטים, רב קולי, במגוון משלבי שפה, קומיקס; מפגשים עם אחרים;</p>

הצעות לפעילות חוייתית ולעשייה	מיומנויות חשיבה ואוריינות	מושגי יסוד, אוצר מלים, מטבעות לשון	מקורות ונושאי לימוד	מספר שיעורים מומלץ	ערכים, רעיונות וכישורי- חיים	מוקד התוכן
			<p>המשך: מקורות מתרבויות עולם, כגון: "חברות היא הדבר היחיד שהתועלת שלו מוסכמת על כל בני האדם" (קיקרו); אל תלך לפניי, אל תלך מאחוריי, לך פשוט לצדי והיה ידידי (אלבר קאמי); ...</p>			בין אדם לחברו - המשך
הצגות בנושא עברות שבין אדם לחברו כתיבת בקשות סליחה שירת שירים ופיוטים לחג	ביטויים שונים של סליחה הבעת רגשות בדרכים שונות (אמנות תנועה) תיעוד יום הכיפורים המשפחתי השוואה בין ימי כיפור שונים (במשפחות שונות ובזמנים שונים)	"בין כסה לעשור" "עשרת ימי תשובה" "גמר חתימה טובה" עבירות שבין אדם לחברו ובין אדם למקום שערי שמים שערי רחמים תפילת "נעילה"	משמעות יום הכיפורים, מקורותיו, סמליו ומנהגיו להתמקד בצום (מופעי החג), עשיית טעות, תיקון סליחה אפשרות להתייחסות לדיאלוג עם/על אלוהים שירה ופיוט ממחזור התפילה וסדר הסליחות ומן השירה העברית ליום הכיפורים, כגון: הפיוטים "אדון הסליחות", "אבינו מלכנו" העיקר לא לבקש סליחה / יהודה אטלס הילד הרע / לאה גולדברג לו יהי / נעמי שמר	5	ערך הסליחה חשבון נפש תשובה תיקון	יום הכיפורים לוח השנה היהודי- ישראלי

הצעות לפעילות חזונית ולעשייה	מיומנויות חשיבה ואוריינות	מושגי יסוד, אוצר מלים, מטבעות לשון	מקורות ונושאי לימוד	מספר שיעורים מומלץ	ערכים, רעיונות וכישורי- חיים	מוקד התוכן	יום הזיכרון לרצח רה"מ
<p>תכנון והכנת טקס על ידי בחירת מקורות וביטוי אישי</p> <p>מסגרות של מפגש ודיאלוג בין קבוצות בחברה ובקהילה: ותיקים וחדשים, מזרח ומערב, דתיים וחילוניים</p> <p>פעילות בכיתה על חוסר הסכמה</p>	<p>תיווך, ארגון ועיבוד רגשי ואינפורמטיבי של האווירה במרחב הציבורי, וכן מושגים, אמירות ותמונות שהילדים מביאים איתם</p> <p>הערכה הפקת לקחים חברותא התבוננות רפלקטיבית דיאלוג</p>	<p>"לא תרצח"</p> <p>"אלו ואלו דברי אלהים"</p> <p>"מחלוקת לשם שמים", "שאינה לשם שמים"</p> <p>סובלנות פולרליזם דמוקרטיה צום גדליה</p>	<p>הרקע והמשמעות של יום הזיכרון לרצח ראש הממשלה יצחק רבין</p> <p>הקשר לצום גדליה</p> <p>סכנת האלימות המילולית: ירמיהו ט, 7: "חץ שוחט [שחוט] לשונם מרמה דבר בפיו שלום את רעהו ודבר ובקרבו ישים ארבו". תהילים לד, 13-14: "מי האיש הקפץ חיים ... נצר לשונך מרע ..."</p> <p>איסור לשון הרע, איסור הסתה (מצווה, חוק)</p> <p>מקורות בספרות חז"ל על תרבות המחלוקת ועל כוחן של מלים, כגון: אבות ה, ט"ז: מחלוקת (שלא) לשם שמים; בבלי, עירובין דף י"ג, ע"ב: על מחלוקת בית הלל ובית שמאי ("אלו ואלו"), ועדיפותם של בית הלל שהלכה כמותם; "כל המלבין פני חברו ברבים כאילו שופך דמים" (בבא מציעא דף נח, ע"ב)</p> <p>שירים על ערך השונות והסובלנות, כגון:</p> <p>עוד אח אחד / הדג נחש</p> <p>ניצוץ האהבה / אהוד בנאי ודקלון</p>	8	<p>ערבות הדדית</p> <p>זיכרון היסטורי משותף</p> <p>תרבות המחלוקת סובלנות שונות ערך חיי אדם</p>		

לוח השנה היהודי-ישראלי

הצעות לפעילות חווייתית ולעשייה	מיומנויות חשיבה ואוריינות	מושגי יסוד, אוצר מלים, מטבעות לשון	מקורות ונושאי לימוד	מספר שיעורים מומלץ	ערכים, רעיונות וכישורי-חיים	מוקד התוכן
<p>פרויקט יצירתי : השבת שלי (צילום, תיעוד...) - פעילות על מנוחת השבת של הילדים ומשפחתם</p> <p>תכנון וביצוע קבלת שבת בשיתוף משפחות, שבהן ביטויים אישיים וקהילתיים, שירים ופיוטי שבת</p>	<p>זיהוי רעיון מרכזי שאילת שאלות השוואה בין טקסטים פרשנות אישית אסטרטגיות אינטר-טקסטואליות ביטוי אישי דיאלוג דיוני דילמה על שבת</p>	<p>"זכר למעשה בראשית" "זכר ליציאת מצרים" נרות שבת קידוש והבדלה שביתה מ"מלאכת מחשבת"</p>	<p>מקורות, ערכים והיבטים של השבת :</p> <ul style="list-style-type: none"> מקורות השבת בתורה, סיפור הבריאה, עשרת הדיברות ערך המנוחה : מנוחת האל במעשה בראשית ומשמעות המנוחה בחיינו ערך סוציאלי ("למען ינוח עבדך ואמתך...") ערך רוחני ("זכור את יום השבת לקדשו...") סדר שבת : "שלום עליכם", הדלקת נרות, קידוש והבדלה <p>אגדות חז"ל על שבת, כגון :</p> <p>ר' יהודה הנשיא ותבלין של שבת (מדרש רבה לבראשית, פרשה יא, ד)</p> <p>ר' חנינא בן דוסא וחלות משמים (בבלי, תענית דף כד, ע"ב-כה, ע"א)</p> <p>פרה שומרת שבת? (פסיקתא רבתי, סימן יד)</p> <p>יוסף מוקיר שבת (בבלי, שבת, דף קיט, ע"א)</p> <p>פיוטי שבת, כגון "דרור יקרא"</p> <p>מקורות מודרניים, כגון :</p> <p>החמה מראש האילנות נסתלקה" / ח"נ ביאליק</p> <p>שמלת השבת של חנליה / י' דמיאל</p> <p>שבת בבוקר / אריק איינשטיין</p> <p>שיר עם נקי / אהוד מנור, מתי כספי</p>	10	<p>מנוחה</p> <p>אחריות חברתית</p> <p>קדושה</p> <p>זיכרון</p>	<p>שבת</p>

הצעות לפעילות חזונית ולעשייה	מיומנויות חשיבה ואוריינות	מושגי יסוד, אוצר מלים, מטבעות לשון	מקורות ונושאי לימוד	מספר שיעורים מומלץ	ערכים, רעיונות וכישורי- חיים	מוקד התוכן
<p>סיור בירושלים, בכותל המערבי</p> <p>שירי געגוע לירושלים</p> <p>ביטוי אומנותי לנושא החורבן ותיקונו</p>	<p>חברותא התבוננות רפלקטיבית דיאלוג</p>	<p>זיכרון, אבל לאומי, בית המקדש (בית ראשון, בית שני), חורבן, גלות, גאולה, "שנאת חינם", "אם-אֶשְׁכַּחְדָּךְ יְרוּשָׁלַם...", "צִיּוֹן הָלֵא תִשָּׁאֲלֵי לֵשׁ לֹא אֶסְיִיחָךְ", "חֲדָשׁ יְמִינֵנוּ כְּקִדְשֵׁם" (איכה ה, 21), "ירושלים של זהב"</p>	<p>מעמדה של ירושלים במסורת היהודית ובמדינת ישראל, ושאלות חברתיות ותרבותיות שיום ירושלים מעורר</p> <p>חשיבות העיר לשלוש הדתות: סמלים דתיים בעיר, סמל העיר – ישן וחדש</p> <p>תהלים קכב: "יְרוּשָׁלַם הַבְּנוּיָה כְּעִיר שְׁחֻבָּה-לָהּ נִחְדָּו" סיפור החורבן והצומות על החורבן, המעבר לימי שמחה (זכריה ח, 19)</p> <p>אגדת חורבן ירושלים - קמצא ובר קמצא (בבלי, מסכת גיטין, דף נ"ו</p> <p>תהלים קלו: "אם-אֶשְׁכַּחְדָּךְ יְרוּשָׁלַם..."</p> <p>שירי ירושלים מן השירה הישראלית ומן המסורת, כגון: ירושלים של זהב / נעמי שמר</p> <p>מעל פסגת הר הצופים / אביגדור המאירי</p> <p>שישו את ירושלים / ע"פ ישעיהו</p> <p>שבחי ירושלים</p>	5	<p>זיכרון היסטורי משותף</p> <p>זיקה לארץ</p> <p>אבל לאומי</p> <p>תרבות המחלוקת גאולה</p>	<p>יום ירושלים</p> <p>לוח השנה היהודי-ישראלי</p>

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף מורשת
תרבות יהודית-ישראלית

תכנית הלימודים לכיתה ד'

תכנית הלימודים של כיתה ד' מעמידה במרכז הלימוד את הערך של ערבות הדדית ביחס לקהילה ולכלל החברה, כפי שהוא מתבטא הן בפרקי אבות שבמשנה, והן בערכים ובמנהגים שונים של מועדי ישראל. כמו כן, מוקדשת יחידה נרחבת להכרה כללית של הלוח העברי, מבנהו ומועדיו, והצגת מרכזיותו בעיצוב הזהות והחברה היהודית בארץ ובתפוצות.

ההתפתחות ורצף התכנית מכתה א' עד כה יש בהן כדי לאפשר בכתה ד' שיח ולימוד מעמיק סביב דילמות ערכיות ומוסריות ויצירת תרבות של מחלוקת. נוסף לכך, לימוד פרקי אבות מהווה נדבך טקסטואלי ייחודי, בהשוואה לשנים הקודמות שחשפו ז'אנרים שונים, בכך שהוא מפגיש את התלמיד עם יצירה אחת, בעלות שלמות פנימית, שיש לה חשיבות רבה הן מבחינה אוריינית ותרבותית והן בעיצוב השקפת עולמו ואורחות חייהם של יהודים לאורך ההיסטוריה.

ערך מוביל: ערבות הדדית

מוקדי לימוד מרכזיים:

א. ארון הספרים היהודי: פרקי אבות

פרקי אבות שבמשנה מאפשרים לימוד שיטתי של יצירה אחת בעלת שלמות פנימית, בצורה מקיפה ורב-ממדית (רקע היסטורי על ימי בית שני והמשנה, היכרות עם דמויות מפתח בעולם החכמים, דיון בסוגיות ערכיות, תרבות המחלוקת ודיאלוג פנים-יהודי ובין תרבותי, העשרה לשונית, וכו'), ומזמנים באופן מובהק למידה בית-מדרשית. משניות מרכזיות מהמסכת יילמדו בשנה זו הן במסגרת היצירה הנבחרת, והן סביב לוח השנה העברי (שחוזר גם כנושא כללי וגם בארבעת המועדים הנבחרים בשנה זו, ובראשם חג השבועות. כידוע, מנהג קדום הנוהג עד היום הוא ללמוד את המסכת בפרק הזמן שבין פסח לשבועות).

ב. מעגלי חיים וחברה: זמן יהודי-ישראלי

לאחר התייחסות ליחיד, למשפחה, לקהילה ולחברה (בשנים הקודמות), מוצג בשנה זו מבט כולל על לוח השנה היהודי והישראלי (ותפיסת הזמן המשתקפת בו) כמרכיב מרכזי בתהליך עיצוב הזהות והשייכות לעם היהודי ולמדינת ישראל: תיערך היכרות עם הלוח העברי ומבנהו, זיקתו לארץ ולטבע הארץ, עיסוק במהותו של חג ובהכרת חגים ומועדים וערכים המשתקפים בהם ובראשם ערבות הדדית וסולידריות עם החלש. במסגרת זו (והמוקד השלישי) ינתן מקום מרכזי לחג השבועות, כולל פרויקט מצופה לסוף שנה (הכנה והפקה של אירוע מסכם ובו הצגת חג השבועות על מירב רבדיו, בשיתוף הקהילה).

ג. לוח השנה העברי: סוכות ושמיני עצרת, ט"ו בשבט, יום הזיכרון לשואה ולגבורה, שבועות

ארבעה מועדים אלו יילמדו בהרחבה סמוך לזמנם, בזיקה מובהקת (ערכית ואוריינית) לשני הצירים הקודמים, וכחלק בלתי נפרד ממהלכם. בנוסף, תהיה התייחסות חווייתית לשבת, לראשי חודשים עבריים ולמועדים נוספים בלוח השנה.

מוקד התוכן	ערכים, רעיונות וכישורי- חיים	מספר שיעורים מומלץ	מקורות ונושאי לימוד	מושגי יסוד, אוצר מלים, מטבעות לשון	מיומנויות חשיבה ואוריינות	הצעות לפעילות חווייתית ולעשייה
<p>פרקי אבות</p> <p>דרך ארץ</p> <p>כבוד הבריות</p> <p>אדם נברא בצלם</p> <p>ערך הלימוד</p> <p>בין מורים ותלמידים</p> <p>תרבות המחלוקת</p> <p>ממדרש למעשה</p> <p>גמילות חסדים</p> <p>ראיית הטוב</p>	<p>ערבות הדדית</p> <p>ערך המסירה מסורת וחידוש זיכרון היסטורי משותף – כבסיס לתחושת שייכות ומעורבות יחיד וחברה</p> <p>דרך ארץ</p> <p>כבוד הבריות</p> <p>אדם נברא בצלם</p> <p>ערך הלימוד</p> <p>בין מורים ותלמידים</p> <p>תרבות המחלוקת</p> <p>ממדרש למעשה</p> <p>גמילות חסדים</p> <p>ראיית הטוב</p>	<p>25</p>	<p>10 משניות באופן אינטנסיבי (העמקה, דיון ערכי, פרשנות והשוואה, יישום למצבי חיים, אפשרות לזיקה לדיונים וסיפורי חז"ל רלוונטיים, למשל באבות דר' נתן, וכן למורשת קהילות ישראל ולמקורות מודרניים)</p> <p>10-1 משניות – אקסטנסיבית (בבקיאות: הבנת הנקרא, יישום ושימוש לשוני ורעיוני)</p> <p>פתיחה: למה נקראה מסכת אבות? (בנים לומדים מאבות ופירושים נוספים), מקומה במשנה, מאפייניה</p> <p>יש לבחור משניות ומקבצי משניות מפרקים שונים. בחירה מתוך:</p> <p>פרק א' משניות א-ז, יב-יד</p> <p>פרק ב': ה (מהאמצע: אל תדון את חברך וכו')-ו, י-יב</p> <p>פרק ג': יב, יז, כ-כא</p> <p>פרק ד': א, ג, ו, ט, כ, כג</p> <p>פרק ה': ו, ט-טז, כד; (משנה טו- ללא "ומורא רבך כמורא שמים")</p> <p>(החלוקה כאן – לפי מאגר ספרות הקודש, אתר סנונית)</p> <p>הבחירה תכלול משניות שונות בנושאים הבאים:</p> <p>ערך האדם ("חביב אדם שנברא בצלם"), מידות האדם, אדם בחברה, חוסן חברתי וערבות הדדית, מסירה, מסורת וערך הלימוד.</p> <p>הרחבות סיפוריות או רעיוניות בספרות חז"ל, למשל: סיפור אהרון אוהב שלום ורודף שלום (הרחבה באבות דר' נתן למשנה א, י"ב);</p> <p>מקורות מודרניים המתכתבים עם המשניות, כגון:</p> <p>על שלושה דברים העולם קיים / לאה גולדברג (בזיקה לאבות א, ב ו-י"ח)</p>	<p>תורה שבעל פה</p> <p>משנה</p> <p>תנאים</p> <p>מסכת אבות</p> <p>מתן תורה</p> <p>דברים בשם אמרם</p> <p>בית מדרש</p> <p>מחלוקת</p> <p>"דרך ארץ דרך ארץ קדמה לתורה"</p> <p>"גדול תלמוד שמביא לידי מעשה"</p> <p>"חביב אדם שנברא בצלם"</p>	<p>חברותא</p> <p>סיעור מוחין</p> <p>שימוש באלוגיות ומטאפורות</p> <p>התבוננות רפלקטיבית</p> <p>השוואה</p> <p>זיהוי ערכים מושגים ועקרונות בטקסט</p> <p>הערכה</p> <p>נקיטת עמדה</p>	<p>דרמה:</p> <p>אקטואליזציה של המשניות במצבי חיים דרך כתיבת סיפורים אישיים, המחזה, כתבות, קטעי סרטים וכד'.</p> <p>פעילות נתינה בקהילה (איסוף צעצועים, בגדים וכד' למשפחות נזקקות, התנדבות וסיוע...)</p> <p>פעילות פתיחה או סיכום: ללקט עצות מההורים ולהכין "מסכת אבות ואמהות" כיתתית/קהילתית (מתוך לימוד הורים וילדים)</p> <p>שירים ופיוטים על פי ערכי מסכת אבות</p> <p>יצירת אומנות סביב משניות</p>

הצעות לפעילות חווייתית ולעשייה	מיומנויות חשיבה ואוריינות	מושגי יסוד, אוצר מלים, מטבעות לשון	מקורות ונושאי לימוד	מספר שיעורים מומלץ	ערכים, רעיונות וכישורי- חיים	מוקד התוכן
<p>פעילות לכבוד ראשי חודשים, קבלות שבת וכו'</p> <p>יצירת אומנות סביב מחזור השנה (עונות, מחזורי חג)</p> <p>פעילות בטבע (סיור, מפגש עם חי וצומח, וכו') בזיקה למועדים</p> <p>הנושא יסתיים בלימוד ממוקד של חג השבועות ובפרויקט כיתתי שבו הצגת החג על מירב רבדיו, והפקת אירוע שיא אפשר לשלב פעילות אומנותית על הירח.</p>	<p>חברותא, זיהוי והבחנה בין מועדים, הבנת רצפים בשנה והבנת תהליכים היסטוריים, השוואה, הערכה, שיתופיות, יצירה אישית,</p>	<p>לוח שנה, שנה עברית, חודשי השנה: שמות, עונות, שנה מעוברת, ראש חודש, שנת שמיטה, מזלות, חג ומועד, שלושת הרגלים, מקראי קודש, ערב שבת (וחג) ומוצאי שבת (וחג), קידוש והבדלה, סוגי מועדים: מועדים מדאורייתא ומדרבנן, חגי טבע וחקלאות, מועדים לאומיים היסטוריים, מועדים דתיים, מועדים ממלכתיים, מועדים כלל-אנושיים</p>	<p>מבוא ומבט כולל על עיצוב הזמן בלוח השנה העברי: מוצע לטפל בזמן דרך מופעיו הטבעיים, סביב מחזורי היום-לילה, השבוע, החודש, השנה ועונותיה:</p> <p>יממה:</p> <p>"ויהי ערב ויהי בוקר" (למה שבת מתחילה ביום שישי?)</p> <p>ערב: ברכת "מעריב ערבים" (מברכות קריאת שמע)</p> <p>בוקר: התחדשות, "מודה אני", ברכות "יוצר אור ובורא חושך" (מברכות קריאת שמע), לקט מברכות השחר: "הנותן לשכוי בינה", "הנותן ליעף כוח", "המעביר שינה מעיני", וכו'; מקור מודרני על בוקר (שיר, סיפור)</p> <p>שבוע:</p> <p>המקור בסיפור הבריאה בבראשית. מחזור זמן טבעי (יום לילה) לעומת זמן מלאכותי-מקודש (שבת); שמות ימי השבוע במסורת ישראל ובתרבויות אחרות. מהו יום המנוחה? (שבת, בקצרה. הנושא נלמד בהרחבה בכיתה ג.)</p> <p>חודש:</p> <p>מולד הלבנה; קידוש החודש וקביעת הלוח; ראש חודש; ברכת הלבנה</p> <p>"הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לְכֶם רֵאשׁ חֹדְשִׁים, רֵאשׁוֹן הוּא לְכֶם לְחֹדְשֵׁי הַשָּׁנָה" (שמות יב, 2) (גשר לנושא הבא-שנה)</p> <p>מחלוקת על קידוש החודש (משנה, ראש השנה, ב, ח-ט)</p> <p>בבלי, מסכת ראש השנה, דף כ, ע"ב</p> <p>קטעים מהרמב"ם, משנה תורה, הלכות קידוש החודש</p> <p>המשך...</p>	15	<p>ערבות הדדית (ותודעת זמן משותפת) קדושת הזמן</p> <p>הזיקה לארץ ולטבע במועדי השנה</p> <p>זיקת ישראל והתפוצות</p>	<p>זמן יהודי-ישראלי</p> <p>מעגלי חיים וחברה</p>

הצעות לפעילות חווייתית ולעשייה	מיומנויות חשיבה ואוריינות	מושגי יסוד, אוצר מלים, מטבעות לשון	מקורות ונושאי לימוד	מספר שיעורים מומלץ	ערכים, רעיונות וכישורי- חיים	מוקד התוכן
אפשר לעשות פעילות על מאכלי חורף ומאכלי קיץ			<p>המשך:</p> <p>שנה:</p> <p>שנה שמשית לעומת שנה ירחית ; עיבור שנה; שמות החודשים ומשמעותם; הלוח המקראי לעומת הלוח של תז"ל; השוואה ללוחות בתרבויות שונות (והלוח האזרחי). לוח שנה: יהודי, ישראלי, אוניברסאלי.</p> <p>ראשי שנה: משנה, ראש השנה, א, א-ב.</p> <p>עונות השנה:</p> <p>תפילת הגשם/הטל; "משיב הרוח ומוריד הגשם", "תן טל ומטר". הזיקה לארץ ישראל;</p> <p>שירי עונות ישראליים, כגון: "חורף" (גידי גוב), "רעמים וברקים" (יהונתן גפן), "חוטים של גשם" (אהוד מנור), "לכבוד הקיץ" (גזוז), "סתיו יהודי" (אריק איינשטיין), "שניים-עשר ירחים" (נעמי שמר)</p> <p>חגים ומועדים על פני השנה:</p> <p>מיון המועדים לסוגיהם: מועדים לאומיים-היסטוריים, ממלכתיים (ימי זיכרון ואבל וימי שמחה), טבעיים-חקלאיים, דתיים וכלל-אנושיים.</p> <p>מסורת וחדוש: התפתחות תפיסת המועדים מן המקרא דרך תז"ל ומורשת הקהילות ועד הציונות ומדינת ישראל; למשל, איי השל, "השבת", בהקדמה (מעבר מדגש חקלאי להיסטורי; שבועות כדוגמא (להלן).</p> <p>תפקידי הלוח: תפקידים שימושיים ותרבותיים (גורם מאחד, זיכרון משותף וערבות הדדית, ישראל ותפוצות);</p>			<p>זמן יהודי-ישראלי-המשך</p> <p>מעגלי חיים וחברה-המשך</p>

הצעות לפעילות חווייתית ולעשייה	מיומנויות חשיבה ואוריינות	מושגי יסוד, אוצר מלים, מטבעות לשון	מקורות ונושאי לימוד	מספר שיעורים מומלץ	ערכים, רעיונות וכישורי- חיים	מוקד התוכן	לוח השנה היהודי- ישראלי
<p>פעילות יצירתית של יציאה החוצה ברוח סוכות (אולי עם אוהלים?)</p> <p>בנייה וקישוט מושכל של סוכה בביה"ס,</p> <p>הזמנת אושפיזין לסוכה; לימוד בסוכה;</p> <p>יצירות אמנות: אסיף בארצות שונות.</p> <p>דגמים וצילומים של סוכות מיוחדות, ביקור בשוק ארבעת המינים, תיעוד וצילום;</p>	<p>הבנת הנקרא מדרש תמונה</p> <p>ייצוג ידע</p>	<p>חג אסיף, ישיבה בסוכה, בית קבע בית ארעי ארבעת המינים, נטילת לולב, אושפיזין, הושענה רבה, הקפות, שמיני עצרת ותפילת הגשם, ניסוך המים- שמחת בית השואבה, שמחת תורה</p>	<p>החג, מקורותיו ומנהגיו: ההבחנה בין סוכות, שמיני עצרת ושמחת תורה;</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. חג חקלאי ותפילה לגשם. 2. סוכה – המקור המקראי ומנהגי הישיבה בסוכה (יציאה לסוכה כביטוי של שוויון בין מעמדות (פילון האלכסנדרוני); 3. מנהג האושפיזין כביטוי של חברות והכנסת אורחים 4. ארבעת המינים 5. שמחת החג (דברים ט"ז טו: "ושמחת בחגך והיית אך שמח") 6. שמחת בית השואבה, טקסי מים, הציפייה לגשם ותפילת הגשם בשמיני עצרת 7. (שמחת תורה: בקצרה - נלמד גם בכיתה ב'). <p>פיוטים ושירי החג;</p>	6	<p>ערבות הדדית, הכנסת אורחים, זיקה לטבע ולארץ, סולידריות חברתית, שמחה</p>	<p>סוכות ושמיני עצרת</p>	

הצעות לפעילות חוייתית ולעשייה	מיומנויות חשיבה ואוריינות	מושגי יסוד, אוצר מלים, מטבעות לשון	מקורות ונושאי לימוד	מספר שיעורים מומלץ	ערכים, רעיונות וכישורי- חיים	מוקד התוכן	
<p>טקס נטיעות, שתילה במכלים ממוחזרים, בית מדרש בטבע; יצירת אומנות בחומרי טבע (עלים, ענפים...)</p> <p>בנייה משותפת ועריכה של סדר ט"ו בשבט (דגש של שמירה על איכות הסביבה, כגון שימוש בכלים לא חד פעמיים)</p>	<p>דיון דילמה בסוגיות של קיימות, פיתוח ושימור מעקב אחרי התפתחות היסטורית של מועד</p>	<p>איכות הסביבה מיחזור סדר טו בשבט עבודת האדמה, אחריות על הארץ אם אין אָנִי לִי, מִי לִי?</p>	<p>מקורו של ט"ו בשבט במשנה (ראש השנה א,א) וגלגוליו השונים בהיסטוריה עד לציונות ולנושאי טבע; התמקדות במנהג הנטיעות ומשמעותו (זיקה לארץ, לטבע, מחוייבות לדורות הבאים וכו'), כגון: "וְכִי תֵבְאוּ אֶל הָאָרֶץ וְנִטְעַתֶם כָּל עֵץ מְאֻכָּל" (ויקרא פרק יט, 23); "כִּי תִצְוֶה אֶל עִיר יָמִים רַבִּים לְהַלְחֵם עָלֶיהָ לְתַפְשָׁהּ לֹא תִשְׁחִית אֶת עֵצָה... " (דברים כ, 19); מדרש: "אמר להם הקב"ה לישראל: אף על פי שתמצאו אותה מליאה כל טוב... הוּוּ זְהִירִין בְּנִטְיָעוֹת... כִּשְׁם שִׁנְכַסְתֶּם וּמִצַּאתֶם נִטְיָעוֹת שִׁנְטַעוּ אַחֲרַיִם, אִף אַתֶּם נִטְעוּ לְבַנִּיכֶם, שֶׁלֹּא יֵאמָר אָדָם אֲנִי זָקֵן וְלִמְחָר אֲנִי מוֹת, וְלִמָּחָר אֲנִי יִגַע בְּשִׁבִיל אַחֲרַיִם".</p> <p>שירי וסיפורים בני זמננו לט"ו בשבט בדגש על הקשר לאדמה ושמירת הצומח</p>	2	<p>ערבות הדדית (גם לדורות הבאים), זיקה לטבע ולאדמה, אהבת הארץ, אחריות אישית</p>	<p>ט"ו בשבט</p>	<p>לוח השנה היהודי-ישראלי</p>

הצעות לפעילות חווייתית ולעשייה	מיומנויות חשיבה ואוריינות	מושגי יסוד, אוצר מלים, מטבעות לשון	מקורות ונושאי לימוד	מספר שיעורים מומלץ	ערכים, רעיונות וכישורי- חיים	מוקד התוכן
<p>"מצבה" של מעשים טובים – בעקבות שירה של הנערה דוניה : כל ילד מתחייב למעשה טוב בעולמו הילדי.</p> <p>מפגש עם אנשי עדות ;</p> <p>הכנת טקס בית ספרי ;</p> <p>ביקור ביד ושם ואתרי זיכרון ;</p>	<p>תיווך, ארגון ועיבוד רגשי ואינפורמטיבי של האווירה במרחב הציבורי, וכן מושגים, אמירות ותמונות שהילדים מביאים איתם,</p> <p>הערכה, הפקת לקחים, מתן ביטוי אישי</p>	<p>גזענות, "חסידי אומות עולם", "יד ושם", נרות נשמה, "משואה לתקומה" "לכל איש יש שם" "שמע ישראל", קדיש, "והגדת לבנך" – "וזכרת והגדת";</p>	<p>רקע היסטורי ; לקחים היסטוריים ; דרכי ציון היום באופן ממלכתי ואישי ; סיפורים אישיים של ילדים או על ילדים, קטעי יומן וציורים של ילדים בשואה, כגון : יומנה של אנה פרנק, "יומנה של הנערה הצעירה דוניה רוזן" (בהיותה בת שש-עשרה בשנת 1943), אורי אורלב, "האי ברחוב הציפורים", יאנוש קורצ'ק, אהרון אפלפלד, וכד' ; סיפורים על חסידי אומות העולם ועל גילויים של רוח האדם בשואה ; שירים ;</p>	5	<p>ערבות הדדית, זיכרון משותף, כבוד האדם, "צלם אלהים", סובלנות, אחריות</p>	<p>יום הזיכרון לשואה ולגבורה</p> <p>לוח השנה היהודי-ישראלי</p>

הצעות לפעילות חזוניתית ולעשייה	מיומנויות חשיבה ואוריינות	מושגי יסוד, אוצר מלים, מטבעות לשון	מקורות ונושאי לימוד	מספר שיעורים מומלץ	ערכים, רעיונות וכישורי- חיים	מוקד התוכן
<p>פעילות חסד, דיון : למי יתנו התלמידים פרי ראשון - לאדם אהוב או לצדקה ;</p> <p>פרויקט סיום שנת (גם לנושא "זמן יהודי ישראלי") להצגת חג השבועות על מירב רבדיו, כגון : סורים בטבע, שירי החג, המחזת מגילת רות, הבאת ביכורים (מסוגים שונים) ותערוכה, מאכלי חלב, תיקון שבועות (כיתתי /בי"ס/קהילתי) ;</p>	<p>זיהוי מרכיביו ומשמעותו של טקס ; עיצוב טקס ;</p> <p>פענוח סמליות במנהגי החג וסימניו ;</p>	<p>שבעה שבועות, עצרת, ספירת העומר, חג קציר, מתנות עניים, ביכורים, מתן תורה, "נעשה ונשמע", עשרת הדברות, תרי"ג מצוות, "עם הספר", מגילת רות, חסד, מסכת ביכורים, תיקון ליל שבועות</p>	<p>הנושא ישתלב גם עם המוקד "זמן יהודי-ישראלי" וישמש לו סיכום ;</p> <p>1. סיפור מעובד של מגילת רות, ביטויים של חסד במגילה</p> <p>2. חג חקלאי (קציר חטים, סיום ספירת העומר), על היובש בקיץ ועל חגיגות קיץ.</p> <p>3. חג הביכורים : דברים, כו א-ג, י-יא (מקרא ביכורים). משנה, ביכורים ג, א-ד (תיאור ציורי וחי של הבאת הביכורים)</p> <p>4. חג מתן תורה : ביטויים בחג ; יחס לשמחת תורה, תיקון ליל שבועות</p>	5	<p>ערבות הדדית, זיקה לארץ, אהבה וחסד, תלמוד תורה</p>	<p>שבועות</p> <p style="text-align: center;">לוח השנה היהודי-ישראלי</p>

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף מורשת
תרבות יהודית-ישראלית

תכנית הלימודים לכיתה ה'

תכנית הלימודים של כיתה ה' מכוונת לפתח ולשכלל יכולות אורייניות שתלמידים רכשו מכיתה א, וכן להכשיר את התלמידים לקראת התמודדות עם טקסטים ארוכים ומורכבים בכיתה ו. התכנית חושפת מגוון רחב של מקורות טקסטואליים ואחרים, ושואפת לפתח את יכולת התלמידים לפענח טקסטים מרובי שכבות, וכן לזהות סמליות ומעגלי שייכות רחבים יותר: הארץ, המדינה והעם היהודי.

במוקד השנה – המרחב ש"בין אדם למקום" בשני מובניו: הן הזיקה הממשית והנפשית שבין העם לארצו, בין אדם ל"תבנית נוף מולדתו", והן מפגש עשיר עם "תפילת האדם" מן הסידור המסורתי ועד לשירה וביטויים של שאיפה ורוחניות בני זמננו. שני המוקדים מאפשרים תנועה בזמן בתוך ארון הספרים היהודי: הסידור שמכיל בתוכו מקורות מן התנ"ך ועד ימינו באופן שמשקף התפתחות ושינוי אצל המתפלל הבודד והקהילה, וגם סמלי המדינה המזמנים אפשרות לחקור את ההווה הישראלי ולהתחקות אחר מקורותיו לכל אורך ההיסטוריה היהודית ועד למקרא. בשניהם נוכחת השאיפה לירושלים והכמיהה לארץ ישראל – כתפילה ומשאת נפש וחלום של דורות וקאתגר של עשייה וריבונות גם יחד.

בגלל מוקדים אלו שביסוד התכנית בשנה זו, חשוב מאוד שתלמידים יקבלו גם הזדמנויות ללמוד מחוץ לכיתה: לחקור את סביבתם הקרובה, לזהות זיקות לקהילות מרוחקות, לפגוש תפילות ומתפללים, וגם להתנסות בעבודה עם סמל כטקסט (וטקסט כסמל) שאותו אפשר ללמוד, לבקר ולפתח.

ערך מוביל: זיקה לעם ולארץ

מוקדי לימוד מרכזיים:

- א. ארון הספרים היהודי: "תפילת האדם": סידור, פיוט ושירי תפילה מודרניים**
סידור התפילה הוא הטקסט האישי ביותר, הקהילתי ביותר והנפוץ ביותר בעולם היהודי. הוא מכיל את היום הפרטי של האדם על שגרותו וכאביו וגם את ההיסטוריה של קהילות ישראל לאורך הדורות. זו תשתית השפה שאפשרה ליהודים להתחבר זה לזה מעבר למגבלות הזמן והמקום. התפילה היא גם ההזדמנות לעסוק ברוחני ובנאצל בחיינו. לבדוק את היכולת להתחבר לטבע שבחוץ ולכמיהות שבפנים. נשאל: מה מסדר הסידור? מה משרת הסידור לפרט ולקהילה, ומה מקום התפילה, אם בכלל, בחיי האדם החילוני? בהוראת הנושא ניתן להתמקד יותר באחד מן השניים: **חויית התפילה** (כתופעה אוניברסלית, רוחנית וכו'), **סידור התפילה** כטקסט תשתיתי (מבחינת שפה, משמעות, תרבות וכו');
- ב. מעגלי חיים וחברה: עם וארצו, ישראל והתפוצות**
כפי שהתפילה היהודית כינסה את הקהילה היהודית למרכז אחד בעבר, כיום גם סמלי הלאום מכנסים סביבם את החברה הישראלית-ציונית. הסמל מבטא נראטיב וערך, מייצר תחושת המשכיות ושייכות ומכיל בתוכו הדהודים מן העבר וגם חזון לעתיד. הבחירה בנקודת המוצא של סמלי המדינה כטקסט תהווה מסד עליו ניתן יהיה לפתח דיון חינוכי בשאלות של זהות ושייכות לישראל, לירושלים ולעם היהודי בכלל (גם מתוך התייחסות לחוק השבות).
- ג. לוח השנה העברי: ראש השנה, עשרה בטבת וצומות החורבן, שלוש רגלים כחגים חקלאיים, מחזור מועדי אייר**
ככיתה ה' מתחיל סבב חדש של לימוד מועדים מרכזיים בלוח השנה בהעמקה. ארבעה מועדים אלו יילמדו בהרחבה סמוך לזמנם, **בזיקה מובהקת (ערכית ואוריינית)** לשני הצירים הקודמים, וכחלק בלתי נפרד ממהלכם.
בנוסף, כמדי שנה, תהיה התייחסות חווייתית לשבת, לראשי חודשים עבריים ולמועדים נוספים בלוח השנה.

מוקד התוכן	ערכים, רעיונות וכישורי- חיים	מספר שיעורים מומלץ	מקורות ונושאי לימוד	מושגי יסוד, אוצר מלים, מטבעות לשון	מיומנויות חשיבה ואוריינות	הצעות לפעילות חווייתית ולעשייה
<p>"תפילת האדם": סידור, פיוט ושירי תפילה מודרניים</p> <p>זיקה לעם ולארץ התבוננות, קשב וקשר בין אדם ועולמו</p> <p>הכרת הטוב הכרת תודה</p> <p>קהילתיות ערבות הדדית</p> <p>אוניברסליות ופרטיקולאריות</p>	<p>18</p>	<p>"תפילת האדם": היכרות כללית עם נושא התפילה האישית והציבורית (כתופעה נפשית, תרבותית, אוניברסאלית) ועם סידור התפילה היהודי.</p> <p>הלימוד בכיתה ה' יכלול שני מוקדים:</p> <ul style="list-style-type: none"> תודגש משמעות התפילה מבחינה רעיונית ואישית- חווייתית, ותוצג כתופעה אוניברסאלית ובין-דתית. יידונו: <ul style="list-style-type: none"> תפילה אישית וספונטנית (לעומת תפילה בציבור, סידור תפילה ותפילת קבע) תפילת חנה כדוגמא מזמורי הללויה, כגון תהילים קנ: "הִלְלוּהוּ בְצִלְצְלֵי שְׁמַע"... התפילה כשירה והשירה כתפילה יוצג המעבר לתפילת הקבע, כפי שהוא מתבטא בסידור התפילה. היכרות כללית עם סידור התפילה, מבנהו והתהוותו, וכן עם סידורים של עדות וזרמים שונים <p>בשנה זו יילמדו מן הסידור בעיקר רעיון הברכה, ברכות לסוגיהן בתפילה ובחיי אדם, ותפילת עמידה ('שמונה עשרה' וקדושה) (שהיא עיקר התפילה).</p> <p>חלקים אחרים מן הסידור מופיעים בשנות לימוד אחרות בהקשרים נוספים (כגון קריאת שמע וקריאת התורה בכיתה ו' סביב נושא פרשת השבוע ובר-מצווה, תפילות סביב מחזורי היום והטבע – בכיתה ד' בנושא "זמן יהודי-ישראלי" וכד').</p> <p>המשך...</p>	<p>תפילה, טקס, בית כנסת, "מקדש מעט", "קבע" ו"תחנונים", "כוונת הלב" סידור/מחזור תפילה;</p> <p>שחרית, מנחה, מעריב, מוסף, נעילה;</p> <p>ברכות לסוגיהן: נהנין (בהן ברכת המזון), הודאה (בהן ברכות השחר, ברכת האילנות), מצוות; שבח; בקשה;</p> <p>תפילת הדרך, ברכת הגומל; תפילת הגשם, "ותן טל ומטר לברכה";</p> <p>תפילה בציבור (מניין), תפילת הרבים, טלית ותפילין; ש"ץ קדיש, קדושה; קריאת התורה;</p>	<p>מבע רוחני: התפילה כדרך להתבונן ולחוש את העולם. (מומלץ לחבר למעגל השנה ולמחזור חיי האדם);</p> <p>אוריינות: מודעות לשפה, הבחנה בין סוגות ובין רבדים לשוניים שונים; אינטר-טקסטואליות בסידור התפילה; זיהוי מטבעות לשון ושימושיהן בשפה;</p> <p>היכרות עם אמצעים ספרותיים בסידור, כגון: אקרוסטיכון, רמיזה, מצלול ...</p> <p>חשיפה למגוון של סידורים, נוסחים, זרמים, קהילות מתפללות, וכן לסידורים ותפילות חדשות. השוואה ודיון בהבדלים ובמשמעותם</p>	<p>מפגש עם תפילות ומתפללים (מפגש ישיר, סיור בבתי כנסת שונים, וכן באמצעות סרטי קולנוע);</p> <p>סיורי סליחות וכד';</p> <p>שירת התפילה ושירי תפילה; בחיבור למסורת משפחתית ולקהילה;</p> <p>איור לתפילות, כתיבת תפילות אישיות.</p> <p>שירי "הללויה"- מתקופות שונות ובסגנונות שונים</p> <p>הצעה לפרויקט סיכום: ...</p>	

הצעות לפעילות חווייתית ולעשייה	מיומנויות חשיבה ואוריינות	מושגי יסוד, אוצר מלים, מטבעות לשון	מקורות ונושאי לימוד	מספר שיעורים מומלץ	ערכים, רעיונות וכישורי- חיים	מוקד התוכן
<p>הצעה לפרויקט סיכום:</p> <p>הכנת סידור ותפילה כיתתית: אילו טקסטים תשלבו שם?</p> <p>"ישן"- קלאסי לצד חדש?</p> <p>מה ראוי לדעתי שיהיה בסידור התפילה?</p> <p>על מה לא הייתי מוותר?</p> <p>תפילות אישיות</p> <p>עיטור אומנותי</p> <p>ביצוע מוזיקלי</p>	<p>דיוני דילמה, כגון:</p> <p>בין מסורת וחדוש בתפילה ובבית הכנסת</p> <p>האם יש צורך בנוסח אחיד?</p> <p>כתיבה אישית</p>	<p>תפילת הדרך, ברכת הגומל; תפילת הגשם, "ותן טל ומטר לברכה";</p> <p>תפילה בציבור (מניין), תפילת הרבים, טלית ותפילין; ש"ץ</p> <p>קדיש, קדושה</p> <p>קריאת התורה;</p>	<p>המשך:</p> <p>בתוך כך, תהיה התייחסות גם להיבטים הבאים:</p> <p>התפילה כטקס, כחוויה מילולית ולא-מילולית</p> <p>תפילה כשפה משותפת של העם היהודי בארץ ובתפוצות תפילה ומנהגי תפילה בקהילות ישראל</p> <p>תפילה בציבור כביטוי של ערבות (למשל: אבא קובנר, "להיות אחד במניין")</p> <p>רעיון התפילה ביחד (שירה משותפת של הקהל) שנותנת תחושת שייכות לציבור</p> <p>בהקשר לכך יש לדבר על הארכיטקטורה של בית הכנסת – צורת ישיבה ב' ח' או בשורות מאפיינת שתי תפיסות שונות של תפילה: אחת האדם מול האל, השנייה אדם מול אדם מול האל.</p> <p>התפילה כביטוי לגורל היהודי ולכמיהות העם, כגון תפילות לארץ ישראל וירושלים, לגאולה</p> <p>בלימוד הנושא ישולבו פיוטי תפילה כגון:</p> <p>"לכה דודי", "אדון עולם"</p> <p>ושירת תפילה מודרנית/חילונית, כגון:</p> <p>הליכה לקיסריה / חנה סנש</p> <p>למדני אלוהיי / לאה גולדברג</p> <p>לו יהיי" / נעמי שמר</p> <p>תפילה / עפרה חזה</p> <p>שמע ישראל / שרית חדד</p> <p>הדליקו לי נר</p>			<p>"תפילת האדם":</p> <p>סידור, פיוט ושרי תפילה מודרניים</p> <p>-המשך</p>

הצעות לפעילות חווייתית ולעשייה	מיומנויות חשיבה ואוריינות	מושגי יסוד, אוצר מלים, מטבעות לשון	מקורות ונושאי לימוד	מספר שיעורים מומלץ	ערכים, רעיונות וכישורי- חיים	מוקד התוכן
<p>ביטויים של אומנות ומוזיקה ביחס לזיקה לארץ ישראל</p> <p>סיורים באתרי מורשת</p> <p>איתור סמלי המדינה בסביבה הקרובה;</p> <p>ניתוח סמלי העיר/בית-הספר וסמלים נוספים, עיצוב סמלים חדשים;</p> <p>חידון בית-ספרי בנושא סמלים, ארץ ישראל, ירושלים</p> <p>סיור ופעילות בבית התפוצות, התחקות חווייתית אחרי קשרים משפחתיים</p> <p>פרוייקט צילום על הקשר בין האדם לטבע ולסביבה;</p> <p>משחק דגלים ...</p>	<p>הבנת המושג סמל, סמלים ממלכתיים (לרבות דגל והמנון) כביטוי לריבונות</p> <p>פענוח סמלים והתחקות אחרי תהליך היווצרותם ומשמעותם</p> <p>דיון בייצוג של הזיקה בין עם ישראל לסמלי המדינה</p> <p>זיהוי מוטיבים יהודיים בסמלי המדינה ובאמנות (כגון חפצי יודאיקה)</p>	<p>שמות ארץ ישראל וירושלים</p> <p>"ארץ זבת חלב"</p> <p>"לבי במזרח ואני ובסוף מערב"</p> <p>"אם אשכחך ירושלים..."</p> <p>המנון המדינה</p> <p>המושג מדרש</p>	<p>הנושא יילמד כרצף מהקונקרטי/קרוב גיאוגרפית (נושאים שנדונו בשנים קודמות) למושגים כלליים ומופשטים יותר (אומה, ארץ, מדינת ישראל). הנושא יילמד בשני מוקדים:</p> <p>א. מהמרחב הקונקרטי (משפחה, שכונת המגורים, מקום הישוב) אל הארץ וטבע הארץ:</p> <ul style="list-style-type: none"> • הזיקה לארץ, הכמיהה והגעגוע: דרך ביטויים בסידור התפילה, בפיוט ובשירה המודרנית, כגון: "ותחזינה עינינו בשובך לציון..." (בתפילה), ברכת הארץ בברכת המזון; "לבי במזרח"; "שאו ציונה נס ודגל"; "יושב בסאן פרנסיסקו על המים" (אריק איינשטיין) וכן בסיפורים, כגון: שני מעשי חכמים ביציאתם מא"י: "ישבת ארץ ישראל שקולה כנגד כל המצות שבתורה (ספרא ראה יב) ○ קובי אוז / אלוהי – הפיוט של אביו המשולב בפיוט מדבר על הגעגוע לארץ. אוחיל יום יום אשתאה/ שיר על טבריה שכותב ר' דוד חסין ממרוקו, אחד משירי ציון של ר' שלום שבזי (קריה יפיפייה, יום אזכרה ציון) • השיבה והחיבור לא"י בציונות (דימויי הבית הארץ-ישראלי): בסיפורי חלוצים (דוגמאות למשל בספר תשוקת החלוצים / בועז נוימן), בהגות (למשל גורדון) ובשירי נוף ובית (כגון: הו ארצי מולדתי / טשרניחובסקי, שם הרי גולן / רחל המשוררת, שיעור מולדת / אפרים שמיר) ○ יוסף אליהו שלוש, פרשת חיי; בלפור והרצל חקק; דוד בוזגלו, "אך בך מולדתי", אשר מזרחי, "בתי צאיי". אליהו אלישר, משה אליהו, "שמחה גדולה הלילה" (הבית האחרון מדבר על העצמאות). הרב יוסף משאש, פירוש מודרני למזמור, שובה ה' את שביתנו. המשך... 	22	<p>זיקה לעם ולארץ, אהבת הארץ, כמיהה וכיסופים לא"י, זיכרון, שייכות, עמיות יהודית, יחסי ישראל והתפוצות, ערבות הדדית</p>	<p>עם וארצו, ישראל והתפוצות</p>

הצעות לפעילות חווייתית ולעשייה	מיומנויות חשיבה ואוריינות	מושגי יסוד, אוצר מלים, מטבעות לשון	מקורות ונושאי לימוד	מספר שיעורים מומלץ	ערכים, רעיונות וכישורי- חיים	מוקד התוכן
<p>משחק דגלים – הילדים יוצרים דגל קבוצתי לעצמם ואחר כך משחקים בכמה קבוצות. בהמשך דיון על היחס שלהם לדגל הקבוצה ואת הסיבות לעיצובו. (כרקע לדגל המדינה)</p>			<p>המשך... ב. העם והמדינה – בירור מושגים מופשטים כהרחבה לזיקה הקונקרטית</p> <ul style="list-style-type: none"> • ירושלים כסמל של חיבור - עיר בירה ומרכז רוחני. "ירושלים הבנויה כעיר שחברה לה יחדיו" - עיר שהיא עושה כל ישראל חברים" (ירושלמי חגיגה פ"ג ה"ו) • "חוק השבות" – כביטוי לקשר בין יהודי העולם למדינת ישראל. סיפור המאבק למען שחרור יהודי ברית המועצות, ומאוחר יותר סיפור העלאת יהודי אתיופיה כביטוי לזיקה שבין חלקי העם ולערבות ההדדית. • 'כל ישראל ערביין זה לזה' : דיון האם מדובר בתושבי מדינת ישראל או בעם ישראל, ומה היחס בין השניים? • עמיות יהודית כיום – בארץ ובתפוצות, מקומם של יהודי העולם ויחסם לא"י ולמדינה. שותפות גורל ואחריות, דרך דברי הוגים ומנהיגים ביהדות התפוצות, למשל מדברי הרב י"ד סולוביצ'יק ("חמש דרשות"); חכם דוד עידאן בגירבה ("משכיל לדוד" חלק א', דרוש א' לשבת הגדול, דף ז' עמ' א' – ח' עמ' א', נס ציונה, תשל"ו): "לעורר את לבב אחינו בני ישראל אל הרמת דגל אומתנו הישראלית ... כי לא רק לאהוב אותה מרחוק זאת חובתנו, רק צריכים אנו לחוג בחגה ולשוש איתה משוש ..."; ○ הרב עוזיאל, "הגיוני עוזיאל" ("אהבת רעים", "הגאולה ותעודתה"); מאיר בוזגלו, "כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא"; הרב יונתן זקס ("משבר וברית") וכד' <p>ג. סמלים לאומיים ומשמעותם</p> <p>סמלי המדינה (וירושלים) מן "הזמן הזה" אל "הימים ההם" – מן הסמלים ועד מקורות ההשראה במקרא ובמסורת: דגל המדינה, סמל המדינה והמנון "התקווה". הכרת האישים והתהליכים בעיצוב סמלי המדינה ובבחירתם.</p> <p>הדגל כסמל ישראלי טריטוריאלי (הכולל מגזרים שונים) לעומת המגן-דוד ופסי הטלית כסמל יהודי ייחודי.</p>			<p>עם וארצו, ישראל והתפוצות</p> <p>-המשך</p> <p>מעגלי חיים וחברה-המשך</p>

הצעות לפעילות חזונית ולעשייה	מיומנויות חשיבה ואוריינות	מושגי יסוד, אוצר מלים, מטבעות לשון	מקורות ונושאי לימוד	מספר שיעורים מומלץ	ערכים, רעיונות וכישורי- חיים	מוקד התוכן
<p>טקס לראש השנה עם סימנים מסורתיים וחדשים, כתיבת ברכות לשנה החדשה מהלך דיאקטי: 1. "משאירים מאחור" - "תשליך" (אישי/כיתתי/בית ספרי) 2. רוצים לתקן- חודש הרחמים והסליחות 3. עוברים הלאה- משאלות לשנה החדשה ודרכים ליישמן</p>	<p>פענוח סמליות במנהגי החג וסימניו סדר הסימנים הספרדי. אפשר לתת לכל תלמיד להמציא סימן חדש וברכה חדשה משלו כתיבה אישית</p>	<p>ראש השנה יום הדין מזל מאזניים תקיעה בשופר תשליך "יהי רצון שתתחדש עלינו שנה טובה ומתוקה" "וכל באי עולם יעברו לפניך כבני מרון"</p>	<p>משמעויות ראש השנה, מקורותיו, סמליו ומנהגיו ראש השנה ומועדי תשרי בהקשר הישראלי סתיו יהודי בארץ אבותיי / אריק איינשטיין ביטויים מרכזיים במחזור התפילה לימים הנוראים (בזיקה לנושא התפילה, לעיל): "משאירים מאחור" - מה היינו רוצים להשאיר מאחור, מנהג 'תשליך' "רוצים לתקן" - חודש הרחמים והסליחות: קטעים מהסליחות (כגון פיוט "אדון הסליחות"), השופר כביטוי של חשבון נפש (רמב"ם, הלכות תשובה ג,ד) השופר מחד, "היתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו" מאידך, וביום שמחתכם ובמועדכם... ותקעם בחצוצרות.... פחד מחד וחגיגה מאידך. "עוברים הלאה": פיוט "תכלה שנה וקללותיה...". שירים עכשוויים על פתיחת דף חדש כגון: שנה חדשה / שלומי שבת), כל שנה מתחילה בסימן שאלה / נ. פרידמן וע. ברזל סימני ליל ראש השנה (מאכלים) וברכות "יהי רצון" עליהם - הקשר בין הסימנים לפירות ארץ-ישראל והסימנים כסמלים</p>	5	<p>זיקה לעם ולארץ סליחה ותיקון זיכרון, דרך חדשה מסע אל העצמי ישן וחדש</p>	<p>ראש השנה</p>

לוח השנה היהודי-ישראלי

הצעות לפעילות חווייתית ולעשייה	מיומנויות חשיבה ואוריינות	מושגי יסוד, אוצר מלים, מטבעות לשון	מקורות ונושאי לימוד	מספר שיעורים מומלץ	ערכים, רעיונות וכישורי-חיים	מוקד התוכן
<p>קיום פאנל בנושא שנאת חינוס ואהבת חינוס בחברה הישראלית כיום</p> <p>יזמה מעשית של מאבק בשנאה בסביבה הקרובה</p>	<p>טיפוח זיכרון היסטורי ומשמעותו</p> <p>דיון בקשר בין מעשי היחיד ותהליכים היסטוריים</p> <p>בין מקרא ומדרש</p> <p>דיון רפלקטיבי (גלות וגאולה בחיי אדם)</p>	<p>זיכרון/ אבל לאומי</p> <p>יום הקדיש הכללי</p> <p>בית המקדש (בית ראשון, בית שני)</p> <p>חורבן גלות, גאולה</p> <p>"בין המצרים"</p> <p>מגילת איכה</p> <p>קינות</p> <p>"שנאת חינוס"</p> <p>"אם-אֶשְׁכַּחְדָּךְ יְרוּשָׁלַם..."</p> <p>"ציון הלא תשאֶלִי לָשׁ לֹם אֶסִירֶיךָ"</p> <p>"חֲדָשׁ יְמִינוּ פְּקָדִים" (איכה ה, 21)</p>	<p>הצגת צומות החורבן כמכלול, ע"פ חזון זכריה ח, 19: "צֹם הָרְבִיעִי וְצֹם הַחֲמִישִׁי ... יְהִיָּה לְבֵית יְהוּדָה לְשִׁשּׁוֹן וּלְשִׁמְחָה וּלְמִעֲדִים טוֹבִים"</p> <p>פסוקים נבחרים ממגילת איכה, כגון: פרק א', פסוקים א-ז, טז-יז; פרק ה', א-ג, ט"ו-כ"א</p> <p>תהלים קלז (על נהרות בבל) "אם-אֶשְׁכַּחְדָּךְ יְרוּשָׁלַם..."</p> <p>אגדות החורבן, מתוך: בבלי, מסכת גיטין, דפים נ"ו-נ"ח: "על מה חרבה ירושלים?"</p> <p>קינות לזכר החורבן, כגון: ציון הלא תשאֶלִי לָשׁ לֹם אֶסִירֶיךָ (ר' יהודה הלוי)</p> <p>דרכי זיכרון:</p> <p>צום, מנהגי אבלות (סביב תשעה באב ובמחזור החיים כגון בטקס הנישואין ובבניית בית חדש)</p> <p>מנהגי קהילות ומנהגים חדשים</p>	<p>4</p>	<p>זיקה לעם ולארץ</p> <p>"אהבת חינוס" אחדות</p> <p>תרבות המחלוקת</p> <p>כמיהה וכיסופים</p> <p>לא"י</p> <p>זיכרון</p> <p>אבל לאומי, גלות וגאולה</p> <p>זיכרון היסטורי משותף</p>	<p>עשרה בטבת וצומות החורבן</p>

לוח השנה היהודי-ישראלי

הצעות לפעילות חווייתית ולעשייה	מיומנויות חשיבה ואוריינות	מושגי יסוד, אוצר מלים, מטבעות לשון	מקורות ונושאי לימוד	מספר שיעורים מומלץ	ערכים, רעיונות וכישורי-חיים	מוקד התוכן
<p>סיורים בטבע בזיקה לחילופי העונות</p> <p>ביקור במטע והשתתפות בפעילות חקלאית (כגון קטיף)</p> <p>פעילות אומנותית/ חווייתית של מגע עם אדמה וחומרי טבע</p> <p>ציון חגים חקלאיים בדרכים חדשות</p>	<p>רפלקסיה אישית על הזיקה לטבע ולמחזוריים טבעיים</p> <p>הבנת הקשר בין עיצוב לוח השנה (תרבות) ובין עולם הטבע והכלכלה (פרנסה מחקלאות)</p>	<p>שנה שמשית/רחית עונות השנה חגים חקלאיים (קציר, בציר)</p> <p>ראש חודש שנה מעוברת שנת שמיטה</p>	<p>התייחסות ללוח השנה (שמש/ירחי) ולעונות הקשר בין חברה חקלאית למועדי השנה ומיפוי המועדים הרלוונטיים והקשרים ביניהם (מומלץ ללמוד הנושא לקראת פסח ושבעות (חגי קציר), ולקשר גם למועדים חקלאיים נוספים בלוח השנה (בחלקם ההיבט החקלאי פחות מוכר, כגון מסיק (חנוכה), בציר (טו באב) וכו').</p> <p>מכאן : שאלת היחס לאדמה, לארץ ולטבע בציונות וכן בחברה מודרנית-טכנולוגית. בעיקר בשירה (ובאומנות בכלל), כגון : אמא אדמה / אריק איינשטיין, ארץ / שיקה פייקוב</p> <p>הקשר בין הפעילות החקלאית ומתנות עניים (פאה וכו') ומקבילותיהן כיום</p>	4	<p>זיקה לעם ולארץ</p> <p>זיקה לטבע</p>	<p>שלוש רגלים כחגים חקלאיים</p>
<p>עיצוב טקס פעולות התנדבות בקהילה עם ניצולי שואה, ועם משפחות שכולות</p> <p>ביקור באתרי הנצחה וזיכרון פרויקט : יום ישראלי : ביטויים שונים לחגיגת עצמאות</p>	<p>זיהוי מרכיביו ומשמעותו של טקס עיצוב טקס</p> <p>דיון במשמעות היסטורית ולאומית של אירועים בתולדות העם והארץ</p> <p>פענוח סמליות בסממנים ממלכתיים</p>	<p>משואה לתקומה זיכרון ועצמאות סמלי המדינה וביטויי ריבונות</p> <p>"במותם צוו לנו את החיים"</p> <p>"איך נפלו גיבורים"</p>	<p>לימוד מועדי אייר (ד' עד כ"ז באייר) כרצף מועדים בעל משמעות מיוחדת בלוח השנה היהודי והישראלי ("הימים הנוראים" הממלכתיים);</p> <p>ביטויים של זיקה לארץ ולמדינה וסממני ריבונות במועדים השונים</p> <p>מקורות רלוונטיים מסידור התפילה :</p> <p>קדיש, יזכור, "אל מלא רחמים"</p> <p>תפילה לשלום המדינה</p> <p>שירה מודרנית סביב זיכרון ועצמאות</p> <p>שירת ירושלים</p>	5	<p>זיקה לעם ולארץ :</p> <p>אחדות ושייכות</p> <p>חירות ועצמאות</p> <p>ריבונות</p> <p>זיכרון לאומי</p> <p>ערבות הדדית</p> <p>אחריות</p>	<p>מחזור מועדי אייר</p>

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף מורשת
תרבות יהודית-ישראלית

תכנית הלימודים לכיתה ו'

כיתה ו' מהווה נקודת מפנה משמעותית עבור תלמידי ביה"ס היסודי: מצד אחד בגרות ובכורה בבית-הספר, ומצד שני הכנה לפרידה ולהתמודדות עם עזיבת הקן היסודי למסגרות חדשות. זוהי גם הכניסה של היחיד והקבוצה כאחד אל גיל ההתבגרות, על אתגריו והתמודדויותיו, ובתוך כך אל "גיל המצוות". ההתלבטויות סביב קיום טקס ה"בר/בת מצווה" (קריאת הפרשה, חיבור דרשה), ושאלות של בגרות ועצמאות היחיד אל מול שייכות לקהילה ולמסורת משפחתית הופכות לחלק מן היומיום: מה לשמר ולהמשיך ומה לשנות ולחדש בתוך תהליך? וגם השאלה היסודית של 'מצווה' לאדם חילוני ריבוני: מה מחייב אותי? כיצד אני מבטא את האחריות שלי כלפי האחר? כיצד אבחר לנהוג כאשר אין מבוגר שיתווה את הדרך או יקבע את הצעד הבא? הבנת המושג עצמאות ברמה אישית, חברתית ולאומית, והבנת משמעותה – כשאיפה שמחויבות ואחריות בצידה. היבטים מרכזיים אלו מובילים את תכנית הלימודים לכיתה ו' גם מבחינה אוריינית (פרשת השבוע ומדרשה, עיון במגילת העצמאות) וערכית (מסורת וחינוך), ומכוונים ליצירה אישית (חיבור דרשה, נאום אישי, חקר-שורשים) ושיתוף המשפחה (תהליכים שיימשכו בכיתה ז') סביב השאלה: איך אני מוצא (או מכניס) את עולמי בטקסט קדום ומכונן? הכתיבה האישית הינה פרויקט מרכזי בשנה זו, והכלים של מדרש ופרשנות יורחבו גם להיבטים לא-מילוליים, כגון מוסיקה, אמנות, תנועה ודרמה.

ערך מוביל: מסורת וחינוך

מוקדי לימוד מרכזיים:

א. ארון הספרים היהודי: פרשה ומדרשה

היכרות עם פרשת השבוע כטקסט מכונן ומשמעותי בסדר היום היהודי ועם דרכי פרשנותה המשתנות לאורך הדורות, ובמיוחד סביב טקס הבר/בת מצווה, מעבר לקריאה ולפענוח הפסוקים, ההתמקדות בפרשת השבוע מזמנת קריאה אישית ועשווית, הרלוונטית לזמן ולמקום של הקורא בכל דור (הפרשה שבתורה בראי "פרשיות השבוע" האקטואליות של הקורא). הכוונה היא להכיר את הנוהג של קריאת פרשת השבוע, ולהקנות לתלמידים כלים לקריאה והתמודדות אישית עם פרשיות השבוע שלהם. המדרש הוא סוגה וכלי טקסטואלי ייחודי שמבטא את עצמאותו וחד-פעמיותו של הקורא. התכנית מכוונת ללימוד המדרש כמשאב לאמירה ערכית, ולהכשרת התלמידים ללמוד ולדרוש מן הטקסט ומעצמם קשרים של משמעות בגישה חקרנית-עיונית וללא מחויבות הלכתית. המטרה האופרטיבית היא היצירה האישית. התלמידים ילמדו ליצור מדרשים ודרשות שיבטאו את תחושותיהם הפנימיות ואת שאיפותיהם תוך שימוש בכלים המסורתיים והחדשים שהמדרש מזמן.

ב. מעגלי חיים וחברה: עצמאות אישית (בת/בר מצווה) ולאומית (מגילת העצמאות)

גיל מצוות הינו גם שלב חניכה, עצמאות וכניסה לחברת המבוגרים ולאחריות הנלווית לכך ברמה האישית והלאומית. הכניסה למעגל זה תלווה בלימוד קטעים מגוונים העוסקים באתגרי גיל המצוות, במובן הרחב של ציווי, חובה ומחויבות, ומתוך יישום מושגים וערכים של עצמאות גם בהקשר לחיים לאומיים ונאמנות למדינת ישראל וביטויים במגילת העצמאות. התלמידים יעסקו בערכי העצמאות האישית והלאומית, ובתהליך של בירור, המשגה ובחירה, ויבטאו את רעיונותיהם האישיים בכתיבה ונאום כחלק מחינוך לעצמאות לכל אורך השנה ובזיקה אפשרית לכתיבת הדרשה.

ג. לוח השנה העברי: שמחת תורה, חנוכה, פורים, פסח

ארבעה מועדים אלו יילמדו בהרחבה סמוך לזמנם, בזיקה מובהקת (ערכית ואוריינית) לשני הצירים הקודמים, וכחלק בלתי נפרד ממהלכם. בנוסף, כמדי שנה, תהיה התייחסות חווייתית לשבת, לראשי חודשים עבריים ולמועדים נוספים בלוח השנה.

מוקד התוכן	ערכים, רעיונות וכישורי- חיים	מספר שיעורים מומלץ	מקורות ונושאי לימוד	מושגי יסוד, אוצר מלים, מטבעות לשון	מיומנויות חשיבה ואוריינות	הצעות לפעילות חווייתית ולעשייה
<p>פרשת השבוע ומדרשה, פרשנות, דרשה</p> <p>לימוד תורה כמסורת מתחדשת באמצעות פרשנות ויצירה אישית</p>	<p>מסורת וחינוך,</p> <p>לימוד ולימוד תורה כערכים מרכזיים בתרבות היהודית ורכישת העלייה לתורה</p> <p>לימוד תורה כמסורת מתחדשת באמצעות פרשנות ויצירה אישית</p>	<p>24</p>	<p>הקריאה בתורה:</p> <p>התהוות המנהג וחיבתו:</p> <ul style="list-style-type: none"> - כערך מרכזי בזהות ובמסורת היהודית - כתשתית לשיח קהילתי משותף - חלוקת פרשיות השבוע בלוח העברי - שמחת תורה כחג תחילת מחזור קריאה חדש (וראו להלן במוקד לוח השנה) - קריאה בטעמי המקרא - מתוך הסידור: "ברכות התורה" (ובעלייה לתורה בבית הכנסת) "קריאת שמע" כקריאת תורה בסיסית יומית וברכותיה ("האר עינינו בתורתך...") - קריאת התורה ב"פרשת השבוע" ומשמעותה הכפולה: המסורתית והאקטואלית <p>מדרש ופרשנות</p> <p>מעמד הלימוד: תלמוד בבלי, קידושין מ' ע"ב ("נשאלה שאלה: תלמוד גדול או מעשה גדול?...? שהתלמוד מביא לידי מעשה")</p> <p>סוגי מדרש (הלכה/אגדה, יוצר/מפרש)</p> <p>המדרש כסוגה וכנדבך מרכזי בספרות הבתר-מקראית, דרכי המדרש (הדגמות)</p> <p>שיקולים ערכיים במדרש ממדרש לדרשה</p> <p>הדרשה ככלי תקשורת ומנהיגות המפתח קשר עם הקהל ושומר על לימוד תורה עממי</p> <p>המשך...</p>	<p>פרשת השבוע</p> <p>"עם הספר"</p> <p>"בן חמש למקרא"</p> <p>קריאה בתורה</p> <p>עליות לתורה (כהן, לוי, ישראל)</p> <p>מפטיר, הפטרה</p> <p>שמחת תורה</p> <p>תרגום (התורה) פירוש</p> <p>פשט-דרש</p> <p>מדרש</p> <p>דרשה</p> <p>אגדה</p> <p>הלכה</p> <p>תורה שבכתב</p> <p>תורה שבעל-פה</p> <p>חז"ל</p> <p>חברותא</p> <p>"שבעים פנים לתורה", "אלו ואלו דברי אלהים חיים"</p>	<p>האזנה וקריאה, וקריאה קולית ומוטעמת</p> <p>שאלת שאלות, חשיפת משמעות גלויה וסמויה בטקסט, חילוף ערכים/תובנות</p> <p>הסקת מסקנות, פרשנות והערכה, נקיטת עמדה</p> <p>סוגות מרכזיות: פרשת השבוע פרשנות מדרש דרשה</p> <p>דיאלוג חוצה זמן ומרחב עם הפרשה, סביבה ובעקבותיה</p> <p>קריאה אישית כלים לכתיבת דרשה אישית: מיזוג מקורות, כתיבה אישית ותהליכית</p> <p>כלים רטוריים (נשיאת דרשה)</p> <p>תקשוב: שימוש מושכל באתרים העוסקים בפרשת השבוע ומדרשה</p>	<p>לוח פרשת שבוע כיתתי בו תמשיך ההתייחסות לפרשת השבוע לכל אורך השנה,</p> <p>יצירת מדרש לא מילולי: הלחנה, אמנות, דרמה, קולנוע וכו',</p> <p>לימוד עם הורים, כתיבת דרשה אישית (כגון תכנית "המסע אל הדרשה"), קבלת אחריות על ערכים מתוך הפרשה ויישומם בפועל,</p> <p>תערוכת דרשות, עבודת אומנות בעקבות הדרשה, ערב הקראת דרשות והצגתן בשיתוף המשפחות</p>

הצעות לפעילות חזוניתית ולעשייה	מיומנויות חשיבה ואוריינות	מושגי יסוד, אוצר מלים, מטבעות לשון	מקורות ונושאי לימוד	מספר שיעורים מומלץ	ערכים, רעיונות וכישורי- חיים	מוקד התוכן
			<p align="center">המשך...</p> <p>דרשות ומדרשים מודרניים (כגון: קוראות מבראשית: נשים ישראליות כותבות על נשות ספר בראשית, בסדרת "יהדות כאן ועכשיו")</p> <p>"א-מיתיות – צדק חברתי, מגדר ומדרש". - מדרשים מודרניים של נשים מזרחיות</p> <p>בנוסף, בכיתה יילמדו קטעים מדגימים מתוך 3-4 פרשות שבוע הנקראות בזמן הלימוד (עדיף בתחילת שנה"ל):</p> <p>קריאת הטקסט בתורה בטעמי המקרא, פרשנות ומדרש הפרשה לאורך הדורות</p> <p>קטעים מדגימים מקהילות ישראל השונות</p> <p>הנחייה לקריאה ולמידה אישית בפרשה לקראת כתיבת דרשה (הזמנה לצקת תכנים חדשים במסורת קיימת).</p>			<p align="center">פרשת השבוע ומדרשה, פרשנות, דרשה - המשך</p> <p align="center">יצירות ויצרים בארון הספרים היהודי</p>

הצעות לפעילות חוייתית ולעשייה	מיומנויות חשיבה ואוריינות	מושגי יסוד, אוצר מלים, מטבעות לשון	מקורות ונושאי לימוד	מספר שיעורים מומלץ	ערכים, רעיונות וכישורי- חיים	מוקד התוכן
<p>כתיבת מגילת עצמאות אישית/ כיתתית</p> <p>עיצוב טקס בר/בת מצווה כטקס מעבר המשלב מסורת וחידוש</p> <p>צילום תמונות וסרטונים בעקבות מגילת העצמאות במבחן המעשה</p>	<p>האזנה וקריאה שאלת שאלות חשיפת משמעות גלויה וסמויה</p> <p>חילוץ ערכים/ תובנות</p> <p>הסקת מסקנות, פרשנות והערכה</p> <p>נקיטת עמדה</p> <p>חשיפת מסורת וחידוש במגילת העצמאות</p> <p>ניסוח חזון</p> <p>מבחן חזון במציאות</p> <p>דיוני דילמה סביב ערכים יהודיים ודמוקרטיים</p>	<p>טקס בר/בת מצווה</p> <p>קריאה בתורה כטקס מעבר התבגרות,</p> <p>"ברוך שפטרני מעונשו של זה"</p> <p>חובות וזכויות</p> <p>הצהרת העצמאות "צור ישראלי"</p> <p>הקמת המדינה</p> <p>חזון, אוטופיה</p> <p>ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית</p>	<p>בת/בר מצווה :</p> <p>מה פירוש להיות בר/בת מצווה? עצמאות אישית ; אחריות על טקס בר/בת מצווה ועיצובו (הנושא יידון שוב ביתר הרחבה בכיתה ז').</p> <p>מעצמאות ואחריות אישית לעצמאות ואחריות לאומית :</p> <p>מגילת העצמאות : כטקסט יהודי וישראלי מכונן קטעים נבחרים במגילת העצמאות ובחינת זיקתם לארון הספרים היהודי</p> <p>מסורת וחידוש במגילת העצמאות</p> <p>ערכים מרכזיים במגילת העצמאות ובמבחן המציאות</p> <p>ערכים יהודיים בראי הדמוקרטיה וערכים דמוקרטיים בראי היהדות</p> <p>בחינת מושג העצמאות בראי המתבגר :</p> <p>בחירה של אחד המושגים מתוך המגילה ודרכי יישומו</p> <p>מגילת העצמאות שלי (הכנת נאום אישי, אפשרי גם בזיקה להכנת דרשה)</p> <p>שירי עצמאות, כגון :</p> <p>פתאום קם אדם" / אמיר גלבווע בן גוריון / יורם טהרלב חג יובל / דודו ברק, שייקה פייקוב למולדת שובי רוני / ר' אשר מזרחי אך בך מולדתי / ר' דוד בוזגלו</p>	16	<p>אחריות אישית ואחריות לאומית המשכיות וחידוש עצמאות</p> <p>חירות אישית ומדינית</p> <p>ריבונות</p> <p>שוויון</p> <p>צדק</p> <p>שלום</p> <p>גאולה</p> <p>אחריות</p>	<p>עצמאות אישית (בת/בר מצווה) ולאומית (מגילת העצמאות)</p> <p style="writing-mode: vertical-rl; text-orientation: mixed;">מעגלי חיים וחברה</p>

הצעות לפעילות חווייתית ולעשייה	מיומנויות חשיבה ואוריינות	מושגי יסוד, אוצר מלים, מטבעות לשון	מקורות ונושאי לימוד	מספר שיעורים מומלץ	ערכים, רעיונות וכישורי- חיים	מוקד התוכן	
<p>הכנת אירוע בית- ספרי לשמחת תורה</p> <p>השתלבות באירועים בקהילה בשמחת תורה</p> <p>עיצוב דגלי חג</p>	<p>כיצד נולד חג?</p> <p>זיהוי מרכיביו ומשמעותו של טקס ;</p> <p>עיצוב טקס</p> <p>פענוח סמליות במנהגי החג וסימניו</p>	<p>שמחת תורה ושמיני עצרת</p> <p>פרשה/סדרה</p> <p>הקפות שמחת תורה</p> <p>"מצווה גדולה להיות בשמחה"</p>	<p>הזיקה בין שמחת תורה וסוכות</p> <p>שמחת תורה כחג תחילת מחזור קריאה חדש (הנושא יילמד גם בזיקה לנושא פרשת השבוע, לעיל)</p> <p>התהוותו כחג בימי הביניים, שתי מסורות הקריאה בתורה (ארץ ישראל ובבל)</p> <p>ערך השמחה וביטוייה במסורת היהודית</p> <p>על מה השמחה בשמחת-תורה, ומהם ביטוייה?</p> <p>מנהגים בקהילות ישראל (כגון הקפות, דגלים)</p> <p>פיוטים (כגון: "מפי אל", "אשורר שירה", "שישו ושמח")</p> <p>אהבת התורה – המנהג להעלות את כל הילדים לספר תורה עם האדם המבוגר או הרב בבית הכנסת</p>	5	<p>מסורת וחידושה</p> <p>אהבת הלימוד</p> <p>שמחה</p> <p>שייכות</p> <p>קהילה</p> <p>ישראל והתפוצות</p>	<p>שמחת תורה</p>	<p>לוח השנה היהודי-ישראלי</p>

הצעות לפעילות חווייתית ולעשייה	מיומנויות חשיבה ואוריינות	מושגי יסוד, אוצר מלים, מטבעות לשון	מקורות ונושאי לימוד	מספר שיעורים מומלץ	ערכים, רעיונות וכישורי- חיים	מוקד התוכן	
<p>שירי חנוכה</p> <p>פעילות אומנותית בנושאי ייחוד והשתלבות</p> <p>הכנת מאכלי חג</p> <p>"מעות חנוכה" ופעילות להרבות אור בקהילה</p>	<p>כיצד נולד חג?</p> <p>זיהוי מרכיביו ומשמעותו של טקס</p> <p>עיצוב טקס</p> <p>פענוח סמליות במנהגי החג וסימניו</p> <p>בין חנוכה למנורה</p> <p>דיון דילמה בשאלת הזהות: ייחוד או השתלבות?</p>	<p>חג האורים "נאורות"</p> <p>חשמונאים/מכבים התקופה היוונית- הלניסטית בארץ ישראל</p> <p>מנורה, חנוכייה "פרסומי ניסא"</p> <p>"שעשה נסים לאבותינו בימים ההם בזמן הזה" "נס לא קרה לנו"</p>	<p>חנוכה כחג מתפתח ומתחדש (חג בעל צביון טבעי, דתי ולאומי)</p> <p>גלגולי החג, מנהגיו וסמליו:</p> <ul style="list-style-type: none"> - חגי אור בעולם, סיפור אדם הראשון והאור (תלמוד בבלי, עבודה זרה דף ח, ע"א) - ספרי המכבים, - "מאי חנוכה" (בבלי, שבת דף כא ע"ב) - תפילת "על הניסים" - עיצוב חנוכה בציונות (שירי החג, תהלוכות הלפידים); - הדיון – "על הנסים" או "נס לא קרה לנו"? <p>אור וחושך:</p> <p>בזיקה לטבע, משמעויות האור (גם בהקשר אוניברסאלי)</p> <p>הקשר בין חנוכייה למנורת המקדש ("אור שבעת הימים") המנורה כסמל לאומי</p> <p>פיוטים לחנוכה: מעוז צור, יה הצל יונה</p>	6	<p>זיקה לעם ולארץ</p> <p>גבורה</p> <p>מאמץ אנושי לעומת ציפייה לנס</p> <p>שמירת זהות ישראל והתפוצות</p> <p>פרטיקולאריות ואוניברסאליות אור</p>	חנוכה	לוח השנה היהודי-ישראלי
<p>הוצאה של מגילת אסתר כעיתון</p> <p>משלוחי מנות או מתנות לאביונים של אנשים שעוסקים בהתגברות</p>	<p>אחריות אישית וחברתית כמדד להתגברות</p> <p>דיון במסכה המטאפורי/ התחזות</p> <p>ריסון ושליטה כהתגברות</p>	<p>מגילת אסתר 4 הממ"ס "עד דלא ידע" "נהפוך הוא"</p>	<p>קריאה מודרכת במגילת אסתר, המגילה כסיפור התגברות העמקה בהיבטים שונים בסיפור המגילה סביב סוגיות של זהות, כגון: מעמד האישה, זהות יהודית מבחירה או מאילוץ (גורל או ייעוד), קיום יהודי בגולה וכד' (התייחסויות עכשוויות למגילה, למשל בשיר של אסתר שקלים, "אסתר - אמה של מלכות")</p> <p>שמחת החג מול הוללות - כיצד להבין את "חייב איניש לבסומי" (סיפור רבא ורבי זירא: בבלי, מגילה דף ז ע"ב)</p> <p>מנהגי החג ומשמעותם הערכית</p> <p>רמב"ם, "משנה תורה", הלכות מגילה ב, ט"ז-כ'</p> <p>דיון בסוגיות זהות בעקבות המגילה ופורים, כגון: מסכות במובן המטאפורי – זהות מול התחזות</p>	4	<p>מסורת וחינוך</p> <p>שמחה</p> <p>נאמנות לזהות ישראל והתפוצות</p>	פורים	

הצעות לפעילות חווייתית ולעשייה	מיומנויות חשיבה ואוריינות	מושגי יסוד, אוצר מלים, מטבעות לשון	מקורות ונושאי לימוד	מספר שיעורים מומלץ	ערכים, רעיונות וכישורי- חיים	מוקד התוכן
<p>תכנון ועריכת סדר פסח כיתתי/בין-דורי על בסיס שילוב מקורות מן ההגדה עם טקסטים שנבחרו ונכתבו על ידי התלמידים</p> <p>לחנים מקהילות ישראל לקטעים מן ההגדה</p> <p>להנכיח בכיתה מנהגי עדות בליל הסדר, ולעודד תלמידים להביא מנהגים מהבית</p> <p>פעולות התנדבות בקהילה ("קמחא דפסחא")</p> <p>תיעוד של מאבקי חירות שונים בימינו</p> <p>יצירת כרזות על החירות</p>	<p>זיהוי מרכיביו ומשמעותו של טקס</p> <p>עיצוב טקס פענוח סמליות במנהגי החג וסימניו</p> <p>התמודדות עם שאלות חברתיות-מוסריות כגון: לחץ חברתי, עבודת בימינו</p> <p>כתיבה אישית/ משותפת של פירושים או תובנות להגדה של פסח</p>	<p>שמות החג השונים "והגדת לבנדך" הגדה של פסח קערת הסדר חמץ ומצה קמחא דפסחא "לשנה הבאה בירושלים" חירות ועצמאות "בכל דור ודור חייב אדם לראות עצמו..." "שלח את עמי"</p>	<p>גלגולו של מועד: מ"חג קציר" וסיפור יציאת מצרים ועד חג חירות לאומי בציונות; מצוות ומנהגי החג, עיצוב ליל הסדר כטקס, סימני הסדר כסמלים; רעיון "והגדת לבנדך" וההגדה; סיפור יציאת מצרים: כוחו של סיפור – אילו סיפורים אוהבים לספר, מדוע, מדוע חוזרים עליהם? יציאת מצרים כסיפור/אירוע מכוון, היחס הבין-דורי בסיפור: דוד הרטמן, "האומנות של 'לספר סיפורים'", סיפור היציאה מעבדות מצרים בספר שמות, הגדה של פסח - לימוד קטעים נבחרים מן ההגדה בנושאי חירות, כגון: "הא לחמא עניא", "עבדים היינו", "בכל דור ודור חייב אדם..." - "חייב אדם להראות את עצמו" – כנוסח הרמב"ם. כך למשל מנהג התימנים להתלבש כמו בני ישראל ומנהגי עדות שונים שמטרתם לספר ולהמחיש את הסיפור לא רק דרך מילים אלא גם דרך חוויה. היכרות עם הגדות שונות בקהילות ישראל, הגדות קיבוציות וישראליות; יצירת אומנות בהגדה של פסח; ישראל אלדד, הגדה לפסח "הלילה יוצאים ממצרים"; סיפור "שלח את עמי" של יהדות ברה"מ וסיפור יציאתם יהודי אתיופיה – למשל השיר של שלמה גרוניך ומקהלת שבא, "שיר החסידה". מילים חיים אידיסיס; השיר של אתי אנקרי "יציאת מצרים"</p>	<p>5</p>	<p>זיקה לעם ולארץ: חירות/זיכרון מכוון סיפור לאומי "והגדת לבנדך" קשר בין-דורי ערבות הדדית מסורת וחידוש</p>	<p>פסח</p>

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף מורשת
תרבות יהודית-ישראלית

תכנית הלימודים לכיתה ז'

כיתה ז' היא השנה הראשונה בחטיבת הביניים. מחד גיסא, יש בה המשכיות לכיתה ו' מבחינת אתגרי גיל ההתבגרות, כשתלמידים נוספים (בעיקר הבנים) מציינים בה את בר-המצווה שלהם, ומאידך גיסא, היא מהווה כניסה אל שלב החינוך העל-יסודי על האתגרים האישיים, הלימודיים והחברתיים שבו. בנקודה זו בהתפתחותם עולות ביתר שאת שאלות רבות הקשורות לזהותם של התלמידים כבוגרים וכאחראים יותר לחייהם כפרטים וכחלק מחברה. מכאן הערכים המובילים לשנה זו וכן תכניה העיקריים של תכנית הלימודים. התחזקות נקודת המבט האישית והאחריות שבצדה באות לידי ביטוי הן במוקד האורייני-טקסטואלי, המבקש להתחקות אחרי סיפורים אישיים דרך מגוון מקורות וסוגות, והן במוקד של מעגלי החיים שענייני התבגרות והתגברות – על מובניה השונים. הציפייה היא כי הלימוד יהווה בסיס לעיסוק בשאלות אלו גם ברמה האישית של התלמיד עצמו, בסיפור חייו ובאורחות חייו, וכן בבחינת שורשים, חיבורים וזיקות במעגלים נוספים סביבו. זו גם שנה מתאימה להכנת עבודת חקר-שורשים משמעותית, שבה יבחן התלמיד את שורשיו מנקודת המבט המיוחדת לו.

ערך מוביל: אחריות ומעורבות

מוקדי לימוד מרכזיים:

- א. ארון הספרים היהודי: הסיפור היהודי: אגדות, יומנים, ביוגרפיות – דמויות מופת**
היכרות עם סיפור ביוגרפי היא אחת הדרכים להביא את הלומדים לרמה גבוהה של עניין ומעורבות אישית בנלמד. כוחו של הסיפור האישי, המשוקע תמיד בהקשר ספציפי של זמן ומקום, מאפשר הצגה ובחינה של דמויות מופת, שבחייהם האישיים גילמו את כוחו ואחריותו של היחיד לסביבתו ולחברה כולה, את האתגרים שהציב ואת דרכי התמודדותו עם הקשיים שבדרך. סיפורים אלו עשויים להופיע בכתיבה ספרותית, אך גם בתיעוד ישיר, בין אם על ידי האדם עצמו (קטעי יומן, מכתבים) ובין אם על ידי הסובבים אותו (עדויות ומסמכים, צילומים). הדמויות הנבחרות ישקפו תקופות שונות והקשרים שונים (מעולמם של חז"ל ועד אישים בולטים בציונות) שירחיבו את אפשרות התלמידים להבין דמות בתוך הקשר וכן להכיר דרכים שונות להתחקות אחרי סיפורה של הדמות. המטרה האוריינית היא להקנות לתלמידים את הכלים לקרא במקורות אלה, להפיק מהם מידע רב-ערך, להתחבר לדמות בצורה בלתי-אמצעית ככל הניתן ולהעריך את פועלה. בתוך כך התלמידים ירכשו כלים שיאפשרו גם להם לבטא את עצמם, ולספר גם את סיפורם האישי.
- ב. מעגלי חיים וחברה: התבגרות והתגברות (בר/בת מצווה)**
בהמשך למוקד מעגל החיים בכיתה ו' (גיל מצוות), גם בכיתה ז' נמשך ונעסוק באתגרי גיל ההתבגרות, והפעם בדגש רחב יותר הקשור לכניסה לעולם הבוגרים מבחינה חברתית ולאומית כאחד. אתגרי בניין הזהות בגיל זה קשורים בראש ובראשונה בקשר העמוק שבין תהליך ההתבגרות ופיתוח העצמאות האישית והצורך להתגבר על המכשולים שבדרך, הספקות השונים וסימני השאלה. התלמידים יעסקו בערכים מוסריים וחברתיים של התגברות עצמית (בבחינת "איזהו גיבור?") והתגברות על קשיים ומכשולים חיצוניים כחלק מהותי מבניין זהותם ועולמם התרבותי האישי. בתוך כך יוכלו לעסוק בעבודת חקר-שורשים, ולברר שאלות אלו גם בקרב המשפחה והקהילה.
- ג. לוח השנה העברי: יום הכיפורים, יום הזיכרון לרצח ראש הממשלה, שבת, ספירת העומר**
ארבעה מועדים אלו יילמדו בהרחבה סמוך לזמנם, בזיקה מובהקת (ערכית ואוריינית) לשני הצירים הקודמים, וכחלק בלתי נפרד ממהלכם.

בנוסף, כמדי שנה, תהיה התייחסות חווייתית לשבת, לראשי חודשים עבריים ולמועדים נוספים בלוח השנה.

מוקד התוכן	ערכים, רעיונות וכישורי- חיים	מספר שיעורים מומלץ	מקורות ונושאי לימוד	מושגי יסוד, אוצר מלים, מטבעות לשון	מיומנויות חשיבה ואוריינות	הצעות לפעילות חווייתית ולעשייה
<p>הסיפור היהודי: אגדות, יומנים, ביוגרפיות – דמויות מופת</p>	<p>אחריות אישית מעורבות חברתית התבגרות התמודדות עם אתגרים מסורת ושינוי בין יחיד וחברה בחירה ואחריות השתנות ושינוי בחיי היחיד הליכה נגד הזרם מנהיגות ערך העבודה</p>	<p>24</p>	<p>חלוצים ובונים בעולם המדרש ובעולם המעשה: ביוגרפיות, סיפורים וכתבי אישית של דמויות מפתח בתרבות היהודית לדורותיה.</p> <p>יש לבחור 2-3 דמויות שונות בכל אחת משלוש התקופות להלן. (לפחות אחת הדמויות תתקשר גם לשאלות מגיל ההתבגרות או שנות-העשרה).</p> <p>ברקע הטקסט הנלמד – סיפור אישי בהקשר לתקופתו, שיש בו ממד חלוצי והתגברות על קשיים.</p> <p>אגדות ביוגרפיות על דמויות מפתח בעולם של חז"ל (ניתן להיעזר בספר האגדה/אוצר אגדות חז"ל בגרסת הרשת), כגון:</p> <p>הלל על גג בית המדרש (בבלי, יומא דף לה) ומתקן פרוזבול (משנה, שביעית י, ג), רבן יוחנן בן זכאי בזמן החורבן ותחילתה של יבנה. (בבלי, גיטין, נה עב- נז, עא ומקבילות)</p> <p>תחילתו של אליעזר בן הורקנוס, (מדרש פרקי דרבי אליעזר, פרקים א-ב ומקבילות)</p> <p>תחילתו של רבי עקיבא (אבות דרבי נתן, נוסח א, ו; ומקבילות)</p> <p>אימא שלום (למשל בבלי, שבת דף קטז, ע"א), ברוריה, אשת רבי מאיר (קישור למשנה אבות "אל תרבה שיחה עם האישה": בבלי, ברכות דף י ע"א, עירובין דף נג, ע"ב)</p> <p>רבן גמליאל ורבי יהושע בספינה - דגש על מנהיגות (בבלי, הוריות דף י, עא)</p> <p>רבי יהודה הנשיא (יסוריו: בבלי, מסכת בבא מציעא, דף פד, ע"ב - פה, ע"א)</p> <p>המשך...</p>	<p>הלכה ואגדה תלמוד בבלי אבות דרבי נתן דרך ארץ ביוגרפיה יומן אישי</p> <p>הדמויות הנלמדות בהתאם לתקופות</p> <p>חז"ל ימי הביניים העת החדשה השכלה חסידות ציונות חילון</p> <p>"אבנים שחקו מים"</p> <p>"טוב שם משמן טוב"</p> <p>מימרות/ציטוטים נבחרים של הדמויות הנלמדות.</p>	<p>עיון בכתבים אישיים, ביוגרפיים ואוטוביוגרפים</p> <p>מדרש תמונה/צילום היסטורי</p> <p>הבנת אירועים ומגמות חברתיות והיסטוריות דרך החוויה האישית והמקומית</p> <p>היכרות עם רבדים בשפה העברית</p> <p>מה הופך אישיות לדמות מופת ולסמל</p>	<p>המחזה של אגדה מכתב או קטע מסיפור חיים הצעה לעיבוד קולנועי תערוכה בית ספרית על דמויות מופת מקומיות תעודות, תמונות וכו' (שעשויה לכלול אזכורים של מקורות שנלמדו) לימוד משותף הורים וילדים אפשרות לכתבת איגרות ואיגרות תשובה (בהשראת מכתבים קלאסיים) יצירת דפי פייסבוק (כולל התייחסות למציאות העכשווית) לדמויות מופת למידה על דמויות באמצעות זמרי עברי</p>

מוקד התוכן	ערכים, רעיונות וכישורי- חיים	מספר שיעורים מומלץ	מקורות ונושאי לימוד	מושגי יסוד, אוצר מלים, מטבעות לשון	מיומנויות חשיבה ואוריינות	הצעות לפעילות חווייתית ולעשייה
<p>הסיפור היהודי: אגדות, יומנים, ביוגרפיות – דמויות מופת - המשך</p>			<p>המשך:</p> <p>סיפורים וכתיבה אישית (אגרות וכו') סביב דמויות מפתח בימי הביניים ובראשית העת החדשה, כגון:</p> <p>אגרות הרמב"ם (כגון: סדר יומו לפי האיגרת לר' שמואל ן' תיבון, קטעים מאיגרת תימן, האיגרת לעובדיה הגר) רמב"ן: אגרות לבנו, דרשתו לראש השנה (על עלייתו לארץ ישראל)</p> <p>סיפורה של דונה גרציה נשיא</p> <p>סיפור הרבנית אסנת ברזאני (ראשת ישיבה בכורדיסטן ראו: פעמים, 82, 2000, עמ' 163-178);</p> <p>סיפורו של רבי חיים בן עטר, "אור החיים הקדוש"</p> <p>סיפורים מתוך "שבחי הבעש"ט ודמויות מפתח בחסידות (למשל לפי "אור הגנוז" של בובר)</p> <p>חכם חזקיה קנטוף: 'אתם נצבים היום כולכם' - היינו: כולכם ערבים זה לזה ... שאם אחד חוטא כולכם נושאים בחטאתו. ואפילו צדיק אחד ביניכם, כולכם עומדים בזכותו. ועליכם להתנחם אחרי ששמעתם שאחד נכנס כערב בעד חברו כי הערבות לטובתכם היא. שהרי קודם הערבות לא הייתה זכות הצדיק עומדת אלא לעצמו ולא לאחרים. עכשיו שכולכם נחשבים כאיש אחד, הרי זכות הצדיק תעמוד גם לכם. (מדרש חזקיה, חלק ב' פרשת נצבים, ירושלים, 1992)</p> <p>קטעי יומן ומכתבים של דמויות מופת מודרניות (מראשית הציונות), המלמדים עם הדמות ועל מאבקה, כגון:</p> <p>בנימין זאב הרצל, אחד-העם, א"ד גורדון, דוד בן גוריון, זאב ז'בוטינסקי, רחל המשוררת, חנה סנש, הנרייטה סאלד, יאנוש קורצ'אק, א"י השל (ותמיכתו במאבק השחורים בארה"ב), הראי"ה קוק, הרב בן-ציון מאיר חי עוזיאל, למשל: הרב יהודה ליאון ביבאס, ר' דוד בן שמעון, אהרון שלוש, הרב אלקלעי, רפאל ביבאס, הרב ישראל צעירי, הרב יחיא קאפח, הרב יוסף קאפח, הרבנית ברכה קאפח, מתילדה מוצרי, אסתר מויאל, זקלין כהנוב, אליהו אלישר, ר' דוד אלקיים</p>			<p>מוזיאון חי או 'הייד פארק' כיתתי בנושא משותף לדמויות שונות</p> <p>עבודת שורשים על אחת הדמויות (אפשרות לדמויות עם קשר למקום המגורים)</p> <p>שילוב של אחד מאתגרי הדמות בעבודת השורשים המשפחתית</p>

הצעות לפעילות חווייתית ולעשייה	מיומנויות חשיבה ואוריינות	מושגי יסוד, אוצר מלים, מטבעות לשון	מקורות ונושאי לימוד	מספר שיעורים מומלץ	ערכים, רעיונות וכישורי- חיים	מוקד התוכן	מעגלי חיים וחברה
<p>הכנת עבודת שורשים-חקר בזיקה לתהליך לימודי (פירוט באתר אגף מורשת)</p> <p>פעילות ויצירה אישית סביב "כל התורה על רגל אחת"</p> <p>מהן ה'מצוות' שלי?</p> <p>פעילות חווייתית לתכנון אישי ומשפחתי של טקס בר/בת מצווה</p>	<p>התבגרות כמשבר וכתהליך</p> <p>כתיבה אישית של יומן או ביוגרפיה</p> <p>דיון במשמעותו של טקס ובדרכי עיצובו</p> <p>עיצוב טקס בת/בר מצווה אישי</p>	<p>מצווה "ברוך שפטרני .."</p> <p>מדרש אגדה "מניין" / ציבור</p> <p>טקס עליה לתורה</p> <p>השכלה חלוציות</p>	<p>דיון רעיוני ומעשי סביב בר/בת מצווה:</p> <p>טקס הבר-מצווה, עיצובו ומשמעותו:</p> <p>מיהו בוגר ומהי התבגרות?</p> <p>טקס התבגרות משפחתי וחברתי מול ההתבגרות כתהליך אישי מתמשך</p> <p>טקסי התבגרות בעולם</p> <p>שורשי המשפחה כגשר אישי לזיקת היחיד כלפי העם והחברה (וראו המלצה להכנת עבודת שורשים-חקר)</p> <p>מקורות כגון: החיד"א על קריאה בתורה שאינה מנוקדת כדי שכל אחד יוכל לתת פרשנות משלו</p> <p>מרטין בובר על משמעות הבר-מצווה</p> <p>אנה פראנק ביומנה, על התבגרות ואחריות</p> <p>טקסי הבר/בת מצווה:</p> <p>הבן איש חי על הבר-מצווה</p> <p>נציב המלאח / אלבר ממי, על הבר-מצווה שלו</p> <p>דרידה על הבר-מצווה שלו</p> <p>הרב יוסף משאש על בת מצווה</p> <p>הרב עובדיה על חגיגת בת מצווה</p> <p>דרכים שונות לציון ולחגיגת בת/בר מצווה בקהילות ישראל ממזרח וממערב, וכן טקסים קיבוציים וחידושים אחרים בימינו</p> <p>המשך...</p>	16	<p>אחריות אישית מעורבות חברתית</p> <p>משמעותו של טקס</p> <p>שייכות קהילתיות</p> <p>מסורת</p> <p>בחירה</p> <p>עצמאות וריבונות</p> <p>הליכה נגד הזרם</p> <p>יחס לאחר</p>	<p>בר/בת מצווה: התבגרות והתגברות</p>	

הצעות לפעילות חזונית ולעשייה	מיומנויות חשיבה ואוריינות	מושגי יסוד, אוצר מלים, מטבעות לשון	מקורות ונושאי לימוד	מספר שיעורים מומלץ	ערכים, רעיונות וכישורי- חיים	מוקד התוכן
			<p>המשך:</p> <p>עיון ודיון במושג "מצווה". מקורות כגון:</p> <p>"לא ניתנו המצוות אלא בכדי לזרז בהן את הבריות" (בראשית רבה מד א)</p> <p>המעבר מ'מצווה' לציווי פנימי "עול מצוות" כנטילת אחריות אישית וחברתית משמעותן של מצוות לאור מאמרו של הלל באגדה: "שוב מעשה בנכרי אחד ... זיל גמור" (בבלי, שבת דף ל עא) ומשניות אחדות ממסכת אבות המשקפות את מאמרו של הלל רמב"ם, "שמונה פרקים" מתוך פרק ד' (על משמעות המצוות כ"דרך האמצעי" ("זאת הדרך התמימה הפשלת אותנו ... כונה להיות האדם טבעי הולך בדרך האמצעי...") אלימלך בר-שאול, "מצווה ולב" (אי עמ' 13-33, מעובד); י"ל פרץ, "שהשמחה במעונו" (בתוך ספר חסידות); י"ל פרץ, "האוצר" (בתוך "מפי העם") שד"ל, "מהות היהדות" (פסקאות מתוך המאמר) הרב יהודה לייב אשלג, "מתן תורה" סעיפים י"ב (עיבוד) הרב י"ד סולובייציק, "קול דודי" (ההבחנה בין ייעוד לגורל) מרטין בובר, "דרך הקודש" ו"חירות" (פסקאות נבחרות)</p>			<p>בר/בת מצווה: התגברות והתגברות - המשך</p> <p>מעגלי חיים וחברה - המשך</p>

הצעות לפעילות חווייתית ולעשייה	מיומנויות חשיבה ואוריינות	מושגי יסוד, אוצר מלים, מטבעות לשון	מקורות ונושאי לימוד	מספר שיעורים מומלץ	ערכים, רעיונות וכישורי- חיים	מוקד התוכן	
<p>יצירה של דפי מקורות רגילים או מקוונים עם אחד הטקסטים במרכז ואסוציאציות וקישורים מסביב</p> <p>הייד פארק על תשובה</p> <p>בית מדרש קולנוע עם סרטים של אנשים שחוללו שינוי... התחילו מחדש (עלובי החיים, 12 המתנות וכיוצ"ב)</p>	<p>היכולת לעשות חשבון נפש</p> <p>היכולות להודות בטעות. בפני עצמך ובפני אחרים</p> <p>הקושי לעשות שינוי</p> <p>התמדה בדרך חדשה</p>	<p>במקום שבעלי תשובה עומדים... בעל תשובה/לחזור בתשובה</p> <p>צום, וידוי, כפרות שער לעזאזל</p> <p>את הנעשה אין להשיב</p>	<p>רעיון התשובה : הסיפור של ספר יונה וידוי הכהן הגדול בבית המקדש תקנת השבים (בבלי, סנהדרין, דף ל"ז, ע"א) ר' זירא והבריונים שעשו תשובה רמב"ם, "משנה תורה", הלכות תשובה (קטעים) א"ד גורדון: מתוך "לחשבונו עם הדת" (תרפ"ב): "מה לנו, לאינם שומרים דת, יום הכיפורים?" הראי"ה קוק: "אורות התשובה", סוגי תשובה יומנה של אנה פרנק: חשבון נפש ערב יוה"כ ע. לוינס, "אל עבר הזולת" (עיבוד קטע מתוך "תשע קריאות תלמודיות") שירה ופיוט ממחזור התפילה וסדר הסליחות ליום הכיפורים ומן השירה העברית החדשה, כגון: "אדון הסליחות", "ונתנה תוקף", "פתח לנו שער", "אל נורא עלילה", "הליכה לקיסריה" (חנה סנש), "אסיף" (איתמר פרת), "לו יהי" (נעמי שמר), "אני מאמין" (שאול טשרניחובסקי);</p>	4	<p>אחריות אישית התגברות, פתיחת דף חדש וידוי וקבלה לעתיד</p>	<p>יום הכיפורים</p>	<p>לוח השנה היהודי- ישראלי</p>

הצעות לפעילות חווייתית ולעשייה	מיומנויות חשיבה ואוריינות	מושגי יסוד, אוצר מלים, מטבעות לשון	מקורות ונושאי לימוד	מספר שיעורים מומלץ	ערכים, רעיונות וכישורי- חיים	מוקד התוכן
<p>יצירת מסע פרסום בעד תרבות המחלוקת כולל כרזות, יצירות אמנות וניירות עמדה</p> <p>קיום שולחנות עגולים סביב נושא שנוי במחלוקת – מומלץ לקחת נושא כמו חוק השבות או הזכות של יהודי התפוצות להשתתף בהכרעות על המתרחש בישראל</p>	<p>ההבדל בין אחדות לאחידות</p> <p>סובלנות ופלורליזם- היכולת להכיל שונות ואי הסכמה</p> <p>מאבק באלימות</p>	<p>"אלו ואלו דברי אלוהים חיים"</p> <p>בית הלל ובית שמאי</p> <p>מחלוקת לשם שמים ושאינה לשם שמים</p>	<p>"מחלוקת לשם שמים" (משנה, אבות, ה', י"ז)</p> <p>"אלמלא מוראה של מלכות" (אבות ג', ב')</p> <p>"מן המקום בו אנחנו צודקים" (יהודה עמיחי)</p> <p>חכם חיים דוד הלוי, "על הממלכתיות" ("מקור חיים", חלק א', פרק ד', תשכ"ז, עמ' 36): "נוסף על אהבת הרע, המחויבת ממצוות 'ואהבת לרעך כמוך', שהיא כלל גדול, חלה על כל אדם - חובת 'אהבת הכלל' הנובעת מ'זה ספר תולדות האדם', והוא כלל גדול יותר מקודמו, באשר מקיף הוא את כלל אנושות. ומכלל גדול זה, משתמעת חובה גדולה, שהגלות גרמה שתשכח, הלא היא - אהבת הממלכתיות, כלומר המדינה, המכשיר הגדול והחשוב לקיומו של העם, אחרי קיום התורה."</p> <p>נאום יצחק רבין נגד אלימות</p> <p>נאום הנשיא ראובן ריבלין בזכות הסובלנות</p> <p>שיר של יוסף עוזר – מעולם לא אפיתי בדם – על רצח רבין</p>	4	<p>אחריות אישית</p> <p>מעורבות חברתית</p> <p>סובלנות</p> <p>תרבות המחלוקת</p> <p>ממלכתיות</p>	<p>יום הזיכרון לרצח ראש הממשלה</p> <p style="writing-mode: vertical-rl; transform: rotate(180deg);">לוח השנה היהודי-ישראלי</p>

הצעות לפעילות חוייתית ולעשייה	מיומנויות חשיבה ואורייתיות	מושגי יסוד, אוצר מלים, מטבעות לשון	מקורות ונושאי לימוד	מספר שיעורים מומלץ	ערכים, רעיונות וכישורי- חיים	מוקד התוכן	לוח השנה היהודי-ישראלי
קבלת שבת בבית הספר : מבוססת על טקסטים ומנהגים אישיים של תלמידים ניסוח משותף של אמנת שבת	"השבת שלי", הכרות והשוואה בין דרכים שונות לציין ולחגוג אותה בקהילות ישראל (וכן השוואה ליום המנוחה בתרבויות אחרות)	קבלת שבת "לכה דודי" "לא תעשה כל מלאכה" קידוש והבדלה "זכור ושמור" חוק השבת	<p>השבת כזמן של חיבור, מנוחה ושמחה :</p> <p>מקרא (בראשית, עשרת הדברות, תהלים צב, וכו') "תבלין של שבת" (בראשית רבה יא ד) סיפור הפרה (פסיקתא יד ע"ב) "אפשר לאמר בלי שום הפרזה, כי יותר משעם ישראל שמרו על השבת שמרה השבת אותם" (אחד העם, "על פרשת דרכים" כ"א) דיון בשבת במרחב הציבורי (חוקי השבת, אמנת גביון מידן וכד'), ימי מנוחה בעולם המודרני הגות על השבת, למשל : א"י השל, "השבת" ומשמעותה בעולם המודרני (קטעים נבחרים) הרב מניטו, הרב עוזיאל, חביבה פדיה, אליעזר שביד (ספר מחזור הזמנים), הרב עובדיה יוסף על שומרי וזוכרי שבת. (מאמר של בני לאו ומאמר של אלי ברקת). שירה ישראלית כגון להקת "צלילי העוד" על השבת של קהילות ישראל ; אווירת השבת, למשל : אהוד בנאי, "רחוב האגס אחד", "לקראת שבת" (אבי קורן).</p>	8	מסורת וחינוך מנוחה כערך אישי וחברתי, חירות ההתמודדות עם פנאי כאתגר אישי	שבת	

הצעות לפעילות חווייתית ולעשייה	מיומנויות חשיבה ואוריינות	מושגי יסוד, אוצר מלים, מטבעות לשון	מקורות ונושאי לימוד	מספר שיעורים מומלץ	ערכים, רעיונות וכישורי- חיים	מוקד התוכן	לוח השנה היהודי- ישראלי
<p>יציאה לטבע וציון של חגי הקציר</p> <p>דרכים שונות לציון ל"ג בעמר</p> <p>היכרות עם מנהגי עדות ישראל סביב ל"ג בעמר כגון: הילולת רשב"י במירון, ועוד.</p>	<p>התחקות אחרי תהליכים היסטוריים ושינויים בלוח השנה</p> <p>דיון והערכה בפעלו של בר כוכבא (למשל בכלים של דיבייט)</p> <p>הדילמה של איכות הסביבה סביב מדורות ל"ג בעמר (למשל בכלים של דיבייט)</p>	<p>קרבן העמר</p> <p>ספירת העמר</p> <p>בית המקדש</p> <p>פשט ודרש</p> <p>צדוקים ופרושים</p> <p>התקופה הרומית בא"י</p> <p>מרד בר כוכבא (כוזיבא)</p> <p>ר' עקיבא</p> <p>ר' שמעון בר יוחאי</p>	<p>גלגולם של ימי ספירת העומר:</p> <ul style="list-style-type: none"> • במקרא (והדיון על "ממחרת השבת" - הביטוי על משמעויותיו השונות (צדוקים ופרושים)), • תלמידי ר' עקיבא ("לא נהגו כבוד זה בזה") • כתהליך נפשי בחסידות <p>ל"ג בעמר – לאורך הדורות</p> <ul style="list-style-type: none"> • מרד בר כוכבא, דמותו של רשב"י • ל"ג בעומר בציונות וכיום • מה המסורת העממית עשתה לרשב"י? <ul style="list-style-type: none"> ○ אותו דגם שנעשה עם אליהו הנביא. דגם שלוקח דמויות קיצוניות ומרכז אותן ועושה מהן דמויות עממיות (סנטה קלאוס להבדיל) משפחת בן אבו מצפת שהתחילה את עניין התהלוכה. משפחת זינאתי מפקיעין המראה על רציפות ההתיישבות היהודית בארץ בכלל ובגליל בפרט. ○ תלמוד מול מעשה והסיפור של ר' שמעון במערה, משל המערה לאפלטון ועוד. ○ ההילולה לר' שמעון בר יוחאי בג'רבה. ההילולה מתמקדת בנושא ה"אור" ולא בנושא "האש". ריכוך של ר' שמעון. ○ הפיוט בר יוחאי – מאמר של ליבס על הפיוט 	4	<p>מעורבות חברתית</p> <p>ערבות הדדית</p> <p>תיקון</p> <p>זיקה לטבע ולארץ</p> <p>גבורה</p>	<p>ספירת העומר</p>	

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף מורשת
תרבות יהודית-ישראלית

תכנית הלימודים לכיתה ח'

נושאי הלימוד בכיתה ח' חורגים מעולמו של היחיד ומתבוננים על החברה כמבנה בעל משמעות וחוקים משלו ועל הייעוד המוסרי והרוחני של "תיקון עולם". הציפייה היא שבכיתה ח', כחלק בלתי נפרד מהתבגרותם, התלמידים יוכלו להשתמש בידע ובכלים שרכשו כדי לגלות הבנה ומעורבות רבה בסביבתם ובחברה שבה הם חיים, להוביל שינויים ולקחת חלק פעיל בעיצובה ובתיקונה.

המוקד הטקסטואלי המרכזי בשנה זו הוא המשנה, היצירה הבסיסית של התורה שבעל-פה. יש כאן עליית מדרגה אוריינית גם בכך שהלימוד מבוסס על מקבצים ורצפים טקסטואליים משמעותיים, שבעזרתם מתאפשרים הן היכרות עם השיח הנורמטיבי-משפטי במסורת היהודית, והן מפגש מקרוב עם שיח המחלוקת שמאפיין אותה. גם המוקד השני עוסק בתיקון החברה ובדמותם של חברת המופת ושל המנהיגות הראויה. יידונו שאלות כגון: כיצד מעוצבת חברה? מי מוביל אותה, וכיצד מתקבלות בה הכרעות חשובות? מוקד זה יכלול היכרות עם דמויות מנהיגות, המובילות חזון ושינוי חברתי, וכן ניתוח של אירועים וסוגיות על רצף היסטורי.

ערך מוביל: 'תיקון עולם'

מוקדי לימוד מרכזיים:

א. ארון הספרים היהודי: משנה ויסודות המשפט העברי
פרקי המשנה בשנה זו (יחד עם ספרות משפטית מאוחרת) לקוחים ממסכתות הדנות באחריות של היחיד כלפי החברה והזולת (בעיקר מסדרי נזיקין וזרעים) יחד עם נושאים העוסקים בעיצוב הזמן היהודי (בעיקר סדר מועד). לימוד מקבצים ורצפים - ולא משניות בודדות המנותקות מהקשרן - יאפשר הבנה מעמיקה יותר של הן של מהלך המחשבה, מאפייני השפה ודרכי הלימוד והשיח המשפטי של התנאים במשנה, והן של הסוגיות הערכיות והמעשיות שסביבן נבנות קהילה וחברה מתוקנת. הלימוד ייצא מתוך המשנה, סגנונה ולשונוה, אך יאיר סוגיות מקבילות וימשיג עקרונות משפטיים הנכונים גם לימינו. משניות נוספות – להלן במוקד של לוח השנה, בזיקה למועדים נוספים.

ב. מעגלי חיים וחברה: חברת מופת
בזיקה ישירה לפרקי המשנה יידונו שאלות הנוגעות לבנייתה של חברת המופת ותיקון החברה, באמצעות מקורות נוספים מכל מרחבי היצירה היהודית. המטרה היא להעלות לדיון את שאלת יחסיו של היחיד עם החברה, חובותיו וזכויותיו בתוכה, השאיפה לבניית חברת מופת ואחריותו של כל אדם לדמותה ולהנהגתה. יידונו שאלות כגון: סביב אילו ערכים נבנית הקהילה? מהו תפקידו של מנהיג בקהילה? מה אחריותו של כל יחיד לדמותה?
דגש מיוחד יושם על שאלות אלו במחשבה הציונית מהרצל ועד בן גוריון, ז'בוטינסקי ומגילת העצמאות, ובשיח הישראלי העכשווי.

א. לוח השנה העברי: סוכות, ט"ו בשבט, שבועות, ט"ו באב
ארבעה מועדים אלו יילמדו בהרחבה סמוך לזמנם, בזיקה מובהקת (ערכית ואוריינית) לשני הצירים הקודמים, וכחלק בלתי נפרד ממהלכם.

ב. בנוסף, כמדי שנה, תהיה התייחסות חווייתית לשבת, לראשי חודשים עבריים ולמועדים נוספים בלוח השנה.

מוקד התוכן	ערכים, רעיונות וכישורי- חיים	מספר שיעורים מומלץ	מקורות ונושאי לימוד	מושגי יסוד, אוצר מלים, מטבעות לשון	מיומנויות חשיבה ואוריינות	הצעות לפעילות חווייתית ולעשייה
<p>משנה ויסודות המשפט העברי: על תיקון החברה</p>	<p>תיקון עולם: סדר חברתי וחקיקה (דיני נזיקין, צדקה) חוק ומשפט</p> <p>אחריותו של כל אדם על עצמו ועל אחרים</p> <p>ערבות הדדית</p> <p>נתינה</p>	<p>24</p>	<p>חוק ומשפט: דיון עקרוני על חשיבותו ומהותו של החוק כמו כן, דיון על דין, פשרה ו"לפנים משורת הדין": בבלי, סנהדרין דף לב, ע"ב; סנהדרין דף ו ע"ב; בבא מציעא דף פג ע"ב; שם ל ע"ב ("לא חרבה ירושלים אלא על שהעמידו דיניהם על דין תורה ולא עשו לפנים משורת הדין") (נכללים בספר האגדה, עמ' תקעח אגדות קצט, ר, רא, רג, רד) הנושא יילמד במקבצי משניות מארבע המסכתות שלהלן. סך הכול יילמדו בעיון לפחות 12 משניות. משניות נוספות בכל מקבץ יילמדו בבקיאות כחלק מהבנת ההקשר השלם.</p> <p>הלימוד ילווה בהיכרות עם לשון המשנה, סגנונה, חכמיה והרקע ההיסטורי שלה, וכן עם מקורות הלכתיים ומשפטיים מאוחרים שיש בהם דיון, פיתוח או הכרעה מעשית בנושאי המשנה (כגון: התלמוד, ספרות הפסיקה, שו"ת והחקיקה הישראלית), וכן היבטים רעיוניים שלה.</p> <p>יש להדגים את הרלוונטיות של כל נושא למציאות זמננו ולבחון בעין ביקורתית את האפשרות ליישמו.</p> <p>בחירת מהמקבצים הבאים:</p> <p>מסכת בבא קמא: פרק א', "אֲרַבְעָה אַבּוֹת נִזְקִים", משניות א-ד פרק ב', תם ומועד, משניות א-ד, ו פרק ג', "המניח את הכד", משניות א-ז, יא פרק ו', "הכונס", משניות א-ו פרק ז', "מרבה מדת תשלומי כפל", משניות א-ז פרק ח', "החובל", משניות א-ז.</p> <p>מסכת בבא מציעא: פרק א', "שניים או חזים", משניות א-ג פרק ב', "אלו מציאות", משניות א-ז, יא פרק ו', "השוכר את האומנין", משניות א-ג, ו-ח פרק ז', "השוכר את הפועלים", משנה א'</p> <p>מסכת סנהדרין: פרק ד' משניות א, ג, ד</p> <p>המשך...</p>	<p>משנה, ששה סדרי משנה: זמ"ן נק"ט</p> <p>ברייתא תנאים תנא קמא מחלוקת</p> <p>מושגי מפתח מסדר נזיקין: אבות נזיקין בין אדם לחברו/למקום רשות היחיד/הרבים דיני ממונות/נפשות דיני שמים/אדם תנא קמא</p> <p>מטבעות לשון בהתאם למסכתות שנלמדו, כגון: מצוות עשה/אל תעשה גמילות חסדים מתנות עניים "דברים שאין להם שיעור" "הקרן קיימת..." שמיטה ויובל מעשרות</p>	<p>דיון עקרוני: מהותו וחשיבותו של החוק דין מול פשרה זיהוי והבנה של מושגים, ביטויים ועקרונות אופייניים למשנה.</p> <p>תיאור מקרה משפטי וניסוח שאלה משפטית הבחנה בין מספר מקרים במשנה אחת הבחנה בין מקרה לבין דין זיהוי מספר דעות חולקות זיהוי תובע/נתבע</p> <p>נזק/מועד הבנת מהלך רעיוני/משפטי/הלכתי</p> <p>זיהוי ערכים בשיח משפטי</p> <p>דיון דילמה הצגת טיעון ונימוק ניהול מחלוקת היכולת "להיכנס לנעליו" של האחר רלוונטיזציה</p>	<p>קיום אירוע "שיג ושיח" (דיבייט) כיתתי/ בית ספרי על סוגיות משנאיות</p> <p>המחזה של סיטואציות מחיי היום-יום בראי המשניות</p> <p>תערוכה של תיקון עולם: כל תלמיד מזהה דבר שמצריך תיקון. מתעד אותו בצילום, מסביר את הרקע, מציג את ההצעה לתיקון (כולל ציטוט מקורות) וגם נוקט פעולה לקראת התיקון (מכתב, הפגנה, מסע פייסבוק או פעולה אחרת)</p> <p>ניתן לקשר בין העיסוק בערך תיקון עולם ובין פעילות התנדבות בקהילה</p> <p>טיולים וספורים שכוללים היכרות עם עשייה חברתית-קהילתית התנדבות</p>

הצעות לפעילות חוויתית ולעשייה	מיומנויות חשיבה ואוריינות	מושגי יסוד, אוצר מלים, מטבעות לשון	מקורות ונושאי לימוד	מספר שיעורים מומלץ	ערכים, רעיונות וכישורי- חיים	מוקד התוכן	יצירות ויצרים בארון הספרים היהודי - המשך
לסיכום מסכת פאה: י.ל. פרץ, "משפט האלמנה עם הרוח", בתוך "מפי העם".	ואקטואליזציה של חוקים קדומים פיתוח חשיבה מוסרית ומשפטית		<p>המשך:</p> <p>מסכת פאה: פרק א', "אלו דברים", משניות א-ו. פרק ח', "אין פוחתין לעני", משניות ה-ט</p> <p>מקורות מתכתבים נוספים: מומלץ לסיים הלימוד במסכת פאה בסיפור של י"ל פרץ "משפט האלמנה עם הרוח" מתוך ספרו "מפי העם". משל עממי שהביא הרב אליהו הכהן על האצבעות בהקשר של נתינה על היחס שבין משפט לצדק – מדברי הרב חיים בן עטר; הרב משה מלכה; הרב שלום משאש. (המשפט מוגבל ואילו תפקידו של הדיין לעשות את הצדק אף אם נראה שהוא בניגוד למשפט. וכך הם מפרשים את הפסוק "וְשִׁפְטֶתָם צֶדֶק" (דברים א, 16) - מטרת מעשה הדין אינה משפט אלא צדק.)</p>			<p>משנה ויסודות המשפט העברי: על תיקון החברה - המשך</p>	

הצעות לפעילות חווייתית ולעשייה	מיומנויות חשיבה ואוריינות	מושגי יסוד, אוצר מלים, מטבעות לשון	מקורות ונושאי לימוד	מספר שיעורים מומלץ	ערכים, רעיונות וכישורי- חיים	מוקד התוכן
<p>צפייה מודרכת בסרטים על סוגיות של תיקון החברה בציונות ובישראל בזמננו</p> <p>סיור לימודי שישלב מקומות שונים הקשורים בדמויות בעלות חזון לגבי מדינת ישראל (כגון שדה בוקר – בן גוריון)</p> <p>בימות דיון, דיבייט, 'הייד פארק' בסוגיות של תיקון</p> <p>פרוייקט אישי/כיתתי: איתור נושא לתיקון ופעולה מגוונת לקידומו (הסברה, פנייה לגורמים רשמיים, פעולה ממשית וכו')</p>	<p>- לימוד טקסטואלי ולימוד בחברותא</p> <p>- השוואת עמדות שונות, הערכה, שיפוט, ביקורת</p> <p>קישור בין לימוד עיוני לאקטואליה הסקת מסקנות יישום</p>		<p>חסד, צדק וצדקה - לימוד, דיון ויישום. יילמדו מקורות מן המקרא ועד הגות זמננו, בדגש על מחשבה ציונית ומודרנית, שעניינם הקמת חברת מופת, תיקון חברתי ותיקון עולם. יוצגו מגוון גישות, דילמות ומחלוקות בתחומי חיים שונים (כלכלי, חינוכי, ביטחוני, קיימות).</p> <p>רעיונות מקראיים של חברת מופת, כגון: "עם סגולה" (דברים ז, 6), "אור לגויים" (ישעיהו מב, 6), "קדושים תהיו" (ויקרא ט), ופרשנויות/משמעויות אפשריות בימינו; חזון אחרית הימים (ישעיהו ב' 1-4, י"א, 4-8, נ"ח, 1-12, מיכה ד') – חזון מול אוטופיה (גם במחשבה מודרנית), היחס בין תיקון האדם ותיקון העולם</p> <p>רעיון התיקון: ר' נחמן מברסלב – "אם אתה מאמין שאפשר לקלקל, האמן שאפשר לתקן" (ליקוטי מוהר"ן, חלק ב' קיב). ר' ישראל מסלנט והסנדלר: "כל עוד הנר דולק - אפשר לתקן".</p> <p>תיקון חברתי-כלכלי: סיפור אלכסנדר במלכות קציא (בראשית רבה, ל"ג, א) תקנות חכמים "מפני תיקון העולם" במשנה, מסכת גטין (למשל "תקנת פרוזבול", פדיון שבויים ועוד), "גדול כבוד הבריות שדוחה לא תעשה שבתורה" בהקשרים שונים (בבלי, ברכות דף יט, ע"ב; מנחות דף לז, ע"ב ועוד); משניות נבחרות ממסכת אבות המבטאות תיקון חברתי ותיקון עולם (כגון א, ב; א, יח)</p> <p>צדק חברתי לעומת צדקה; רמב"ם: שמונה מעלות הצדקה (הלכות מתנות עניים, י"ז, ז')</p> <p>"מפני כבודן של עניים" בסעודת אבלים (מועד קטן דף כ"ז, ע"א-ע"ב)</p>	20	<p>תיקון עולם תיקון האדם חסד צדק וצדקה יחס לאחר</p>	<p>חברת מופת</p> <p>מעגלי חיים וחברה</p>

הצעות לפעילות חוייתית ולעשייה	מיומנויות חשיבה ואורייתיות	מושגי יסוד, אוצר מלים, מטבעות לשון	מקורות ונושאי לימוד	מספר שיעורים מומלץ	ערכים, רעיונות וכישורי- חיים	מוקד התוכן
			<p>קיימות: יילמד בזיקה לט"ו בשבט (להלן בלוח השנה); ישראל כחברת מופת בהגות הציונית והיהודית: "פה בארץ חמדת אבות תתגשמה כל התקוות", קטעים של ב"ז הרצל ("מדינת היהודים", קטעי יומן) זאב ז'בוטינסקי: חמשת המ"מים ("הגאולה הסוציאלית", 1934), בן גוריון, ז'בוטינסקי, בובר וכד' הרב יונתן זקס: "לרפא עולם שבור: החיים כקריאה לאחריות" הרב כלפון לחברת מופת בארץ ישראל. הרב משאש, מדינת ישראל כמדינת מופת. אלבר ממי, תפקידה של המדינה. זיקלין כהנוב על מדינה מתוקנת. הרב בן אמוזג מוסר ומדיניות. שירים עכשוויים כגון: "אני ואתה נשנה את העולם" (אריק איינשטיין), "תשמור על העולם ילד" (דוד ד'אור), בראשית (חיים חפר), אלי לוזון – איזו מדינה (מול המקור בערבית), קובי אוז – יושבים בבית קפה. אתי אנקרי – מיליונים.</p>			<p>חברת מופת - המשך</p> <p>מעגלי חיים וחברה-המשך</p>

הצעות לפעילות חוייתית ולעשייה	מיומנויות חשיבה ואוריינות	מושגי יסוד, אוצר מלים, מטבעות לשון	מקורות ונושאי לימוד	מספר שיעורים מומלץ	ערכים, רעיונות וכישורי- חיים	מוקד התוכן	
<p>הזמנת אושפיזין שונים מן הקהילה המקומית העוסקים בתיקון עולם ואחריות חברתית</p>	<p>סוכות בקהילות ישראל</p>		<p>מקור החג, מצוותיו וסמליו מבחר משניות ממסכת סוכה פרקים ד-ה על שמחת החג (״שמחת בית השואבה״) רשב״ם על שמות פרק כג מהי שמחה? - רמב״ם, ״משנה תורה״, הלכות יום טוב פרק ו הלכה יח היחס בין שמחה וחגיגה רבי נחמן מברסלב: ״מְצֻנָה גְדוּלָה לְהִיּוֹת בְּשִׂמְחָה תָּמִיד ...״ (ליקוטי מוהר״ן תניינא, תורה כד) האושפיזין - במובן החברתי (על סוגיית הפליטות), משמעויות אוניברסאליות של חג הסוכות הערך הפילוסופי של ״הכנסת אורחים״ – ז' דרידה</p>	4	<p>שמחה זיקה לעם ולארץ הכנסת אורחים שלום עולמי</p>	<p>סוכות</p>	<p>לוח השנה היהודי-ישראלי</p>

הצעות לפעילות חווייתית ולעשייה	מיומנויות חשיבה ואוריינות	מושגי יסוד, אוצר מלים, מטבעות לשון	מקורות ונושאי לימוד	מספר שיעורים מומלץ	ערכים, רעיונות וכישורי- חיים	מוקד התוכן
<p>תכנון וביצוע של סדר ט"ו בשבת כיתתי המתבסס על מקורות שונים בהם קטעים שנבחרו ונכתבו על ידי התלמידים</p> <p>טקס נטיעות בחיבור לבית מדרש בטבע</p>	<p>פענוח סמליות במנהגי החג וסימניו</p> <p>כתיבה אישית</p> <p>זיהוי מרכיביו והבנת סיבותיו ומשמעותו של טקס</p> <p>עיצוב טקס</p>	<p>"ארבעה ראשי שנים..."</p> <p>"וְכִי-תֵבְאוּ אֶל-הָאָרֶץ, וְנִטְעַתֶּם קָל-עֵץ מְאֻכָּל"</p> <p>שבעת המינים שנשתבחה בהם הארץ</p> <p>"תן דעתך שלא תקלקל"</p> <p>"לעבדה ולשומרה"</p>	<p>גלגולו של מועד: מ"ראש השנה לפירות האילן" ועד חג לאיכות הסביבה</p> <p>ביטוי לזיקת העם לארץ ולטבע האדם והטבע דרך מקורות ישנים וחדשים, כגון: שירת העשבים" / ר' נחמן, נעמי שמר</p> <p>כי האדם עץ השדה / נתן זך בעקבות דברים ברוש / אהוד מנור, אריאל זילבר</p> <p>אחריות האדם לעולם ולסביבה:</p> <p>אקולוגיה וסביבה, בעיות הזיהום, איסוף זבל, מחזור, תרבות הצריכה וכו'</p> <p>בראשית ב': "לְעֵבֶדָה וּלְשֹׁמְרָה"</p> <p>קהלת רבה ז,א: "תן דעתך שלא תקלקל"</p> <p>אבות: "אִם אֵין אָנִי לִי, מִי לִי?"</p> <p>ר' חיים חורי, מבוא לפרי עץ הדר – סדר הלימוד של ט"ו בשבת. הברכה המשותפת, השפע הארץ-ישראלי.</p> <p>א"ד גורדון: "האדם והטבע" (קטע מעובד); א"י השל: "חופש מחייב אחריות, ואנו אחראיים לדרך בה אנו מנצלים את הטבע. מדהים כמה האדם המודרני מתעלם מאחריות זו..." (מתוך "התעוררות", באתר מכון השל)</p>	4	<p>תיקון עולם</p> <p>זיקה לטבע ולארץ שמירת הטבע קיימות</p>	<p>ט"ו בשבת</p>

לוח השנה היהודי-ישראלי

הצעות לפעילות חווייתית ולעשייה	מיומנויות חשיבה ואוריינות	מושגי יסוד, אוצר מלים, מטבעות לשון	מקורות ונושאי לימוד	מספר שיעורים מומלץ	ערכים, רעיונות וכישורי- חיים	מוקד התוכן	
שבועות	<p>הקשר בין לימוד קהילתי ותיקון.</p> <p>גלגולו של מנהג ומושג- היכולת לצקת משמעויות חדשות במושגים ישנים</p>	<p>ספירת העומר מגילת רות תיקון שבועות זרמים ביהדות</p>	<p>גלגולי חג השבועות, חג 'מתן התורה' היכרות עם סיפור מגילת רות, ביטויים של חסד במגילה ('מגילה זו ... למה נכתבה? ללמדך כמה שכר טוב לגומלי חסדים' (רות רבה))</p> <p>'מתנות עניים'</p> <p>אחריות אישית ומעורבות חברתית במגילה</p> <p>"תיקון שבועות" כתיקון חברתי, תיקוני שבועות שונים בארץ, בקהילות ישראל, בזרמים שונים ובתפוצות.</p> <p>לימוד תורה – שינון מול העמקה. סדר הלימוד הספרדי מול סדר הלימוד האשכנזי. הרב עובדיה. הרב ראובן אוריה הכהן.</p>	4	<p>אחריות אישית מעורבות חברתית חסד נתינה תיקון</p>	שבועות	לוח השנה היהודי-
<p>פעילות חווייתית לקראת יום האהבה (שחל בחופשת הקיץ)</p> <p>מחוות סמליות לאנשים שאוהבים, הכנת כרטיסי ברכה, וכד' צפייה ודיון בסרטים</p>	<p>מעקב אחרי התפתחותו ההיסטורית של מועד דיון רעיוני ואישי באהבה</p>	<p>אהבה התלויה ושאינה-תלויה בדבר</p>	<p>משנה, תענית ד, ח: "לא היו ימים טובים לישראל כחמשה- עשר באב וכיום הכיפורים..."</p> <p>טעמים למועד: בבלי, תענית דף ל, ע"ב-לא, ע"א; (סיפור פילגש בגבעה - שופטים כ"א, 17-21)</p> <p>אהבת רבי עקיבא ורחל (בבלי, כתובות דף ס"ב, ע"ב)</p> <p>אהבה התלויה ושאינה-תלויה בדבר (משנה, אבות ה', ט')</p> <p>מעשה מחולדה ובור (ספר הערוך, רש"י ...)</p> <p>סביב "המחוללות בכרמים" – סוגיית ההדרה או הכלה באהבה (ר' למשל החיד"א על שירת נשים)</p>	4	<p>מעורבות חברתית ערך החיים אהבה שמחה זיכרון אחווה גאולה</p>	ט"ו באב – חג האהבה	לוח השנה היהודי-ישראלי

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף מורשת
תרבות יהודית-ישראלית

תכנית הלימודים לכיתה ט'

כיתה ט' היא השנה האחרונה בתכנית הרצף הלימודית שהחלה בכיתה א'. ככזו היא מהווה גם שנה שיש בה סיכום ואינטגרציה של נושאים, יצירות ומיומנויות שנלמדו בשנים קודמות, וכמובן – גם שנת שיא של עליית מדרגה בנושאי הלימוד ודרכיו והתאמתם לשלב של סיום חטיבת הביניים, לקראת המעבר לחטיבה העליונה. (בכיתות החטיבה העליונה תחום **תרבות יהודית-ישראלית** משתלב בעיקר בתכניות חינוכיות כלליות, וכן מוצע ללימוד כמבוא להשכלה כללית וכן כבחירה במקצועות היהדות המוגברים). המוקד הערכי של התכנית בשנה זו: ערכי החיים והבחירה שבהם – וניהולם מתוך חשיבה רציונאלית-ביקורתית – מבטא שלב התפתחות שבו התלמיד מקבל ולקוח אחריות גדולה ורבה יותר על חייו, על החלטותיו ועל סדרי העדיפויות שלו בתחום האישי, הלימודי, החברתי. מכאן הדגש המתודי על רכישת הכלי של דיוני דילמה כמשאב חשוב לחשיבה מוסרית ולחשיבה בכלל, לקביעת סולם ערכים אישי וחברתי ולבחירה מושכלת בתחומי החיים השונים. מבחינה אוריינית שנה זו מפגישה את התלמיד בצורה מובהקת יותר עם שני תחומי הדעת המרכזיים של היהדות הבתר-מקראית: תורה שבעל-פה ומחשבת ישראל. יודגשו – במסגרת שני תחומי-הדעת – בעיקר ספרות האגדה של חז"ל (סביב מערכות יחסים שונות בחיי האדם, ערך חיי האדם וערכים נוספים) ופיתוח מיומנות גבוהה בקריאתה ובניתוחה, וכמו כן היכרות נרחבת עם מקורות מגוונים מספרות ההלכה והשו"ת כבסיס לפיתוח חשיבה מוסרית ופילוסופית.

ערך מוביל: ערך החיים, חירות וכבוד האדם

מוקדי לימוד מרכזיים:

- א. **ארון הספרים היהודי: אגדות וספרות חז"ל סביב היחס לזולת**
- ב. לימוד ודיון במערכות יחסים בחייו של אדם והשתקפותם באגדות חז"ל, בזיקה למקורות נוספים בספרות חז"ל (כגון מסכת אבות ומשנה בכלל, מדרש, תלמוד, וכן מקורות אחרים), תוך עלייה ברמת המיומנויות האורייניות ביצירות השונות, ובמיוחד בתחום של קריאת אגדה וניתוחה, ותוך התייחסות לסוגיות ערכיות, לדמויות מפתח בעולם החכמים, להיבטים לשוניים ולהקשרים של זמן ומקום. הנושא "יחסים" מהווה מעין חזרה וסיכום אינטגרטיבי של רבות מהתחנות שנלמדו לאורך שנות הלימוד הקודמות במוקד: "מעגלי חיים וחברה" (כגון: משפחה, חברים) ממקום בוגר יותר, בהדגשת מצבי בחירה של גיבורי האגדה כראי למצבי בחירה מגוונים בחיי התלמיד.
- א. **מעגלי חיים וחברה: ערכי חיים על פרשת דרכים**
כיתה ט' כשנת סיום ומעבר הן בביה"ס והן בתחומים רבים בחיים מזמנת "פרשות דרכים" שונות בחיי התלמיד. במוקד זה נבחר העיסוק בערך החיים על רבדיו השונים (קדושת החיים, משמעות החיים, בריאת האדם בצלם) ובערך הבחירה הכרוך בו כבסיס לבניית זהותו האישית ולקביעת סולם הערכים וסדרי העדיפויות שלו. התלמידים ירכשו את המתודה של דיוני דילמה, וייחשפו לדילמות שונות והכרעות שונות סביב ערך החיים אל מול ערכים אחרים, וכן יכירו וידונו בתפיסות שונות בתחום האתיקה והמוסר במגוון מקורות, ובעיקר ספרות ההלכה והשו"ת וכן הגות פילוסופית יהודית וכללית. הכוונה היא לתת בידי התלמיד ידע וכלים לחשיבה מוסרית ולבחירה אישית ומושכלת במצבי חיים שונים.
- א. **לוח השנה העברי: ראש השנה, עשרה בטבת וצומות החורבן, פסח, ימי הזיכרון הממלכתיים באייר**
ארבעה מועדים אלו יילמדו בהרחבה סמוך לזמנם, בזיקה מובהקת (ערכית ואוריינית) לשני הצירים הקודמים, וכחלק בלתי נפרד ממהלכם.

בנוסף, כמדי שנה, תהיה התייחסות חווייתית לשבת, לראשי חודשים עבריים ולמועדים נוספים בלוח השנה.

מוקד התוכן	ערכים, רעיונות וכישורי- חיים	מספר שיעורים מומלץ	מקורות ונושאי לימוד	מושגי יסוד, אוצר מלים, מטבעות לשון	מיומנויות חשיבה ואוריינות	הצעות לפעילות חווייתית ולעשייה
<p>אגדה וספרות חז"ל: היחס לאחר</p>	<p>ערכי בחירה כבוד האדם חברות היחס לאחר היחס לזקן מניעת אלימות חסד אהבה אחריות חברתית</p>	<p>22</p>	<p>לימוד ודיון במערכות יחסים בחייו של אדם והשתקפותם באגדות חז"ל: בחירה של 5-6 סוגי יחסים ל'אחר' מתוך הבאים. לכל נושא יוקדשו כ-4 שיעורים. במקד כל נושא אגדת חז"ל (ודרכי ניתוחה) ולצדה מקורות נוספים, בעיקר מספרות חז"ל (כגון משנה, מדרש, תלמוד) להשוואה ולהעמקה. (מוקדי היחסים מהווים חזרה והעמקה לנושאים שנידונו בשנים קודמות בתכנית).</p> <p>הורים וילדים: "תחילתו של רבי אלעזר בן-הורקנוס" (בראשית רבה מ"א) עקביא בן מהללאל ובנו (משנה עדויות ה') (הערה: בהקשר המשפחתי ניתן לשלב מספר מקורות גם בנושא אחים). מתאים להילמד בזיקה ליום המשפחה</p> <p>חברים: מאוהב לאויב – יחסיהם של רבי יוחנן וריש לקיש (בבלי, בבא מציעא דף פ"ד, ע"א) ר' אדא בר אחווה וחבריו (בבלי, תענית דף י"ז, ע"א) "קנה לך חבר" (משנה, אבות א', ו') מימרה: "או חברותא או מיתותא" (בבלי, תענית דף כ"ג, ע"א)</p> <p>היחס לאחר: אגדת רבי אלעזר והמכוער (בבלי, תענית דף כ, ע"א-ע"ב) אגדת רבי ז(ע)ירא והטבח (ירושלמי, ברכות ב, ה) "אל תהי בז לכל אדם" (משנה, אבות, ד', ג');</p> <p>היחס לזקן: רבי שמעון בן חלפתא (קהלת רבה ג') האישה הזקנה ובית הכנסת (ילקוט שמעוני, משלי, תתקמ"ט) "הלומד מן הזקנים" (משנה, אבות ג', כ');</p> <p>המשך...</p>	<p>משנה, אגדה תלמוד, מדרש תנאים, אמוראים, (היכרות עם הדמויות הספציפיות שבאגדות: הלל, ר' יהודה הנשיא, וכו')</p> <p>"כיבוד הורים" "קנה לך חבר" "או חברותא או מיתותא", בית מדרש תלמיד חכם תענית גשמים</p> <p>"אין לך אדם שאין לו שעה" "לעולם יהא אדם רך כקנה ולא קשה כארז" "ייתמו חטאים מן הארץ"</p>	<p>קריאת סיפור אפיון דמויות גלוי וסמוי בסיפור שאלת שאלות העלאת דילמה השוואה הסקת מסקנות התמודדות עם סתירות ועם ביקורת בין הלכה ואגדה אינטגרציה של מקורות (משנה, מדרש וכו')</p> <p>קשר בין סיפור ודמות היסטורית הקשר היסטורי חברותא דיאלוג מתלמוד למעשה</p>	<p>המחזת אגדות, עיבוד שלהן למציאות מודרנית במשחק, במוזיקה, באומנות... מתלמוד למעשה: ייזום והובלת פרויקטים מעשיים שונים לפי היחסים השונים, כגון: שיפור אקלים בית ספרי (בין מורים לתלמידים), מודעות ציבורית לצרכי האחר, נתינה והתנדבות (צדקה וצדקה) וכד')</p> <p>כתיבת סיפורים אישיים בעקבות לימוד היחסים מפגשים עם דמויות וסיורים לימודיים בהקשרים ליחסים (כגון ארגוני צדק וצדקה)</p>

הצעות לפעילות חזונית ולעשייה	מיומנויות חשיבה ואוריינות	מושגי יסוד, אוצר מלים, מטבעות לשון	מקורות ונושאי לימוד	מספר שיעורים מומלץ	ערכים, רעיונות וכישורי- חיים	מוקד התוכן
		<p>"המרים יד על חברו נקרא רשע" תשלומי החובל מתנות עניים "קו העוני" מתן בסתר מתן בסבר פנים יפות אהבה (שאינה) תלויה בדבר</p>	<p>המשך... אלימות ואלימים: אגדת רב חסדא (בבלי, בבא מציעא דף ל"ט, ע"ב) רבי ז(ע)ירא והבריונים (בבלי, סנהדרין, דף ל"ז, ע"א) ר' מאיר, ברוריה והבריונים (בבלי, ברכות דף י"ע, ע"א) מדרש: "המרים יד על חברו" (בבלי, סנהדרין דף נ"ח) "החובל בחברו" (משנה, בבא קמא, ח'א, א')</p> <p>שוויון ואי-שוויון בחינוך: אגדת הלל בבית המדרש (יומא לה, ע"ב); המורה מוריד הגשם (בבלי, תענית, דף כ"ד, ע"א); "תלמיד שלימודו קשה עליו" (בבלי, תענית דף ז', ע"ב)</p> <p>צדקה וצדק חברתי א': קו העוני: הלל הזקן ומר עוקבא על "קו העוני" (בבלי, כתובות, דף סז); רבי יהודה הנשיא ומעשר לתלמיד עני (ירושלמי, פאה, ח'ח); זכאות למתנות עניים וצדקה (משנה, פאה, ח'); מעלת המלווה (בבלי, שבת דף ס"ג, א);</p> <p>צדקה וצדק חברתי ב': מתן בסתר: מתן בסתר של מר עוקבא ואשתו (בבלי, כתובות דף ס"ז, ע"ב); רבי טרפון ורבי עקיבא (מסכת כלה, א'כ"א); מתן בסבר פנים יפות (אבות דרי' נתן, י"ג); אחריות לעצם קיום העוני: מדרש לפסוק "וכי ימוך אחיך..." (ספרא, בהר, ה');</p>			<p>אגדה וספרות חז"ל: היחס לאחר - המשך</p> <p style="writing-mode: vertical-rl; transform: rotate(180deg);">יצירות ויצרים בארון הספרים היהודי - המשך</p>

מוקד התוכן	ערכים, רעיונות וכישורי- חיים	מספר שיעורים מומלץ	מקורות ונושאי לימוד	מושגי יסוד, אוצר מלים, מטבעות לשון	מיומנויות חשיבה ואוריינות	הצעות לפעילות חווייתית ולעשייה
<p>על פרשת דרכים: הגות והוגים בסוגיות חיים ובחירה (מחשבה יהודית)</p>	<p>ערך החיים משמעות החיים ערך הבחירה "חביב אדם שנברא בצלם" כבוד האדם וחירותו שוויון ערך האדם חברות מולדת משפחה קוד אתי בצבא סולידריות</p>	<p>22</p>	<p>המסגרת הרעיונית והטקסטואלית ללימוד היא המשנה "לפיכך נברא האדם יחידי" [סנהדרין, פרק ה' משנה ד'] על ערכי היסוד המגולמים בה וביטוייהם ביצירה היהודית לדורותיה. מבחינה מתודית ייעשה שימוש בעיקר במיומנות של דיוני דילמה ודיון פילוסופי בערכים המגולמים במשנה. (ברקע: הבסיס המקראי בבראשית א-ב לשאלת המשנה, וההקשר המשפטי של המשנה).</p> <p>ערך חיי אדם קדושתם, הפלא שבהם ומשמעותם (יכל המקיים'...): בראשית א, 27-28; ט, 5-6; "חביב אדם שנברא בצלם" (אבות ג', י"ד) פרשנויות ל"צלם" (כולל מורה נבוכים", א, ב) דן פגיס, "עדות" "מותר האדם מן הבהמה" (קהלת ג, 19) רמב"ם, משנה תורה, הלכות יסודי התורה, ה' הלכות שבת, ב: א-ג "מורה נבוכים" ג, י"ב (על תכלית האדם) סוקרטס, "העיקר אינו החיים אלא החיים הטובים" (קטעים מתוך קריטון ואפולוגיה)</p> <p>חובות מוסריות כלפי הזולת: ויקרא י"ט: "לא תעמוד על דם רעך" (והחוק) "ואהבת לרעך כמוך"; בראשית רבה כ"ד (הכלל הגדול בתורה)</p> <p>ערך השוויון: (שלא יאמר אדם'): ר' אליהו בן אמוזג: 'ואהבת לרעך כמוך' - ממה ששינה וכתב 'ואהבת לרעך' ולא אמר 'לבני עמך', שמענו שבכלל 'רעך' - כל מין האדם... (אם למקרא, ויקרא, פרשת קדושים, דף מ"ו, ליוורנו, 1863)</p> <p>המשך...</p>	<p>"צלם אלהים", "לא תרצח", "כל המקיים נפש אחת כאילו קיים עולם מלא"; "כבוד האדם וחירותו", מוסר אובייקטיבי לעומת מוסר סובייקטיבי, "פיקוח נפש", "מסירות נפש", "ייהרג ואל יעבור", "ובחרת בחיים", "ואהבת לרעך כמוך", "לא תעמד על דם רעך", "יניצוך אלוהי" דילמה, דילמה מוסרית, ערכים לעומת אינטרסים, ערכי יסוד, אתיקה, קוד אתי, אתיקה רפואית, המתת חסד (אותנזיה), פילוסופיה, רציונליזם, אקזיסטנציאליזם, משנה, תלמוד, רמב"ם, "משנה תורה", "מורה נבוכים", ספר החינוך, "שולחן ערוך", ספרות השו"ת, חסידות (הוגים ויוצרים נוספים בהתאם לתכנית)</p>	<p>ניסוח שאלה משפטית/מוסרית/פילוסופית, זיהוי ערכים, ניסוח דילמה, דיון דילמה, העלאת נימוקים, הצגת טיעון והערכתו, חשיבה מוסרית, טיפוח מודעות לשמירת החוק. מיומנויות טיעון וכישורים רטוריים (כולל אפשרות לדיבייט, 'הייד פארק')</p> <p>נקיטת עמדה, קיום מחלוקת, חברותא, כתיבה אישית, השוואה בין מקורות וגישות, קשר בין הלכה ואגדה, בין משפט ומוסר, בין מעשה והגות הבנה והכרה בערך הבחירה וחירות האדם, אינטגרציה של מקורות, קשר בין חיבור והקשר היסטורי, הפשטה, הכללה, יישום, אנלוגיה בין מקרה פרטי לחוק כללי</p>	<p>פינת אקטואליה בזיקה לדילמות הנלמדות (מתחומי הרפואה, ביטחון, כלכלה וכו') מפגשים עם דמויות וסיוורים לימודיים בהקשרים לדילמות הנלמדות (כגון קצין בצבא על מוסר מלחמה; רופא על אתיקה רפואית, רב ואנשי דתות אחרות, איש אקדמיה, וכו'), פאנל דמויות, כתיבת סיפורים אישיים על דילמות אישיות; צפייה ודיון בסרטי קולנוע המציגים דילמות שונות; פרויקט אומנות: אדם בצלם; תערוכה ובית מדרש; קיום דיבייט או 'הייד פארק' סביב דילמות וסוגיות אקטואליות שנלמדו ויש להן ביטוי באקטואליה (כגון הפלות מלאכותיות, דילמות בלחימה, זכויות אדם)</p>

הצעות לפעילות חוייתית ולעשייה	מיומנויות חשיבה ואוריינות	מושגי יסוד, אוצר מלים, מטבעות לשון	מקורות ונושאי לימוד	מספר שיעורים מומלץ	ערכים, רעיונות וכישורי- חיים	מוקד התוכן
			<p>המשך:</p> <p>חכם חזקיה שבתאי ("דברי יחזקיהו", ארם צובא, תרפ"א עמ' קנ"ו-קנ"ז): "ואהבת לרעך כמוך" - ודבר זה לאהוב איש את אחיו, ולבוא לעזרתו, לא נצרך בין ישראל לחברו, אלא גם עם שכנו - האינם יהודים ... אדרבא לכל האומות זאת חובתנו לאהבם, כאהבת איש לאחיו ..."</p> <p>רש"ר הירש: " ... חז"ל אמרו 'מה ששנוא עליך לא תעשה לחברך ...' - אין הפירוש של כלל זה מסור לידי האדם ולשכלו ... [אלא] הכלל מודיענו בהחלטיות, כי כל בני האדם שווים!"</p> <p>כבוד האדם שנברא בצלם אלהים, במקביל לגדולת האל האחד (ישלא יהיו מינים אומרים!) פיקו דה-למירנדולה, "הנאום על כבוד האדם"; ביטויים של כבוד האדם וכבוד הבריות בהצהרות בינלאומיות, חוק יסוד כבוד האדם וחירותו</p> <p>ז'קלין כהנוב, על יעקב - בין כח למוסר</p> <p>ייחוד ושונות</p> <p>(משל המטבעות): ר' נחמן מברסלב, סיפור ההינדיק הרב י"ד סולובייצ'יק, "על התשובה" על חד פעמיות האדם מ' בובר, "פני אדם"</p> <p>ע' לוינס, אתיקה והאינסופי (על תפיסת ה"פנים")</p> <p>פ' קזאלס, "אתה פלא" (חוה אלברשטיין)</p> <p>רעיון הפלורליזם</p> <p>"אלו ואלו"</p> <p>המשך...</p>			<p>על פרשת זרכים: הגות והוגים בסוגיות חיים ובחירה (מחשבה יהודית)- המשך</p> <p>מעגלי חיים וחברה-המשך</p>

הצעות לפעילות חווייתית ולעשייה	מיומנויות חשיבה ואוריינות	מושגי יסוד, אוצר מלים, מטבעות לשון	מקורות ונושאי לימוד	מספר שיעורים מומלץ	ערכים, רעיונות וכישורי- חיים	מוקד התוכן	
			<p>המשך:</p> <p>אחריות וחירות ("לפיכך חייב..."): מ' בובר, "דרכו של אדם ע"פ תורת החסידות" מוסר תבוני: עמנואל קאנט, הצו המוסרי הקאטגורי מוסר אקזיסטנציאליסטי: ז"פ סארטר "האקזיסטנציאליזם הוא הומניזם" (הקשר בין חירות ואחריות, הדילמה של הסטודנט) ז' דרידה, "הכנסת אורחים" בובר, "אני אתה"</p> <p>אפשרות להכנת "דף תלמוד" עכשווי (אינטרנטי?) למשנה לפי חלקיה השונים לשילוב מקורות מאוחרים ומודרניים, אקטואליה ודעה אישית</p>			<p>על פרשת דרכים: הגות והוגים בסוגיות חיים ובחירה (מחשבה יהודית)- המשך</p>	מעגלי חיים וחברה- המשך
<p>תכנון וקיום טקס חג שיש בו מתן ביטוי אישי וקבלת אחריות אישית בבחינת "בשבילי נברא העולם"</p> <p>סיור סליחות לימוד ושירת פיוטי ראש השנה</p>	<p>דיון בסמליות ומשמעות ערכית של החג ומצוותיו הבחנה בין מקרא ומדרשו, שיקולים ערכיים במדרש טיפוח עצמיות רוחניות מתן משמעות אישית</p>	<p>יום הדין חשבון נפש תשובה כף חובה-כף זכות שופר בריאת האדם "לפיכך נברא האדם יחיד"</p>	<p>רקע כללי על ראש השנה ומשמעותו ההקשר של יום הדין וחשבון הנפש, כמפתח לשינוי, משמעות ובחירה, ערך החיים וכו' (ערכים מרכזיים בשנ"ל זו)</p> <p>ראש השנה כיום דין וכיום בריאת האדם: משנה, ראש השנה, א, ב; בבלי, ראש השנה, דף י, ב-יא, א; ז, א; ובזיקה למשנה לעיל: "לפיכך נברא אדם יחיד". תפילת "היום הרת עולם... אם כבנים אם כעבדים": השוואה בין תפיסות שונות של עמידת האדם מול האל ובהתאם: משמעות ראש השנה (יום דין או יום חג). הפיוט "עוקד והנעקד" יוצר בסופו של דבר עמידה רכה ואופטימית לפני האל מאמר של ראובן אוריה הכהן. כשהלב בוכה / שרית חדד (האם אלוהים מפחיד או שהוא מהווה משענת בזמן קשה?)</p>	4	<p>ערך החיים והבחירה חשבון נפש תשובה תיקון עצמיות</p>	<p>ראש השנה</p>	לוח השנה היהודי- ישראל

הצעות לפעילות חוייתית ולעשייה	מיומנויות חשיבה ואוריינות	מושגי יסוד, אוצר מלים, מטבעות לשון	מקורות ונושאי לימוד	מספר שיעורים מומלץ	ערכים, רעיונות וכישורי- חיים	מוקד התוכן
<p>קיום פאנל בנושא שנאת חינוס ואהבת חינוס בחברה הישראלית כיום יזמה מעשית של מאבק בשנאה בסביבה הקרובה</p>	<p>טיפוח זיכרון היסטורי ומשמעותו דיון בקשר בין מעשי היחיד ותהליכים היסטוריים בין מקרא ומדרש</p>	<p>בית המקדש (ראשון ושני) חורבן קמצא ובר קמצא שנאת חינוס לעומת אהבת חינוס תוכחה צום/תענית אבלות</p>	<p>רצף הצומות ומשמעותם מעורבות חברתית: על קמצא ובר קמצא חרבה ירושלים: סיפור הקורבן ורבי זכריה בן אבקילס (בבלי, גטין דף נה, ע"ב-נו, ע"א) חובת המתאה והתוכחה (בבלי, שבת דף נד, ע"ב), איכה רבתי (א') אחים ואחריות: "השומר אחי אנוכי?" – מדוע רבו קין והבל? (בראשית רבה כ"ב) האחים ומקום המקדש (אגדה עממית) שנאת חינוס לעומת אהבת חינוס: חכם אברהם פטאל הלוי- סובלנות בין עדות ישראל ("ויאמר אברהם", כרך ג', פרשת במדבר, ירושלים, תש"ס, עמ' ט"ו): "הנה פעם אחת שמעתי מאדם אחד שהיה מדבר בגנות אחינו בני ישראל, היושבים בערי אירופה ..."</p>	4	<p>ערך החיים והבחירה אהבה גאולה אחריות אחוה</p>	<p>עשרה בטבת וצומות החורבן</p> <p style="writing-mode: vertical-rl; text-orientation: mixed;">לוח השנה היהודי-ישראלי</p>

הצעות לפעילות חווייתית ולעשייה	מיומנויות חשיבה ואוריינות	מושגי יסוד, אוצר מלים, מטבעות לשון	מקורות ונושאי לימוד	מספר שיעורים מומלץ	ערכים, רעיונות וכישורי- חיים	מוקד התוכן
<p>עיצוב מחדש של ליל הסדר על בסיס ישן וחדש</p> <p>חגיגת ליל הסדר שירה ומנהגי מורשות שונות ביטוי אומנותי לערכי האגדה</p>	<p>טיפוח זיכרון היסטורי ואישי ומשמעותו</p> <p>דיון בקשר בין מעשי היחיד ותהליכים היסטוריים</p> <p>עיצוב טקסים</p>	<p>חג החירות, ליל הסדר, "בכל דור ודור..."</p> <p>ארבעת הבנים</p> <p>זיכרון מכונן</p>	<p>חג הפסח כחג החירות</p> <p>המעבר מחירות לאומית/מדינית לחירות אישית/פנימית</p> <p>חירות אישית וחברתית: חשיבותה של החירות</p> <p>חירות מול חובה/לחץ חברתי/שעבוד פנימי</p> <p>"אין לך בן חורין אלא..." (משנה, אבות ו, ו)</p> <p>"כָּל אָדָם צָרִיךְ שְׁתַּהַיְתֶה לוֹ אִיזוֹ מִצָּרִים, לְהִיּוֹת מְשֻׁה עֲצָמוֹ מִתּוֹכָהּ בְּיַד חֲזָקָה, אוֹ בְּחִרְקַת שְׁנַיִם..." (אמנון ריבק)</p> <p>רעיון חסידי: יציאה ממצרים – יציאה מן המיצרים הפנימיים (למשל, ספר התניא, פרק ל"ז: " בכל דור ודור וכל יום ויום חייב אדם לראות עצמו כאילו הוא יצא היום ממצרים"</p> <p>זיכרון מכונן</p> <p>סוגי שעבוד בחיים:</p> <p>עבדים / ברי סחרוף (שיר)</p> <p>ממצרים / עלמה זוהר (שיר)</p> <p>ארבעת הבנים – כביטוי לערך השונות. השאלה כערך. (גם בזיקה לסוגיות הערכיות שלעיל: בחירה, שונות)</p>	4	<p>חירות לאומית ופנימית</p> <p>בחירה בחיי יחיד ובחיי אומה</p>	<p>פסח</p>

לוח השנה היהודי-ישראלי

הצעות לפעילות חזונית ולעשייה	מיומנויות חשיבה ואוריינות	מושגי יסוד, אוצר מלים, מטבעות לשון	מקורות ונושאי לימוד	מספר שיעורים מומלץ	ערכים, רעיונות וכישורי- חיים	מוקד התוכן	לוח השנה היהודי-ישראלי
<p>עיצוב טקס יום הזיכרון מתוך לימוד המקורות, צפייה בסרטים (קולנוע, תעודה) סביב נושאי הלימוד</p> <p>מפגש עם דמויות וסיפורים אישיים סביב נושאי הלימוד (אנשי עדות)</p>	<p>טיפול זיכרון היסטורי ואישי ומשמעותו</p> <p>דיון בקשר בין מעשי היחיד ותהליכים היסטוריים</p> <p>עיצוב טקסים</p>	<p>זיכרון שואה תקומה גבורה עצמאות</p> <p>דילמות בתקופת השואה</p> <p>טוהר הנשק</p> <p>אתיקה צבאית</p> <p>"שבועת אמונים" ערך הרעות</p> <p>ספרות השו"ת</p>	<p>הצגת הזיקה בין ימי הזיכרון הממלכתיים בחודש אייר עיון בסוגיות חיים ובחירה סביב ימי הזיכרון:</p> <p>יום הזיכרון לשואה ולגבורה:</p> <p>דילמות מתקופת השואה, כגון: היודנראט וחלוקת הכרטיסים (הרב אשרי, שו"ת "ממעמקים") בריחה ממחנה השמדה (דעות שונות) פרשת קטסטנר הרב אפרתי, שו"ת "מגיאת ההריגה", א')</p> <p>יום הזיכרון לחללי מערכות ישראל:</p> <p>דילמות בשדה הקרב, כגון: הצלת פצוע בשדה הקרב (שו"ת ציץ אליעזר, י"ב, נ"ז) סיפור מצדה (יוסף בן מתתיהו, "תולדות מלחמת היהודים ברומאים", ז, ח) נאום רבין על הר הצופים אחרי מלחמת ששת הימים שבועת האמונים לצה"ל הקוד האתי</p>	4	<p>ערך החיים והבחירה, גבורה, מנהיגות, סולידריות, קוד אתי צבאי, עצמאות</p>	<p>ימי הזיכרון הממלכתיים באייר</p>	